

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА
АКАДЕМІЯ**

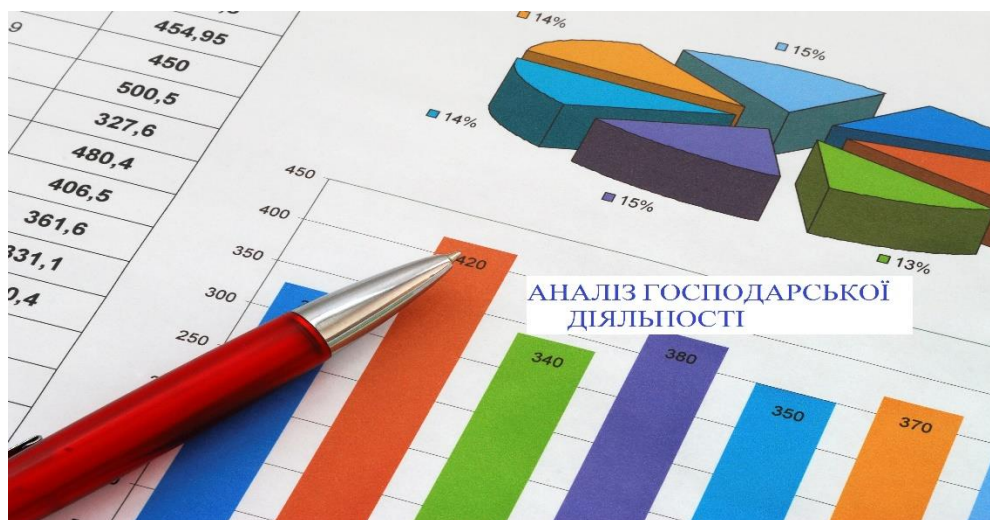
Кафедра обліку, оподаткування та економічної безпеки

О.В. Акімова, О. С. Дубинська

АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальний посібник

Затверджено
на засіданні
вченої ради
Протокол № 3 від 01.10.2024

Краматорськ/ Тернопіль
ДДМА 2024

УДК 338.409

Д 79

Рецензенти:

Єлецьких Світлана, докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри «ФБСП»; Донбаська державна машинобудівна академія;

Рібейро Рамос Олена, канд. екон. наук, доцентка, доцентка кафедри маркетингу та туризму; Маріупольський державний університет.

Дубинська, О. С.

Д 79 Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник. /
О. С. Дубинська. – Краматорськ : ДДМА, 2024. – 163 с.
ISBN .

Розглянуто загальну методику аналізу окремих ділянок діяльності підприємств, методи та методики аналізу структури, динаміки, факторного аналізу та розрахунку основних показників, що характеризують ефективність використання активів, доходів, витрат, форми наочного подання результатів аналізу відповідно до навчальної програми дисципліни «Аналіз господарської діяльності».

Для покращення засвоєння теоретичного матеріалу й закріплення вмінь і навичок надані практичні розв'язання задач і тестові запитання. Навчальний посібник призначений для студентів спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

УДК 338.409

ISBN

©О. С. Дубинська, 2024

© ДДМА, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ОРГАНІЗАЦІЯ АНАЛІЗУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	6
1.1 Основні вимоги до організації АГД.....	6
1.2 Загальна модель комплексного економічного аналізу.....	8
1.3 Інформаційна база економічного аналізу	10
1.4 Тестові завдання до теми 1	13
2 АНАЛІЗ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО.....	18
2.1 Задачі та джерела інформації аналізу витрат на виробництво та собівартості продукції	18
2.2 Аналіз загальної суми витрат на виробництво.....	20
2.3 Аналіз витрат на гривню товарної продукції	24
2.4 Аналіз прямих матеріальних витрат.....	25
2.5 Аналіз трудових ресурсів підприємства	26
2.6 Аналіз комплексних статей	30
2.7 Коефіцієнтний аналіз витрат на виробництво.....	32
2.8 Задачі	37
2.9 Тестові завдання до теми 2.....	47
3 АНАЛІЗ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	57
3.1 Аналіз структури та динаміки доходів підприємства.....	57
3.2 Аналіз доходів від операційної діяльності.....	58
3.3 Аналіз доходів від інших видів діяльності	61
3.4 Задачі.....	62
3.5 Тестові завдання до теми 3	67
4 АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ОСНОВНИМИ ФОНДАМИ ТА ЇХ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ	71
4.1 Аналіз складу, динаміки, структури та технічного стану основних фондів	71
4.2 Аналіз ефективності використання основних фондів	75
4.3 Аналіз використання обладнання та виробничих потужностей підприємства	76
4.4 Задачі	79
4.5 Тестові завдання до теми 4.....	84
5 АНАЛІЗ ОБІГОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	90
5.1 Аналіз складу, структури та динаміки обігового капіталу підприємства	90
5.2 Аналіз запасів, товарно-матеріальних цінностей.....	91
5.3 Аналіз грошових коштів підприємства.....	93
5.4 Аналіз складу та структури дебіторської заборгованості.....	100
5.5 Аналіз якості обігового капіталу	102

5.6	Задачі	104
5.7	Тестові завдання до теми 5	108
6	АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	114
6.1	Мета та завдання аналізу ЗЕД.....	114
6.2	Аналіз і оцінювання ефективності імпорتنих операцій	119
7	ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	123
7.1	Визначення та сутність фінансового аналізу	123
7.2	Фінансова звітність	126
7.3	Аналіз рентабельності.....	128
7.4	Аналіз складу та джерел утворення майна підприємства.....	132
8	АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	135
8.1	Фінансова стійкість за критерієм стабільності джерел покриття запасів	135
8.2	Показники платоспроможності (ліквідності)	139
8.3	Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.....	142
8.4	Факторний аналіз прибутку від операційної діяльності	144
8.5	Аналіз взаємозв'язку обсягів виробництва, собівартості та прибутку	146
8.6	Тестові завдання до теми 8	148
9	АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПРОЕКТІВ.....	152
9.1	Методи оцінювання інвестиційної привабливості капіталовкладень.....	152
9.2	Метод пробних розрахунків	153
9.3	Метод періоду окупності	154
9.4	Індекс прибутковості	156
9.5	Тестові завдання до теми 9	159
	ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ	162

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Аналіз господарської діяльності» є однією із складових комплексної підготовки фахівців галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

Мета дисципліни «Аналіз господарської діяльності» формування у студентів спеціальних знань в сфері вивчення і пояснення принципів та механізмів щодо послідовного оволодіння методологією та методами аналізу на підприємствах на підставі використання прогресивних, сучасних прийомів, набуття навичок використання аналітичної інформації в управлінні підприємством, визначення резервів підвищення ефективності виробництва

Завдання дисципліни: опанування навчальної дисципліни «Аналіз господарської діяльності» надає можливість володіти стійкими навичками професійно важливих компетентностей, для чого студенти повинні:

- набутти теоретичні навички опанування термінологічного апарату основних показників, що характеризують ефективність діяльності та фінансовий стан підприємства з позицій прийняття управлінських рішень;
- - набуття навичок розрахунку показників, що характеризують ефективність діяльності підприємства;
- - формування навичок використання аналітичної інформації з метою аналізу за наведеною методикою;
- - формування навичок професійної комунікації й аргументованого дискутування з питань детального аналізу окремих ділянок діяльності підприємств;
- - формування навичок самостійного аналізу фактологічного матеріалу, критичного осмислення точок зору щодо аналізу різних об'єктів з використанням сучасних методів і методик на підприємствах різних видів діяльності;
- - забезпечення вміння узагальнювати та деталізувати окремі факти, явища, механізми, тенденції щодо вивчення відповідності між засобами та їх джерелами, раціональності їхнього розміщення та ефективності використання

1 ОРГАНІЗАЦІЯ АНАЛІЗУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1 Основні вимоги до організації АГД

Аналіз господарської діяльності в умовах ринку є функцією менеджменту та знаходиться в основі прийняття всіх управлінських рішень. У залежності від того, наскільки проведений аналіз глибоко та всебічно використовує проблеми того чи іншого господарчого суб'єкта, буде залежати правильність тих або інших рішень.

АГД як функція менеджменту повинна, перш за все, підпорядковуватись вимогам системного підходу до дослідження складних економічних явищ.

Системний підхід використовує такі елементи:

- об'єктивність і повнота дослідження проблем і рішень;
- аналіз соціально-економічних процесів у динаміці їх розвитку;
- вивчення явищ у їх взаємозв'язку та взаємозалежності.

Системний підхід до господарчих проблем і прийняття відповідних управлінських рішень передбачає розглядання господарської діяльності як багаторівневої структурної моделі. У цьому випадку предметом аналізу є всі види продукції, всі стадії виробничого процесу, всі фактори виробництва, всі підрозділи підприємства та процеси управління.

Системний аналіз розглядає економічні явища виходячи з таких особливостей системи:

- ієрархічності системи;
- багатокритеріальності розвитку системи;
- автономності;
- динаміки розвитку системи;
- невизначеності розвитку системи;
- самоорганізації та адаптації розвитку системи.

Розглянемо ці особливості у відношенні до АГД.

Ієрархічність методики аналізу означає такий алгоритм динамічного забезпечення управління, при якому формується вихідна інформація для прийняття рішень на різних рівнях економічної системи в межах компетенції та функціональних можливостей керівників.

Багатокритеріальність аналізу передбачає формування сукупності можливих шляхів досягнення успіху, порівнювальне оцінювання альтернативних варіантів і їх рейтингову характеристику.

Автономність аналізу передбачає пошук індивідуальної моделі аналітичних досліджень і самостійність у виборі форм, методів і організації виробничо-господарської діяльності в умовах ринку.

Динамічність функціонування економічної системи полягає в тому, що при обґрунтуванні аналітичних досліджень необхідно враховувати їх наслідки для всієї системи та розглядати (імітувати) результативність аналітичних висновків на протязі великого проміжку часу. (Необхідно створювати аналітичне забезпечення з високим рівнем маневреності управлінських рішень).

Невизначеність полягає у тому, що вихідні дані економічної системи не можна вважати однозначними, що ускладнює прийняття управлінських рішень, визначення та формування перспектив.

Самоорганізація і адаптація – це можливість пристосування виробничої системи до зміни зовнішнього середовища й адаптація внутрішнього середовища до цих змін.

Системний підхід до господарських проблем і прийняття відповідних управлінських рішень передбачає характеристику господарської діяльності як багаторівневої структурної моделі. У цьому випадку предметом аналізу стають всі види продукції, всі стадії виробного процесу, всі фактори виробництва, всі підрозділи підприємства, всі процеси управління. Це, у свою чергу, визначає методичні й організаційні прийоми під час організації та проведення економічного аналізу.

Методика системного аналізу передбачає 5 основних етапів:

1) об'єкт дослідження розглядається як система, для якої формуються умови функціонування з точки зору досягнення таких цілей:

- випуск продукції;
- високі стійкі фінансові результати;
- умови для досягнення цілей;

2) визначаються параметри системи, тобто кількісні та якісні показники, які описують сутність об'єкта дослідження;

3) будується загальна модель комплексного економічного аналізу, яка передбачає сукупність аналітичних задач, і їх послідовна реалізація;

4) проводиться факторний аналіз причинно-наслідкових зв'язків, визначаються резерви, оцінюється значимість впливу окремих факторів у відсотках;

5) проводиться синтез результатів аналітичних досліджень і розраховуються варіанти управлінських рішень.

Визначена на основі цих критеріїв методика аналізу повинна бути реалізована в адекватній організаційній системі, яка створює можливості повноцінних системних досліджень. Якщо організаційна система обмежена в технічних, технологічних та інформаційних ресурсах, то вона відповідно обмежує і можливості методики аналізу.

Виділяють два види систем економічного аналізу:

- централізований;
- децентралізований.

При централізованій системі створюється спеціальний підрозділ економічного аналізу, до якого передаються всі функції комплексного економічного аналізу. Цей підрозділ обслуговує прийняття управлінських рішень по всій інфраструктурі об'єкта дослідження.

При такій організації існують свої переваги та недоліки:

Переваги. Єдність методологічного забезпечення аналізу, чітке розподілення обов'язків між аналітиками, можливе використання нових програмних продуктів і потужної комп'ютерної техніки.

Недоліки. Віддалення аналітичного процесу від процесів управління та виробництва, високі видатки на забезпечення аналітичного процесу.

У децентралізованій системі спеціалізований відділ не виділяється, а весь комплекс аналітичних робіт розподіляється в діючій організаційній системі управління. Децентралізація економічного аналізу досягається шляхом функціонального закріплення блоків або комплексів аналітичних задач за діючими підрозділами організаційної структури управління підприємством.

Недоліком є складність забезпечення єдиного методологічного управління аналітичним процесом.

Для досягнення чіткої взаємодії аналітиків здійснюють планування економічного аналізу.

При цьому планується час проведення аналізу, склад групи та розробляється модель економічного аналізу, виходячи з об'єкта аналізу, цілей і задач дослідження.

1.2 Загальна модель комплексного економічного аналізу

Процес моделювання економічного аналізу полягає у визначенні задач і алгоритму їх розв'язання для реалізації системного підходу при виконанні функцій аналітичного забезпечення управління. Загальна модель комплексного аналізу представлена на схемі (рис. 1)1).

Комплекс 1 пов'язаний з розв'язанням системи задач маркетингового аналізу, яка охоплює діагностику попиту, можливостей ділового партнерства, кон'юнктури ринкового середовища, конкуренції, обумовленої нормативно-правовими актами тієї чи іншої держави, а також тими обмеженнями, які визначаються змінами соціальної інфраструктури та необхідністю реалізації природоохоронних заходів.

Комплекс 2 проводять у системі досліджень «доходи – витрати – фінансовий результат», яка є пріоритетною в умовах конкурентного ринкового середовища. На основі інформації цього блока роблять висновки про повноту та якість можливостей зовнішнього середовища, а також досягнення збалансованості кінцевих фінансових результатів.

Комплекс 3 пов'язаний з необхідністю забезпечення господарської діяльності фінансовими ресурсами, вибором ефективних форм господарювання та систем менеджменту. За певними параметрами ефективності виробничо-господарської діяльності може проводитись аналіз цільового рефінансування прибутку, проведення структурних змін в управлінні капіталом.

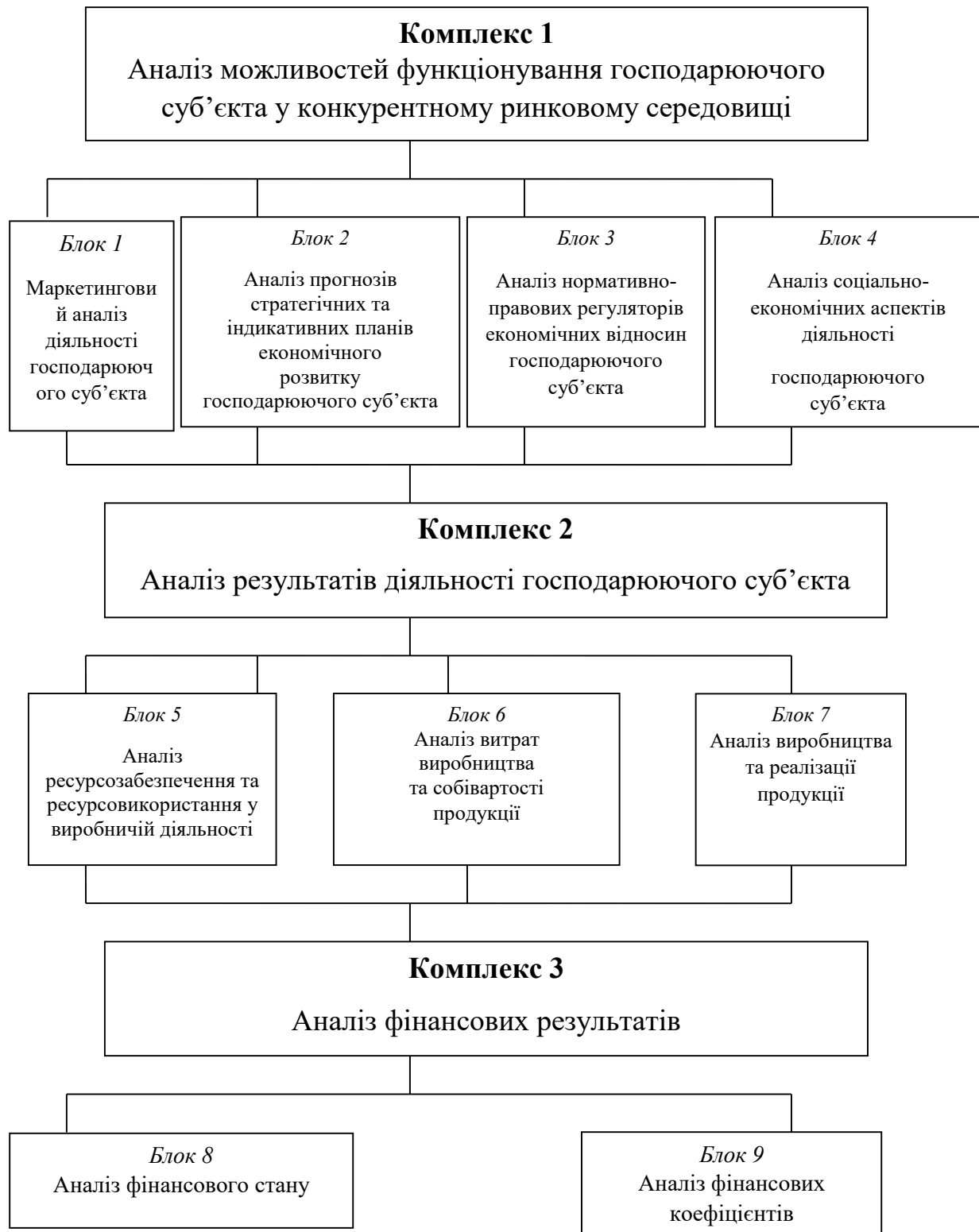

Рисунок 1.1 – Загальна модель комплексного аналізу

У межах кожного блоку також необхідно використовувати системний підхід до аналізу господарської діяльності, використовуючи відповідну технологію аналізу.

Технологія аналізу визначається окремими елементами трьох рівнів складності – етапів, процедур і операцій (рис. 1.2.)

Зміст етапу полягає в логіко-математичному перетворенні аналітичного показника, а також у кількісному та якісному оцінюванні показників.

Процедура складається з послідовних операцій, які постійно повторюються.

Аналітична операція – це дія або ряд дій, направлених на передачу та перетворення інформації.

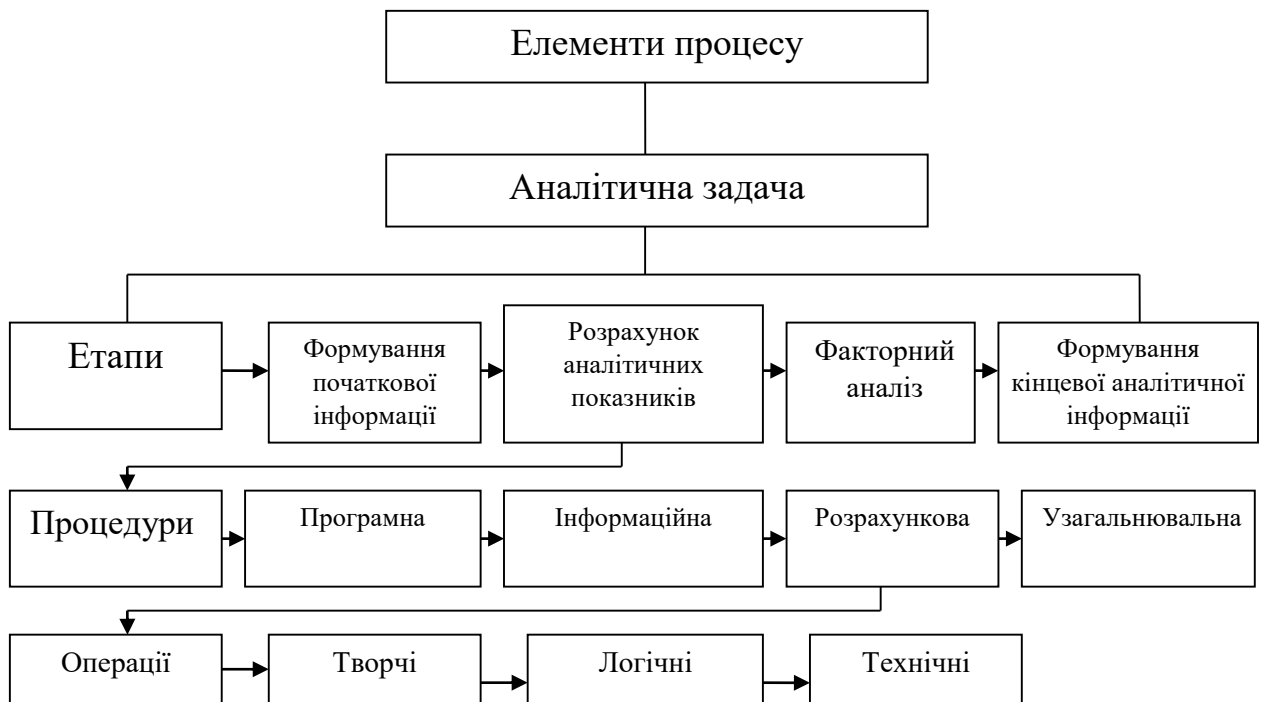

Рисунок 1.2 – Елементи технології економічного аналізу

На основі поелементної системи розв’язання задач можна досягти найбільшої оптимізації технології проведення аналізу на різних рівнях управління та провести уніфікацію аналітичного процесу.

1.3 Інформаційна база економічного аналізу

Економічний аналіз базується на різноманітні вихідної інформації. Її можна розглядати як систему інформаційних потоків: нормативних, планових, статистичних, бухгалтерських і оперативних даних, а також первинної документації.

Для проведення економічного аналізу використовують різні джерела інформації, які можна згрупувати таким чином (рис. 1.3).

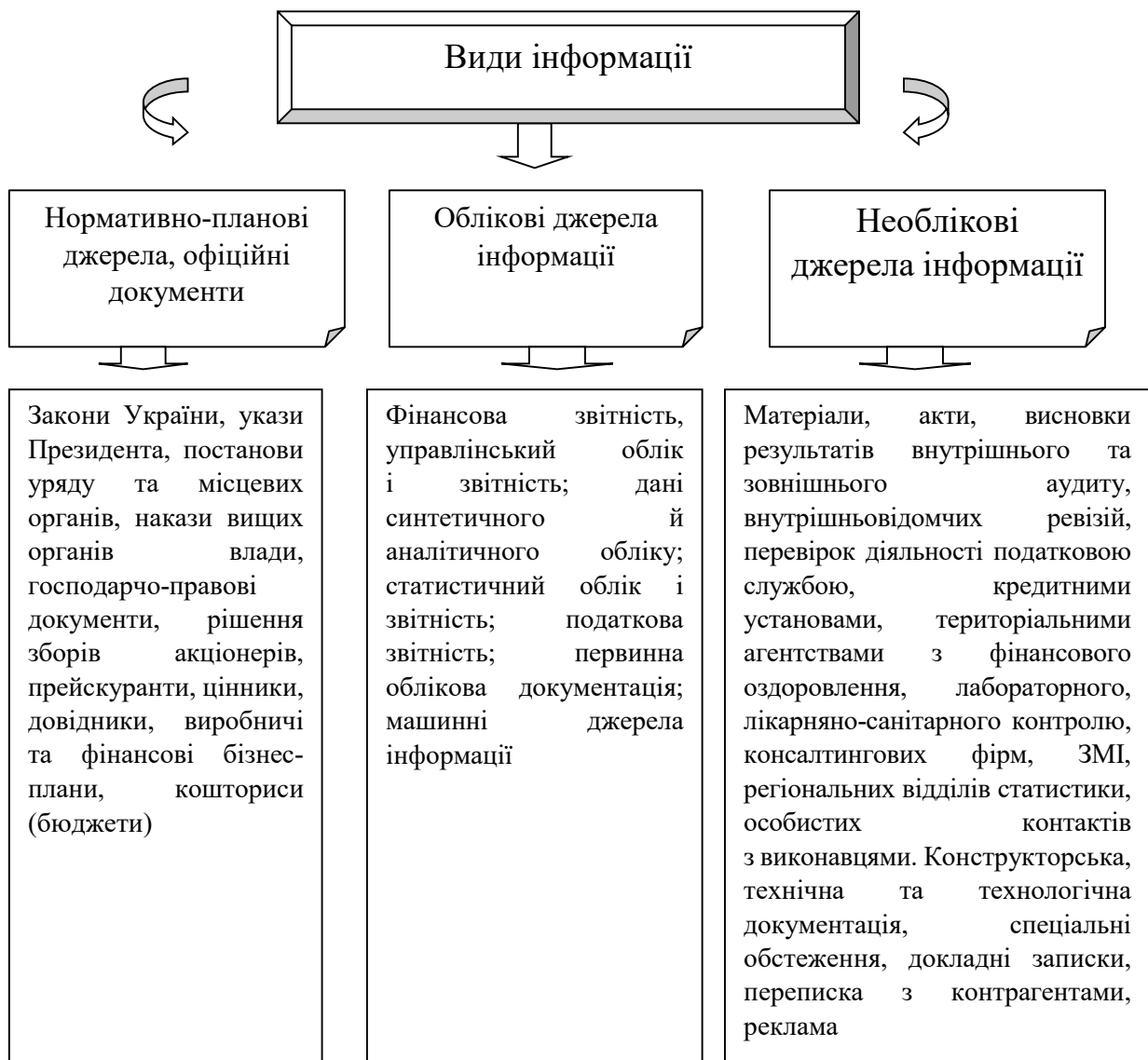

Рисунок 1.3 – Види вихідної інформації економічного аналізу

Всі джерела інформації поділяються на нормативно-планові, облікові та необлікові.

Потоки інформації в цілому направлені на отримання підсумкової інформації: про результати багатоваріантних розрахунків, факторні і результативні показники, розміри та відхилення показників, що досліджуються.

Аналітична інформація відрізняється від облікової. Дані для аналізу беруть з одного або кількох різновидів економічної інформації (планової, облікової, нормативної, прогнозної). Наприклад, для аналізу виконання планових завдань використовуються планові та облікові дані. Факторний аналіз обмежує джерела формування інформації для аналізу господарської

діяльності одним різновидом даних. Тому первинне формування такої інформації залежить від низки причин, основними з яких слід вважати вид аналізу господарської діяльності, а також цілі аналізу та його завдання.

Аналітична інформація нагромаджується, зберігається та використовується відповідно до планів і програм аналітичної роботи на підприємстві згідно з визначеною організаційною формою. Аналітичним розрахункам властива наявність значного обсягу логічних операцій, поєднаних з арифметичними за складними алгоритмами. Можливість формалізованого запису даних сприяє використанню ЕОМ для розв'язування аналітичних задач. До інформації, яка використовується для аналізу господарської діяльності, висуваються такі вимоги: *достовірність, своєчасність, повнота, детальність, багатоаспектність*. До вихідної інформації в економічному аналізі пред'являють певні вимоги, головна з них – задовольнити потреби широкого кола користувачів з різними і суперечними інтересами.

Основні вимоги до інформації:

- **доречність облікової та звітної інформації** означає її своєчасність, корисність, цінність для прогнозування та оцінювання результатів;
- **достовірність інформації** характеризується правдивістю, відповідністю нормативним актам і внутрішнім положенням, нейтральністю, тобто відсутністю в ній тиску, підштовхування до прийняття рішень, в яких зацікавлений виконавець, прозорістю, обачністю відображення доходів і збитків раніше, ніж прибутку;
- **порівнянність** облікової інформації досягається у процесі проведення динамічного та структурного аналізу;
- **раціональність** економічної інформації передбачає її достатність, оперативність, високий коефіцієнт виконання первинної інформації, відсутність зайвих даних, подолання протиріч між систематичним зростанням обсягу інформації та її нестачею для раціонального управління.

Економічний аналіз дозволяє посилити контрольну функцію за змістовністю та достовірністю економічної інформації. Достовірною є така інформація, яка містить основні вимоги, а також необхідну облікову інформацію.

1.4 Тестові завдання до теми 1

1 Для проведення економічного аналізу використовують наступні джерела інформації:

- 1) первинні документи бухгалтерського обліку;
- 2) статистична й бухгалтерська звітність;
- 3) реєстри синтетичного обліку;
- 4) всі відповіді вірні.

2 Системний підхід використовує такі елементи:

- 1) об'єктивність і повнота дослідження проблем і рішень;
- 2) аналіз соціально-економічних процесів у динаміці їх розвитку;
- 3) вивчення явищ у їх взаємозв'язку та взаємозалежності.
- 4) всі відповіді вірні.

3 Ієрархічність методики аналізу означає:

1) такий алгоритм динамічного забезпечення управління, при якому формується вихідна інформація для прийняття рішень на різних рівнях економічної системи в межах компетенції та функціональних можливостей керівників;

2) формування сукупності можливих шляхів досягнення успіху, порівнювальне оцінювання альтернативних варіантів і їх рейтингову характеристику;

3) пошук індивідуальної моделі аналітичних досліджень і самостійність у виборі форм, методів і організації виробничо-господарської діяльності в умовах ринку;

4). що при обґрунтуванні аналітичних досліджень необхідно враховувати їх наслідки для всієї системи та розглядати (імітувати) результативність аналітичних висновків на протязі великого проміжку часу.

4 Багатокритеріальність методики аналізу означає:

1) такий алгоритм динамічного забезпечення управління, при якому формується вихідна інформація для прийняття рішень на різних рівнях економічної системи в межах компетенції та функціональних можливостей керівників;

2) формування сукупності можливих шляхів досягнення успіху, порівнювальне оцінювання альтернативних варіантів і їх рейтингову характеристику;

3) пошук індивідуальної моделі аналітичних досліджень і самостійність у виборі форм, методів і організації виробничо-господарської діяльності в умовах ринку;

4) що при обґрунтуванні аналітичних досліджень необхідно враховувати їх наслідки для всієї системи та розглядати (імітувати) результативність аналітичних висновків на протязі великого проміжку часу.

5 Автономність методики аналізу означає:

1) такий алгоритм динамічного забезпечення управління, при якому формується вихідна інформація для прийняття рішень на різних рівнях

економічної системи в межах компетенції та функціональних можливостей керівників;

2) формування сукупності можливих шляхів досягнення успіху, порівнювальне оцінювання альтернативних варіантів і їх рейтингову характеристику;

3) пошук індивідуальної моделі аналітичних досліджень і самостійність у виборі форм, методів і організації виробничо-господарської діяльності в умовах ринку;

4) що при обґрунтуванні аналітичних досліджень необхідно враховувати їх наслідки для всієї системи та розглядати (імітувати) результативність аналітичних висновків на протязі великого проміжку часу.

6 Динамічність функціонування економічної системи означає:

1) такий алгоритм динамічного забезпечення управління, при якому формується вихідна інформація для прийняття рішень на різних рівнях економічної системи в межах компетенції та функціональних можливостей керівників;

2) формування сукупності можливих шляхів досягнення успіху, порівнювальне оцінювання альтернативних варіантів і їх рейтингову характеристику;

3) пошук індивідуальної моделі аналітичних досліджень і самостійність у виборі форм, методів і організації виробничо-господарської діяльності в умовах ринку;

4) що при обґрунтуванні аналітичних досліджень необхідно враховувати їх наслідки для всієї системи та розглядати (імітувати) результативність аналітичних висновків на протязі великого проміжку часу.

7 Самоорганізація і адаптація – це:

1) такий алгоритм динамічного забезпечення управління, при якому формується вихідна інформація для прийняття рішень на різних рівнях економічної системи в межах компетенції та функціональних можливостей керівників;

2) формування сукупності можливих шляхів досягнення успіху, порівнювальне оцінювання альтернативних варіантів і їх рейтингову характеристику;

3) можливість пристосування виробничої системи до зміни зовнішнього середовища й адаптація внутрішнього середовища до цих змін;

4) пошук індивідуальної моделі аналітичних досліджень і самостійність у виборі форм, методів і організації виробничо-господарської діяльності в умовах ринку?

8 Методика системного аналізу передбачає:

1) 5 основних етапів;

2) 2 основних етапи;

3) 4 основних етапи;

4) 6 основних етапів?

9 Централізована система економічного аналізу передбачає:

1) створення спеціального підрозділу економічного аналізу, до якого передаються всі функції комплексного економічного аналізу.

2) спеціалізований відділ не виділяється, а весь комплекс аналітичних робіт розподіляється в діючій організаційній системі управління;

3) обидві відповіді вірні;

4) немає вірної відповіді.

10 Децентралізована система економічного аналізу передбачає:

1) створення спеціального підрозділу економічного аналізу, до якого передаються всі функції комплексного економічного аналізу.

2) спеціалізований відділ не виділяється, а весь комплекс аналітичних робіт розподіляється в діючій організаційній системі управління;

3) обидві відповіді вірні;

4) немає вірної відповіді.

11 Для проведення економічного аналізу використовують наступні джерела інформації:

1) нормативно-планові,

2) облікові;

3) необлікові;

4) усі відповіді вірні.

12 Доречність облікової та звітної інформації означає:

1) її своєчасність, корисність, цінність для прогнозування та оцінювання результатів;

2) її правдивість, відповідність нормативним актам і внутрішнім положенням, нейтральність, тобто відсутністю в ній тиску, підштовхування до прийняття рішень, в яких зацікавлений виконавець, прозорість, обачність відображення доходів і збитків раніше, ніж прибутку;

3) досягається у процесі проведення динамічного та структурного аналізу;

4) її достатність, оперативність, високий коефіцієнт виконання первинної інформації, відсутність зайвих даних, подолання протиріч між систематичним зростанням обсягу інформації та її нестачею для раціонального управління.

13 Достовірність інформації характеризується:

1) її своєчасністю, корисністю, цінністю для прогнозування та оцінювання результатів;

2) її правдивістю, відповідністю нормативним актам і внутрішнім положенням, нейтральністю, тобто відсутністю в ній тиску, підштовхування до прийняття рішень, в яких зацікавлений виконавець, прозорістю, обачністю відображення доходів і збитків раніше, ніж прибутку;

3) досягається у процесі проведення динамічного та структурного аналізу;

4) її достатністю, оперативністю, високий коефіцієнт виконання первинної інформації, відсутністю зайвих даних, подолання протиріч між

систематичним зростанням обсягу інформації та її нестачею для раціонального управління.

14 Раціональність економічної інформації передбачає:

1) її своєчасність, корисність, цінність для прогнозування та оцінювання результатів;

2) її правдивість, відповідність нормативним актам і внутрішнім положенням, нейтральність, тобто відсутністю в ній тиску, підштовхування до прийняття рішень, в яких зацікавлений виконавець, прозорість, обачність відображення доходів і збитків раніше, ніж прибутку;

3) досягається у процесі проведення динамічного та структурного аналізу;

4) її достатність, оперативність, високий коефіцієнт виконання первинної інформації, відсутність зайвих даних, подолання протиріч між систематичним зростанням обсягу інформації та її нестачею для раціонального управління.

15 До облікових джерел інформації для проведення економічного аналізу відносять:

1) Закони України, укази Президента, постанови уряду та місцевих органів, накази вищих органів влади, господарчо-правові документи, рішення зборів акціонерів;

2) фінансова звітність, управлінський облік і звітність; дані синтетичного й аналітичного обліку; статистичний облік і звітність; податкова звітність; первинна облікова документація;

3) матеріали, акти, висновки результатів внутрішнього та зовнішнього аудиту, внутрішньовідомчих ревізій, перевірок діяльності податковою службою, кредитними установами, територіальними агентствами з фінансового оздоровлення;

4) усі відповіді вірні.

16 До нормативно-планових джерел інформації для проведення економічного аналізу відносять:

1) Закони України, укази Президента, постанови уряду та місцевих органів, накази вищих органів влади, господарчо-правові документи, рішення зборів акціонерів;

2) фінансова звітність, управлінський облік і звітність; дані синтетичного й аналітичного обліку; статистичний облік і звітність; податкова звітність; первинна облікова документація;

3) матеріали, акти, висновки результатів внутрішнього та зовнішнього аудиту, внутрішньовідомчих ревізій, перевірок діяльності податковою службою, кредитними установами, територіальними агентствами з фінансового оздоровлення;

17 До необлікових джерел інформації для проведення економічного аналізу відносять:

1) Закони України, укази Президента, постанови уряду та місцевих органів, накази вищих органів влади, господарчо-правові документи, рішення зборів акціонерів;

2) фінансова звітність, управлінський облік і звітність; дані синтетичного й аналітичного обліку; статистичний облік і звітність; податкова звітність; первинна облікова документація;

3) матеріали, акти, висновки результатів внутрішнього та зовнішнього аудиту, внутрішньовідомчих ревізій, перевірок діяльності податковою службою, кредитними установами, територіальними агентствами з фінансового оздоровлення;

4) усі відповіді вірні.

18 Перевагами якої системи економічного аналізу є - єдність методологічного забезпечення аналізу, чітке розподілення обов'язків між аналітиками, можливе використання нових програмних продуктів і потужної комп'ютерної техніки:

1) централізованої система економічного аналізу;

2) децентралізованої система економічного аналізу;

3) немає вірної відповіді?

19 Недоліком якої системи економічного аналізу є складність забезпечення єдиного методологічного управління аналітичним процесом:

1) централізованої система економічного аналізу;

2) децентралізованої система економічного аналізу;

3) немає вірної відповіді?

20 Недоліком якої системи економічного аналізу є віддалення аналітичного процесу від процесів управління та виробництва, високі видатки на забезпечення аналітичного процесу:

1) централізованої система економічного аналізу;

2) децентралізованої система економічного аналізу;

3) немає вірної відповіді?

2 АНАЛІЗ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО

2.1 Задачі та джерела інформації аналізу витрат на виробництво та собівартості продукції

Витрати – це сукупність виражених у грошовій формі видатків підприємства, пов'язаних із виробництвом продукції, наданням послуг, виконанням робіт.

Класифікація витрат підприємства за видами господарської діяльності наведена в стандарті бухгалтерського обліку № 16 «Витрати».

Задачами аналізу витрат є:

- аналіз структури та динаміки витрат;
- факторний аналіз витрат на виробництво;
- факторний аналіз собівартості;
- аналіз собівартості одиниці продукції;
- аналіз витрат на гривню товарної продукції;
- аналіз прямих матеріальних витрат;
- аналіз комплексних статей;
- виявлення резервів зниження собівартості.

Джерелом інформації аналізу собівартості продукції і витрат на виробництво є:

- планова собівартість продукції;
- норми та нормативи використаних ресурсів;
- звіт про фінансові результати;
- відомості оперативного обліку.

Виробнича собівартість продукції (товарів, робіт, послуг) є основним фактором, який визначає розмір валового прибутку.

Якщо за звітний період виробнича собівартість змінювалась, то це спричиняє зростання валового прибутку підприємства. Чим менше виробнича собівартість, тим більший прибуток отримує підприємство й навпаки. Це добре видно з формули розрахунку розміру валового прибутку (*ВП*), де виробнича собівартість реалізованої продукції (*ВС*) розраховується виходячи з чистого доходу (*ЧД*):

$$ВП = ЧД - ВС. \quad (2.1)$$

Інші види витрат у сфері операційної (адміністративні, витрати на збут), фінансової та інвестиційної діяльності, надзвичайні витрати зменшують загальний фінансовий результат господарчої діяльності, витрати підприємства від виплат дивідендів зменшують розмір чистого прибутку, а покриття збитків зменшують його капітал.

Об'єктами аналізу витрат підприємства є такі показники:

- виробнича собівартість продукції (товарів, робіт, послуг) у цілому або за статтями витрат і його структурними підрозділами;
- собівартість реалізованої продукції;
- адміністративні витрати, витрати на збут, витрати від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, дивіденди, покриття збитків;
- витрати на 1 грн чистого прибутку;
- операційні витрати за елементами витрат;
- окремі елементи та статті витрат;
- співвідношення «Витрати – чистий доход – прибуток».

З урахуванням цього, основна мета економічного аналізу витрат – моделювання оптимального співвідношення між споживчою вартістю (чистим доходом) від об'єкта витрат і витратами на його формування.

Джерела інформації, які використовують для проведення аналізу витрат підприємства, надані таким чином (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Джерела інформації для аналізу витрат на виробництво

№	Група джерел	Джерела інформації
1	Первинні документи	Акти, вимоги, акти на списання сировини, палива, енергії, акти – вимоги на заміну (внутрішнє переміщення) матеріалів, ЛЗК, матеріальні звіти, акти виконаних робіт, наряди, табеля обліку робочого часу, відрадні посвідчення, авансові звіти, довідки та розрахунки бухгалтерії, накладні та рахунки
2	Рахунки бухгалтерського обліку	23; 80; 81; 82; 83; 84; 90; 91; 92; 93; 94
3	Облікові реєстри	Журнал-ордер 5 і 5а
4	Фінансова звітність	Форма 1; форма 2; форма 5
5	Статистична звітність	Форма 1 ПВ, форма 5 С «Звіт про витрати на виробництво продукції»
6	Інші джерела	Норми та нормативи використання ресурсів, дані про відхилення від норм, калькуляції, матеріали обстежень, перевірок, конструкторська та технологічна документація, кошторис витрат на виробництво, результати попередніх аналітичних досліджень

2.2 Аналіз загальної суми витрат на виробництво

На першому етапі аналізу загальної суми витрат на виробництво необхідно зробити загальне оцінювання рівня собівартості, визначити відхилення звітних показників від прогнозованих, оцінити їх динаміку, виявити фактори, які вплинули на їх відхилення. З цією метою аналізуються структури витрат за елементами та статтями калькуляції, а також фактори, які впливають на розмір витрат.

Важливим етапом аналізу витрат на виробництва є оцінювання їхньої структури, що проводиться за такими напрямками:

- аналіз витрат на виробництво за елементами витрат;
- аналіз витрат, згрупованих за їхнім функціональним призначенням у виробничому процесі, тобто за статтями калькуляції;
- аналіз прямих матеріальних і трудових витрат;
- аналіз непрямих витрат.

Аналіз структури витрат дозволяє оцінити матеріалоємність, трудомісткість, енергоємність продукції, виявити тенденції їхніх змін і вплив на собівартість продукції; вчасно реагувати на відхилення від прогнозованих нормативних показників собівартості, приймати відповідні управлінські рішення.

Під час планування та калькуляції собівартості продукції важливу роль грає класифікація витрат за елементами (економічним змістом) і статтями калькуляції (характером виникнення й призначенням). Угрупування витрат за елементами необхідно для вивчення матеріалоємності, енергоємності, трудомісткості, фондомісткості й установлення впливу технічного прогресу на структуру витрат.

Елементи витрат – це однорідні за економічним змістом витрати.

Аналіз витрат за економічними елементами передбачає:

- вивчення складу елементів витрат, питомої ваги кожного елемента витрат;
- виявлення динаміки та напрямку зміни окремих елементів витрат;
- оцінювання виконання плану за сумою загальних витрат;
- виявити причини економії або перевитрати за кожною окремою статтею.

Склад витрат за економічними елементами регламентує П(С)БО 16 п. 21 (табл. 2.2.)

Аналіз структури витрат за елементами припускає визначення питомої ваги окремих елементів витрат у загальній сумі витрат і оцінювання їхньої зміни за звітний період. Для наочності використовується аналітична таблиця, у якій перераховуються елементи витрат і відображається їх абсолютна величина й питома вага. Ці дані наводяться окремо: базові (минулого, звітного періоду, прогнозні), фактичні й зміна цих показників за період, що аналізується.

Таблиця 2.2 – Склад витрат за економічними елементами

№	Елементи витрат	Складові
1	Матеріальні витрати	Вартість використаних у виробництві сировини й основних матеріалів, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів; палива й енергії; будівельних матеріалів; запасних частин; тари і тарних матеріалів; допоміжних й інших матеріалів. Продукція власного виробництва, що використовується для подальшої переробки на певному підприємстві, не включається до складу матеріальних витрат
2	Витрати на оплату праці	Заробітна плата за окладами й тарифами, премії й заохочення, компенсаційні виплати, оплата відпусток й іншого невідпрацьованого часу, інші витрати на оплату праці
3	Відрахування на соціальні заходи	Відрахування: на пенсійне забезпечення, соціальне страхування, випадок безробіття; індивідуальне страхування персоналу підприємства й інші соціальні заходи
4	Амортизація	Сума нарахованої амортизації основних коштів, нематеріальних активів й інших необоротних активів
5	Інші операційні витрати	Платежі на обов'язкове страхування майна й окремих категорій працівників, оплата відсотків за короткострокові кредити та позики, витрати на сертифікацію та збут продукції, плата за оренду об'єктів у рамках норм їхньої амортизації на повне відновлення, оплата за пожежну й сторожову охорону

Аналіз витрат за елементами можна представити у таблиці 2.3.

Вивчення структури витрат за елементами, а також зміни, які відбулися за звітний період, дає можливість оцінити раціональність такої структури та можливість її змін у напрямку зниження матеріаломісткості або трудомісткості.

Для контролю й аналізу витрат, разом з обліком їх за економічними елементами, використовується групування витрат за статтями калькуляції, у розрізі яких розраховується собівартість продукції.

Для аналізу собівартості продукції за статтями калькуляції може бути використана таблиця 2.4.

У процесі подальшого аналізу виконується факторний аналіз загальної суми витрат на виробництво. Загальна сума може змінюватися під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів: обсягу випуску продукції, її структури, рівня змінних витрат на одиницю продукції, суми постійних витрат підприємства. Аналіз загальної суми витрат здійснюється з обов'язковим обліком коефіцієнта виконання плану з виробництва продукції (табл. 2.4).

Таблиця 2.3 – Аналіз структури витрат за елементами за минулий і звітний період

Елементи витрат	План (базисний період)	Факт	Відхилення	Структура, %		
				план	факт	відхилення
1 Матеріальні витрати	300	370	+70	30		
2 Витрати на оплату праці	200	180	-20	20		
3 Відрахування на соціальні заходи						
4 Амортизація основних фондів						
5 Інші витрати						
Всього виробничі витрати	1000			100		
у т.ч. змінні						
постійні						

Таблиця 2.4 – Аналіз собівартості продукції за статтями калькуляції

Статті калькуляції	Собівартість продукції						Відхилення	
	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Від плану	Від минулого періоду
	тис. грн	пит. вага	тис. грн	пит. вага	тис. грн	пит. вага		
Сировина та матеріали								
Покупні вироби, напівфабрикати								
Паливо й енергія на технологічні потреби								
Основна заробітна плата виробничих робітників								
Додаткова заробітна плата виробничих робітників								
Відрахування на соціальні заходи								
Загальновиробничі витрати								
Втрати від браку								
Інші виробничі витрати								
Разом виробнича собівартість								

Для аналізу загальної суми витрат на виробництво використовується така факторна модель:

$$B_{\text{заг}} = \sum (VBP_{\text{заг}} \times UB \times Pi) + A, \quad (2.2)$$

де $B_{\text{заг}}$ – загальна сума витрат;

$VBP_{\text{заг}}$ – обсяг випуску продукції в цілому по підприємству;

UB – структура випуску i -го виду продукції;

Pi – сума змінних витрат на одиницю продукції;

A – сума постійних витрат на весь випуск продукції.

На загальну собівартість впливають такі фактори, як структурні зрушення, обсяг випуску продукції та зміни собівартості одиниці продукції.

Алгоритм розрахунку впливу цих факторів можна представити у таблиці (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Схема розрахунку впливу факторів на загальну собівартість

Показник	Алгоритм розрахунку
Планова собівартість	
Собівартість продукції при фактичному обсязі, структурі та плановій собівартості одиниці виробу	
Вплив обсягу та структури продукції на собівартість	
Вплив обсягу продукції на загальну собівартість	
Вплив структури випуску продукції на загальну собівартість	
Вплив зміни собівартості одиниці продукції за групами товарів на загальну собівартість	
Загальний вплив факторів	

Аналіз загальної суми витрат можна також конкретизувати за допомогою аналізу й оцінювання собівартості за видами реалізованих об'єктів підприємства (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Аналіз собівартості за видами реалізованих об'єктів

Види об'єктів	Минулий період		Звітний період		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Готова продукція						
Товари						
Роботи						
Послуги						
Разом	Σ	100	Σ	100	+/-	-

Продовженням такого аналізу є дослідження структури витрат на об'єкт, який має найбільшу питому вагу (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Дослідження структури витрат за видами продукції (робіт, послуг)

Види продукції (послуг)	Минулий період		Звітний період		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Стіл обідній						
Стіл банкетний						
Стільці						
Разом	Σ	100	Σ	100	+/-	-

2.3 Аналіз витрат на гривню товарної продукції

Основним узагальнюючим показником, який характеризує собівартість і рівень рентабельності продукції, є витрати на 1 грн товарної продукції.

Цей показник дозволяє відстежити динаміку зміни собівартості за декілька років діяльності підприємства. Показник рівня витрат на гривню товарної продукції розраховується як відношення загальної суми витрат (В) до обсягу товарної продукції (ТП).

$$B_{1\text{грн}} = \frac{B}{ТП} = \frac{\sum_1^n N \cdot C_{\text{с}}}{\sum_1^n N \cdot Ц_{\text{с}}}, \quad (2.3)$$

де N – кількість виробів кожного виду в натуральних показниках, шт.;

$C_{\text{с}}$ – собівартість окремих видів виробів;

$Ц_{\text{с}}$ – ціна одного виробу;

n – кількість найменувань виробів.

На розмір цього показника безпосередньо впливають чотири фактори, які знаходяться з ним у прямому функціональному зв'язку. До них належать:

– структура асортименту товарної продукції, тобто співвідношення окремих видів продукції в її загальному обсязі;

– рівень собівартості окремих видів продукції;

– рівень цін на спожиті сировину та матеріали, а також тарифи на електроенергію та вантажні перевезення

– рівень оптових цін підприємства на продукцію.

Для визначення впливу кожного з перерахованих факторів на зміну рівня витрат на гривню товарної продукції, порівняно з планом (попереднім роком), використовують метод ланцюгових підстановок.

Порядок підстановок можна представити таким чином:

1 планові витрати на гривню товарної продукції:

$$B_{1грн}^{нл} = \frac{\sum N^n \cdot C_{\epsilon}^{нл}}{\sum N^n \cdot Ц_{\epsilon}^{нл}} ; \quad (2.4)$$

2 за планом, перерахованим на фактичний обсяг і асортимент продукції:

$$B_{1грн}^{ум1} = \frac{\sum N^{\phi} \cdot C_{\epsilon}^{нл}}{\sum N^{\phi} \cdot Ц_{\epsilon}^{нл}} . \quad (2.5)$$

3 Фактично в цінах, прийнятих у плані з урахування зміни цін на сировину, матеріали та тарифи:

$$B_{1грн}^{ум2} = \frac{\sum N^{\phi} \cdot (C_{\epsilon}^{\phi} \pm зцс)}{\sum N^{\phi} \cdot Ц_{\epsilon}^{нл}} , \quad (2.6)$$

де $зцс$ – зміна цін на сировину, матеріали, тарифи, грн.

4 Фактично в оптових цінах на продукцію, прийнятих у плані:

$$B_{1грн}^{ум3} = \frac{\sum N^{\phi} \cdot C_{\epsilon}^{\phi}}{\sum N^{\phi} \cdot Ц_{\epsilon}^{нл}} . \quad (2.7)$$

5 Фактичні витрати на гривню товарної продукції:

$$B_{1грн}^{ум\phi} = \frac{\sum N^{\phi} \cdot C_{\epsilon}^{\phi}}{\sum N^{\phi} \cdot Ц_{\epsilon}^{\phi}} . \quad (2.8)$$

У процесі аналізу витрат на 1 гривню товарної продукції спочатку визначається загальна величина відхилення фактичного рівня витрат на гривню товарної продукції від планової:

$$\Delta B_{1грн} = B_{1грн}^{\phi} - B_{1грн}^{нл} . \quad (2.9)$$

Потім послідовно знаходять різницю між наступним і попереднім умовним рівнем, розраховуючи вплив кожного окремого фактора.

2.4 Аналіз прямих матеріальних витрат

Найбільша питома вага в собівартості промислової продукції належить витратам на сировину та матеріали.

На прямі матеріальні витрати на виробництво продукції впливають такі фактори:

- обсяг випуску продукції ($VBП_{заг.}$);
 - структура продукції ($ПВ_i$);
 - рівень матеріальних витрат на одиницю продукції ($РМВ_i$).
- Модель аналізу прямих матеріальних витрат має такий вигляд:

$$MB = \sum VBП_{заг.} \cdot ПВ_i \cdot РМВ_i. \quad (2.10)$$

Аналіз загальної суми матеріальних витрат може бути виконаний у такій формі (табл.2 8).

Таблиця 2.8 – Аналіз структури матеріальних витрат

Елементи витрат	Сума, тис. грн			Структура витрат		
	план	факт	відхилення	план	факт	відхилення
Матеріали						
Паливо						
Електроенергія						
Послуги виробничого характеру						

Ефективність використання матеріальних витрат у системі аналізу собівартості оцінюються показником матеріалоемності (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Аналіз матеріальних витрат на виробництво продукції

Показники	План	Факт	Абсолютне відхилення	Темп зростання
1 Товарна продукція, тис. грн	39770,0	40067,0	+297,0	100,7
2 Матеріальні витрати, тис. грн	22151,8	19763,1	–2388,7	89,2
3 Загальні витрати підприємства на виробництво товарної продукції, тис. грн	33994,0	31646,8	–2347,2	93,1
4 Частка матеріальних витрат у загальних витратах підприємства (2/3)	0,652	0,624	–0,028	95,7
5 Матеріалоемність продукції (2/1)	0,557	0,493	–0,064	88,5
6 Матеріаловіддача (1/2.	1,795	2,027	+0,232	112,9

2.5 Аналіз трудових ресурсів підприємства

Прямі трудові витрати також впливають на формування рівня собівартості, тому аналіз динаміки заробітної плати на гривню товарної продукції, її частки в собівартості продукції, вивчення факторів, які

визначають її розмір і пошук резервів економії коштів за цією статтею витрат, мають велике значення.

Основні етапи аналізу трудових ресурсів і витрат на оплату праці можна представити таким чином (рис. 2.1).

Аналіз трудових ресурсів і фонду оплати праці	Аналіз витрат на оплату праці
- аналіз змісту та структури виробничо-промислового персоналу підприємства; - аналіз руху робочої сили; - аналіз використання робочої сили; - аналіз фонду заробітної плати; - аналіз продуктивності праці	- аналіз структури та динаміки фонду оплати праці; - факторний аналіз прямої заробітної плати

Рисунок 2.1 – Аналіз ресурсів і витрат на оплату праці

На першому етапі аналізу трудових ресурсів проводять аналіз структури та динаміки виробничо-промислового персоналу (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Аналіз структури та динаміки виробничо-промислового персоналу

Склад виробничо- промислового персоналу	Минулий період		Звітний період		Відхилення	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Робітники						
Службовці						
Керівники						
Спеціалісти						
Разом	Σ	100	Σ	100	+/-	-

З метою оцінювання руху робочої сили використовують такі коефіцієнти:

1) коефіцієнт обороту кадрів з прийому:

$$K_{об}^{прийому} = \frac{\text{Загальна кількість робітників, прийнятих на підприємство}}{\text{Середньостискова кількість робітників}}; \quad (2.11)$$

2. коефіцієнт обороту кадрів з вибуття:

$$K_{об}^{вибу} = \frac{\text{Загальна кількість робітників, звільнених з підприємства}}{\text{Середньостискова кількість робітників}}; \quad (2.12)$$

3) коефіцієнт плинності кадрів:

$$K_{\text{плн}} = \frac{\text{Загальна кількість робітників, звільнених за власним бажанням та за порушення трудової дисципліни}}{\text{Середньоспискова кількість робітників}}; \quad (2.13)$$

4) коефіцієнт постійності кадрів:

$$K_{\text{пост}} = \frac{\text{Чисельність робітників, які були в списковому складі весь звітний період}}{\text{Середньоспискова кількість робітників}}. \quad (2.14)$$

Дані про кількість робітників можуть характеризувати розмір підприємства, але не дають уявлення про фактичне використання трудових ресурсів, робочої сили. С цією метою проводять аналіз використання робочого часу робітниками підприємства.

Для аналізу фонду робочого часу використовують таку модель:

$$\Phi PC = K \times D \times T, \quad (2.15)$$

де K – середньоспискова кількість робітників, осіб;

D – кількість робочих днів, відпрацьованих робітником за розглянутий період, днів;

T – середня тривалість робочого дня, год.

Аналіз впливу окремих факторів можна знайти методом абсолютних різниць:

– вплив чисельності:

$$\Phi PC_1 = (K_1 - K_0) \times D \times T;$$

– вплив кількості робочих днів:

$$\Phi PC_2 = K_1 \times (D_1 - D_0) \times T;$$

– вплив тривалості робочого дня:

$$\Phi PC_\phi = K_1 \times D_1 \times (T_1 - T_0).$$

Аналіз фонду оплати праці доцільно починати з оцінювання його структури та динаміки в розрізі його складових і категорій робітників.

За структурою заробітна плата містить такі складові:

- основна заробітна плата (винагорода за виконану роботу у відповідності до встановлених норм праці);
- додаткова заробітна плата (винагорода за працю понад встановлені норми, за трудові успіхи й особливі умови праці);
- інші заохочувальні та компенсаційні виплати (наприклад, премії, винагороди, допомоги, пільги, вартість путівок на лікування та відпочинок і т. д.);
- участь у прибутку та виплата дивідендів.

Розмір додаткової заробітної плати повинен не перевищувати 50 % основної заробітної плати працівника.

Мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може

здійснюватися оплата за виконану працівниками місячну (годинну) норму праці.

Загальна модель факторного аналізу може здійснюватись за такою формулою, методом повних ланцюгових підстановок:

$$\Phi ЗП = K \cdot D \cdot T \cdot ГЗП, \quad (2.16)$$

де K – середньоспискова кількість робітників, осіб;

D – кількість робочих днів, яка відпрацьована робітником за розглянутий період, днів;

T – середня кількість годин, яка відпрацьована робітником за день, год.;

$ГЗП$ – середньогодинна заробітна плата, грн/год.

Під час проведення аналізу фонду заробітної плати одним з найважливіших етапів є аналіз співвідношення між темпом зростання середньої заробітної плати та темпами зростання продуктивності праці.

Для організації розширеного виробництва, отримання необхідного прибутку та рентабельності необхідно, щоб темпи зростання продуктивності праці випереджали темпи зростання його оплати.

Якщо це принцип не дотримується, то відбувається перевитрата фонду заробітної плати, підвищення собівартості продукції та зменшення суми прибутку.

Продуктивність праці – один з найбільш значимих показників, які використовуються під час аналізу трудових ресурсів, тому що прямо впливає на результативність роботи будь-якого підприємства та підрозділу.

Прийнято розрізняти середньорічний, середньоденний і середньогодинний рівні продуктивності праці.

Середньорічний рівень продуктивності праці:

$$ПП_p = \frac{O}{K}, \quad (2.17)$$

де O – обсяг випуску продукції за рік;

K – кількість робітників або працівників.

Середньодобова (середньоденна) продуктивність:

$$ПП_d = \frac{O}{\text{Людино-дні}}. \quad (2.18)$$

Середньогодинна продуктивність розраховується за формулою

$$ПП_{\text{год}} = \frac{O}{\text{Людино-години}}. \quad (2.19)$$

Аналіз дозволяє оцінити динаміку наведених показників з метою виявлення резервів продуктивності праці.

Зростання продуктивності може бути обумовлене інтенсивними та екстенсивними факторами. Так, до інтенсивних факторів належать ті, які

показують використання виробничої потужності підприємства. Екстенсивні – ті фактори, які показують використання робочого часу.

Для оцінювання рівня продуктивності праці застосовується система узагальнювальних, індивідуальних і допоміжних показників.

Модель аналізу середньорічної продуктивності може мати такий вигляд:

$$ПП_p = D \cdot T \cdot П, \quad (2.20)$$

де D – кількість робочих днів у році;

T – середня тривалість робочого дня, год.;

$П$ – середньогодинна продуктивність робітника.

На суму витрат на заробітну плату в собівартості продукції впливають такі фактори:

- обсяг виробництва продукції;
- структура виробництва;
- питома зарплата на одиницю продукції;
- питома трудомісткість одиниці продукції.

Факторна модель загальної суми прямої зарплати має такий вигляд:

$$ЗП = \sum VBP_{заг} \cdot ПВ_i \cdot ТМ_i \cdot ОП_i, \quad (2.21)$$

де $VBP_{заг}$ – загальний обсяг випуску продукції в натуральному вираженні;

$ПВ_i$ – структура продукції;

$ТМ_i$ – трудоемність окремих виробів;

$ОП_i$ – рівень погодинної оплати праці.

2.6 Аналіз комплексних статей

До комплексних статей належать:

- загальновиробничі витрати;
- адміністративні витрати;
- витрати на збут.

У процесі аналізу комплексних статей вивчають:

- 1) динаміку та напрямок зміни комплексних статей витрат;
2. виконання кошторису за кожним видом комплексних статей витрат;
- 3) визначають відхилення від кошторису та виявляють причини таких відхилень;
- 4) виявляють непродуктивні витрати;
- 5) розробляють напрямки для використання резервів.

Аналіз загально виробничих витрат починають з аналізу постійної та змінної частин, а також з оцінювання їх структури та динаміки (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Аналіз структури та динаміки постійної та змінної частини загальновиробничих витрат

Витрати	Минулий період	Звітний період	Відхилення	
			Абсолютне, +/-	Відносне, %
Загальновиробничі:				
постійна частина				
змінна частина				

Далі розглядається структура та динаміка загальної суми загальновиробничих витрат (табл. 2.12..

Подібний аналіз можна проводити за іншими видами витрат (адміністративними, витратами на збут).

Таблиця 2.12 – Аналіз структури та динаміки загальновиробничих витрат

Статті ЗВР	Минулий період		Звітний період		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Амортизація						
Матеріали						
Енергія						
Основна й додаткова зарплата						
Відрахування						
Інші						
Разом	Σ	100	Σ	100	+/-	-

Модель аналізу комплексних статей видатків виглядає таким чином:

$$K = O \times B_{1\text{грн к}}, \quad (2.22.$$

де K – кошторис відповідних комплексних видатків, грн;

O – обсяг випуску продукції;

$B_{1\text{грн к}}$ – витрати на 1 гривню відповідного до кошторису комплексних статей видатків.

Цей аналіз потрібно зводити у таку таблицю (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 – Аналіз комплексних статей видатків

Показник	План	Факт	Відхилення	
			Абсолютне	Відносне
1 Обсяг випуску продукції (O), тис. грн				
2 Кошторис загальновиробничих витрат (K), тис. грн				
3 Загальновиробничі витрати на 1 грн обсягу випуску продукції ($B_{1\text{грн к}}$)				

2.7 Коефіцієнтний аналіз витрат на виробництво

Для оцінювання ефективності формування витрат на підприємстві існує певна система економічних показників (табл. 2.14).

Таблиця 2.14 – Аналіз та оцінка витрат підприємства

Показник	Методика розрахунку показника	Економічний зміст показника
1	2	3
1 Коефіцієнт покриття виробничих витрат	$K_n = \frac{\text{Валова продукція}}{\text{Операційні витрати}}$	Скільки валової продукції створюється на підприємстві за рахунок 1 грн операційних витрат
2 Коефіцієнт окупності виробничих витрат	$K_{ок} = \frac{\text{Операційні витрати}}{\text{Валова продукція}}$	Які витрати несе підприємство, щоб одержати 1 грн валової продукції
3 Коефіцієнт покриття реалізованих виробничих витрат	$K_{пок}^{реал} = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)}}$	Скільки чистого доходу створює підприємству 1 грн виробничих витрат
4 Коефіцієнт окупності реалізованих виробничих витрат	$K_{ок}^{реал} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)}}{\text{Чистий дохід}}$	Які виробничі витрати несе підприємство, щоб одержати 1 грн чистого доходу
5 Коефіцієнт покриття постійних витрат	$K_{пок}^{пост} = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Адміністративні витрати + Витрати на збут}}$	Скільки чистого доходу створює 1 грн постійних витрат
6 Коефіцієнт окупності постійних витрат	$K_{ок}^{пост} = \frac{\text{Адміністративні витрати + Витрати на збут}}{\text{Чистий дохід}}$	Які постійні витрати несе підприємство, щоб одержати 1 грн чистого доходу
7 Коефіцієнт покриття адміністративних витрат	$K_{пок}^{адм} = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Адміністративні витрати}}$	Скільки чистого доходу створює 1 грн адміністративних витрат
8 Коефіцієнт окупності адміністративних витрат	$K_{ок}^{адм} = \frac{\text{Адміністративні витрати}}{\text{Чистий дохід}}$	Які адміністративні витрати несе підприємство, щоб одержати 1 грн чистого доходу
9 Коефіцієнт ефективності загальногосподарського управління	$K_{еф}^{упр} = \frac{\text{Валова продукція}}{\text{Адміністративні витрати}}$	Скільки валової продукції створює підприємству 1 грн адміністративних витрат

Продовження таблиці 2.14

1	2	3
10 Коефіцієнт витратомісткості загальногосподарського управління	$K_{\text{витрмістк}}^{\text{упр}} = \frac{\text{Адміністративні витрати}}{\text{Операційні витрати}}$	Яка питома вага адміністративних витрат в операційних витратах
11 Коефіцієнт валової віддачі адміністративних витрат	$K_{\text{валов}} = \frac{\text{Адміністративні витрати}}{\text{Валова продукція}}$	Які адміністративні витрати несе підприємство, щоб одержати 1 грн валової продукції
12 Коефіцієнт навантаження адміністративних витрат	$K_{\text{нав}}^{\text{адм}} = \frac{\text{Операційні витрати}}{\text{Адміністративні витрати}}$	Рівень навантаження операційних витрат на 1 грн адміністративних витрат
13 Коефіцієнт координації у співвідношенні операційних і адміністративних витрат	$K_{\text{коорд}}^{\text{адм}} = \frac{\text{Операційні витрати} - \text{Адміністративні витрати}}{\text{Адміністративні витрати}}$	Скільки операційних витрат формується на 1 грн адміністративних витрат
14 Коефіцієнт координації адміністративних витрат у співвідношенні в операційних витратах	$K_{\text{коорд}}^{\text{опер}} = \frac{\text{Адміністративні витрати}}{\text{Операційні витрати} - \text{Адміністративні витрати}}$	Рівень співвідношення адміністративних витрат на 1 грн операційних витрат
15 Коефіцієнт ефективності постійних витрат	$K_{\text{еф}}^{\text{пост}} = \frac{\text{Валова продукція}}{\text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}$	Скільки валової продукції створює 1 грн постійних витрат
16 Коефіцієнт витратомісткості загальногосподарського управління та збуту продукції	$K_{\text{витратом}}^{\text{упр}} = \frac{\text{Операційні витрати} + \text{Витрати на збут}}{\text{Операційні витрати}}$	Яка питома вага постійних витрат в операційних витратах
17 Коефіцієнт валової віддачі постійних витрат	$K_{\text{валов}}^{\text{пост}} = \frac{\text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}{\text{Валова продукція}}$	Які постійні витрати несе підприємство, щоб одержати 1 грн валової продукції
18 Коефіцієнт навантаження постійних витрат	$K_{\text{нав}}^{\text{пост}} = \frac{\text{Операційні витрати}}{\text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}$	Рівень навантаження операційних витрат на 1 грн постійних витрат

Продовження таблиці 2.14

1	2	3
19 Коефіцієнт координації у співвідношенні змінних і постійних витрат	$K_{\text{коорд}}^{\text{постзм}} = \frac{\text{Витрати на збут}}{\text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}$	Рівень співвідношення змінних і постійних витрат (скільки змінних витрат припадає на 1 грн постійних витрат)
20 Коефіцієнт координації у співвідношенні постійних і змінних витрат	$K_{\text{коорд}}^{\text{постзм}} = \frac{\text{Витрати на збут}}{\text{Операційні витрати} - \text{Адміністративні витрати} - \text{Витрати на збут}}$	Рівень співвідношення постійних і змінних витрат (скільки постійних витрат припадає на 1 грн змінних витрат)
21 Коефіцієнт ефективності змінних витрат	$K_{\text{еф}}^{\text{зм}} = \frac{\text{Валова продукція}}{\text{Операційні витрати} - \text{Адміністративні витрати} - \text{Витрати на збут}}$	Скільки валової продукції створює 1 грн змінних витрат
22 Коефіцієнт валової віддачі змінних витрат	$K_{\text{ок}}^{\text{зм}} = \frac{\text{Витрати на збут}}{\text{Валова продукція}}$	Які змінні витрати несе підприємство, щоб одержати 1 грн витрат на збут
23 Коефіцієнт окупності витрат на збут	$K_{\text{ок}}^{\text{збут}} = \frac{\text{Витрати на збут}}{\text{Чистий дохід}}$	Які витрати на збут несе підприємство, щоб одержати 1 грн чистого доходу
24 Коефіцієнт витратомісткості збутової діяльності підприємства	$K_{\text{витрм}}^{\text{збут}} = \frac{\text{Витрати на збут}}{\text{Операційні витрати}}$	Яка питома вага витрат на збут в операційних витратах
25 Коефіцієнт навантаження витрат на збут	$K_{\text{нав}}^{\text{збут}} = \frac{\text{Операційні витрати}}{\text{Витрати на збут}}$	Рівень навантаження операційних витрат на 1 грн витрат на збут
26 Коефіцієнт координації у співвідношенні операційних витрат і витрат на збут	$K_{\text{коорд}}^{\text{оперзбут}} = \frac{\text{Витрати на збут}}{\text{Витрати на збут}}$	Скільки операційних витрат формує 1 грн витрат на збут
27 Коефіцієнт координації витрат на збут у співвідношенні в операційних витратах	$K_{\text{коордм}}^{\text{збутопер}} = \frac{\text{Витрати на збут}}{\text{Операційні витрати} - \text{Витрати на збут}}$	Рівень співвідношення витрат на збут на 1 грн операційних витрат

Продовження таблиці 2.14

1	2	3
28 Коефіцієнт витратомісткості загальногосподарського управління в постійних витратах	$K_{\text{витратом}}^{\text{постзм}} = \frac{\text{Адміністративні витрати}}{\text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}$	Яка питома вага адміністративних витрат в постійних витратах
29 Коефіцієнт витратомісткості збутової діяльності в постійних витратах	$K_{\text{витратом}}^{\text{збут}} = \frac{\text{Витрати на збут}}{\text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}$	Яка питома вага витрат на збут в постійних витратах
30 Коефіцієнт координації у співвідношенні витрат на збут і адміністративних витрат	$K_{\text{коорд}}^{\text{збутадр}} = \frac{\text{Витрати на збут}}{\text{Адміністративні витрати}}$	Рівень співвідношення витрат на збут на 1 грн адміністративних витрат
31 Коефіцієнт координації у співвідношенні адміністративних витрат і витрат на збут	$K_{\text{коорд}}^{\text{адмзбут}} = \frac{\text{Адміністративні витрати}}{\text{Витрати на збут}}$	Рівень співвідношення адміністративних витрат і витрат на збут
32 Коефіцієнт окупності виробничих (змінних) витрат	$K_{\text{окупн}}^{\text{змьвл}} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)}}{\text{Валовий прибуток(збиток)}}$	Скільки виробничих (змінних) витрат необхідно підприємству, щоб створити 1 грн валового прибутку
33 Валова рентабельність (прибутковість) виробничих (змінних) витрат	$K_{\text{рентк}}^{\text{змьвл}} = \frac{\text{Валовий прибуток(збиток)}}{\text{Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)}}$	Скільки одержує підприємство валового прибутку з 1 грн виробничих витрат (змінних)
34 Коефіцієнт окупності чистого доходу	$K_{\text{окупн}}^{\text{дох}} = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Валовий прибуток(збиток)}}$	Скільки чистого доходу необхідно підприємству, щоб створити 1 грн валового прибутку
35 Валова рентабельність (прибутковість) чистого доходу	$K_{\text{рентк}}^{\text{дох}} = \frac{\text{Валовий прибуток(збиток)}}{\text{Чистий дохід}}$	Скільки одержує підприємство валового прибутку з 1 грн чистого доходу
36 Коефіцієнт окупності операційних витрат	$K_{\text{окупн}}^{\text{операц}} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції} + \text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}{\text{Фінансовий результат від операційної діяльності}}$	Скільки операційних витрат необхідно підприємству, щоб створити 1 грн прибутку від операційної діяльності

Продовження таблиці 2.14

1	2	3
37 Рентабельність (прибутковість) операційних витрат	$K_{\text{приб}}^{\text{опер}} = \frac{\text{Фінансовий результат від операційної діяльності}}{\text{Собівартість реалізованої продукції} + \text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}$	Скільки одержує підприємство прибутку від операційної діяльності з 1 грн операційних витрат
38 Коефіцієнт окупності операційних витрат у процесі господарської діяльності	$K_{\text{окупн}}^{\text{операц}} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції} + \text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}{\text{Фінансовий результат від господарської діяльності}}$	Скільки операційних витрат необхідно підприємству, щоб створити 1 грн прибутку від господарської діяльності
39 Рентабельність (прибутковість) операційних витрат в процесі господарської діяльності	$K_{\text{рент}}^{\text{опер}} = \frac{\text{Фінансовий результат від господарської діяльності}}{\text{Собівартість реалізованої продукції} + \text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}$	Скільки одержує підприємство прибутку від господарської діяльності від 1 грн операційних витрат
40 Коефіцієнт чистої окупності операційних витрат	$K_{\text{окупн}}^{\text{операц}} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції} + \text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}{\text{Чистий прибуток (збиток)}}$	Скільки операційних витрат необхідно підприємству, щоб створити 1 грн чистого прибутку
41 Чиста рентабельність (прибутковість) операційних витрат	$K_{\text{рент}}^{\text{опер}} = \frac{\text{Чистий прибуток (збиток)}}{\text{Собівартість реалізованої продукції} + \text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут}}$	Скільки одержує підприємство чистого прибутку від 1 грн операційних витрат

2.8 Задачі

Задача 2.1

Є дані по підприємству (табл. 2.15). Провести аналіз витрат на гривню товарної продукції. Розрахувати вплив представлених показників.

Таблиця 2.15

Показник	Витрати підприємства на виробництво та реалізацію продукції, грн	Товарна продукція у відпускних цінах підпр., грн	Витрати на 1 грн товарної продукції, коп.
1 За планом на плановий випуск товарної продукції	77 952	96 000	
2 За планом, перерахованим на фактичний асортимент й обсяг виробництва продукції	79 372	100 800	
3 Фактично в цінах, прийнятих у плані	80 640	100 800	
4 Фактично в цінах на продукцію, прийнятих у плані з урахуванням зміни цін на сировину й матеріали	82 723	100 800	
5 Фактично в діючих цінах	84 168	104 300	

Розв'язання

Проаналізуємо вплив різних факторів на загальне відхилення витрат на гривню товарної продукції (табл. 2.16).

Таблиця 2.16 – Аналіз витрат на гривню товарної продукції

Показник	Витрати підприємства на виробництво та реалізацію продукції, грн	Товарна продукція у відпускних цінах підприємства, грн	Витрати на гривню товарної продукції, коп.
1 За планом на плановий випуск товарної продукції	77 952	96 000	$77\,952/96\,000 \times 100 = 81,2$
2 За планом, перерахованим на фактичний асортимент й обсяг виробництва продукції	79 372	100 800	$79\,372/100\,800 \times 100 = 78,74$
3 Фактично в цінах, прийнятих у плані	80 640	100 800	$80\,640/100\,800 \times 100 = 80,00$
4 Фактично в цінах на продукцію, прийнятих у плані з урахуванням зміни цін на сировину та матеріали	82 723	100 800	$82\,723/100\,800 \times 100 = 82,06$
5 Фактично в діючих цінах	84 168	104 300	$84\,168/104\,300 \times 100 = 80,70$

Розрахуємо вплив окремих факторів.

1) Вплив структурних зрушень у складі продукції:

$78,74 - 81,2 = - 2,46$ коп. – позитивний вплив.

2. Вплив зміни собівартості окремих видів продукції:

$80 - 78,74 = 1,26$ коп. – негативний вплив.

3) Вплив зміни цін на сировину й матеріали:

$82,06 - 80 = 2,06$ коп. – негативний вплив.

4) Вплив зміни оптових цін підприємства на продукцію, що випускається:

$80,7 - 82,06 = - 1,36$ коп. – позитивний вплив.

Такий аналіз дозволяє виявити найбільш діючі резерви зниження рівня витрат на 1 грн товарної продукції.

Задача 2.2

Дані про виробництво продукції представлені у таблиці 2.17. Провести факторний аналіз витрат на виробництво. Зробити необхідні висновки.

Таблиця 2.17

Показник	План	Факт	Відхилення
Обсяг випуску продукції, тис. грн	2700	3000	+300
У т.ч. продукція А	800	850	+50
продукція Б	1200	1300	+100
продукція В	700	850	+150
Змінні витрати, тис. грн	1200	1400	2500
У т.ч. продукція А	400	470	+70
продукція Б	550	590	+40
продукція В	250	340	+90
Постійні витрати, тис. грн	1350	1500	+150
Загальні витрати, тис. грн	$= 1200 + 1350 = 2550$	$= 1400 + 1500 = 2900$	+350

Розв'язання

Модель факторного аналізу загальної суми витрат має вигляд:

$$B_{\text{заг}} = \Sigma (VBP_{\text{заг}} \times Y_{\text{вi}} \times P_i) + A.$$

На першому етапі аналізу розрахуємо необхідно дані.

	План	Факт
Структура випуску		
продукція А	$= 800 / 2700 = 0,30$	$= 850 / 3000 = 0,28$
продукція Б	$= 1200 / 2700 = 0,44$	$= 1300 / 3000 = 0,43$
продукція В	$= 700 / 2700 = 0,26$	$= 850 / 3000 = 0,28$
Сума змінних видатків на одиницю продукції		
продукція А	$= 400 / 800 = 0,50$	$= 470 / 850 = 0,55$

продукція Б	= 550 / 1200 = 0,46	= 590 / 1300 = 0,45
продукція В	= 250 / 700 = 0,36	= 340 / 850 = 0,40

Розрахуємо планові видатки підприємства.

$$B_{\text{заг пл.}} = (2700 \times 0,3 \times 0,5 + 2700 \times 0,44 \times 0,46 + 2700 \times 0,26 \times 0,36) + 1350 = 2550 \text{ тис. грн.}$$

Планові видатки при фактичному обсязі виробництва:

$$B_{\text{заг ум1}} = (3000 \times 0,3 \times 0,5 + 3000 \times 0,44 \times 0,46 + 3000 \times 0,26 \times 0,36) + 1350 = 2683,33 \text{ тис. грн.}$$

Планові видатки при фактичному обсязі та структурі:

$$B_{\text{заг ум2}} = (3000 \times 0,28 \times 0,5 + 3000 \times 0,43 \times 0,46 + 3000 \times 0,28 \times 0,36) + 1350 = 2674,4 \text{ тис. грн.}$$

Планові видатки при фактичному обсязі, структурі та змінних видатках:

$$B_{\text{заг ум3}} = (3000 \times 0,28 \times 0,55 + 3000 \times 0,43 \times 0,45 + 3000 \times 0,28 \times 0,4) + 1350 = 2750 \text{ тис. грн.}$$

Фактичний обсяг видатків:

$$B_{\text{заг факт}} = (3000 \times 0,28 \times 0,55 + 3000 \times 0,43 \times 0,45 + 3000 \times 0,28 \times 0,4) + 1500 = 2900 \text{ тис. грн.}$$

Розрахуємо вплив наведених факторів на загальну суму витрат:

- зміна обсягу продукції:

$$\Delta B = B_{\text{ум1}} - B_{\text{пл}} = 2683,33 - 2550 = 133,33 \text{ тис. грн.}$$

Зміна обсягу продукції, що випускається, спричинила зростання загальної суми видатків на 133,3 тис. грн.

Зміна структури продукції:

$$\Delta B = B_{\text{ум2}} - B_{\text{ум1}} = 2674,4 - 2683,33 = -8,93 \text{ тис. грн.}$$

Зміна структури продукції, що випускається, спричинила зниження загальної суми видатків на 8,93 тис. грн.

Зміна змінних видатків на одиницю продукції:

$$\Delta B = B_{\text{ум3}} - B_{\text{ум2}} = 2750 - 2674,4 = 75,6 \text{ тис. грн.}$$

Зміна змінних видатків на одиницю продукції, що випускається, спричинила зростання загальної суми видатків на 75,6 тис. грн.

Зміна постійних видатків:

$$\Delta B = B_{\text{факт}} - B_{\text{ум3}} = 2900 - 2750 = 150 \text{ тис. грн.}$$

Зміна постійних видатків спричинила зростання загальної суми видатків на 150 тис. грн.

$$\text{Баланс факторів} = 2900 - 2550 = 133,33 - 8,93 + 75,6 + 150 = 350 \text{ тис. грн.}$$

Задача 2.3

За даними таблиці 2.18 розрахувати матеріалоємність й індивідуальні показники використання матеріалів. Розрахувати абсолютні та відносні відхилення. Зробити висновки.

Таблиця 2.18

Показник	План	факт
1 Випуск продукції, млн грн	260 500	287 300
2 Загальні матеріальні витрати, млн грн, у т. ч.	165 200	165 380
2.1 Сировина й матеріали	140 800	140 780
2.2 Покупні напівфабрикати	17 800	18 100
2.3 Енергія	1 200	1 500
2.4 Паливо	3 000	2 500
2.5 Інші матеріальні витрати	2 400	2 500

Розв'язання

	план	факт
Матеріалоємність = загальні матеріальні витрати / випуск продукції	$= 165\,200 / 260\,500 = 63,42$	$= 165\,380 / 287\,300 = 57,6$
Сировиноємність = сировина та матеріали / випуск продукції	$= 140\,800 / 260\,500 = 54,05$	$= 140\,780 / 260\,500 = 49,0$
Напівфабрикатоемність = напівфабрикати / випуск продукції	$= 17\,800 / 260\,500 = 6,83$	$= 18\,100 / 287\,300 = 6,30$
Енергоємність = енергія / випуск	$= 1\,200 / 260\,500 = 0,46$	$= 1\,500 / 287\,300 = 0,52$
Паливоємність = паливо / випуск	$= 3\,000 / 260\,500 = 1,15$	$= 2\,500 / 287\,300 = 0,87$
Ємність за іншими матеріалами = Інші матеріальні витрати / випуск продукції	$= 2\,400 / 260\,500 = 0,92$	$= 2\,500 / 287\,300 = 0,87$

За проведеними розрахунками можна зробити висновок, що продукція, яку провадить підприємство, є матеріалоємною, тому що матеріальні видатки становлять близько 60 % усіх витрат. Основним видом матеріальних витрат є сировина й матеріали.

Задача 2.4

За даними таблиці 2.19 розрахувати вплив матеріальних ресурсів і матеріаловіддачі на показник випущеної продукції. Розрахувати абсолютне та відносні відхилення по кожному показнику. Зробити висновки.

Таблиця 2.19

Показники	Умовне позначення	План	Факт
Обсяг випущеної продукції, тис. грн	ТП	114 500	115 600
Матеріальні видатки, тис. грн	М	19 000	19 300
Матеріаловіддача	Мо	?	?

Розв'язання

Аналіз матеріаловіддачі доцільно проводити в таблиці 2.20.

Таблиця 2.20

Показники	Умовне позначення	План	Факт	Відхилення	Темп зростання, %	Темп приросту, %
Обсяг випущеної продукції, тис. грн	ТП	114 500	115 600	1100	100,96	0,96
Матеріальні видатки, тис. грн	М	19 000	19 300	300	101,58	1,58
Матеріаловіддача	Мо = ТП / М	6,0263	5,9896	-0,0367	99,39	-0,61

Обсяг випущеної продукції збільшився на 1 100 тис. грн. На показник випущеної продукції впливає 2 фактори: зміна матеріаловіддачі та матеріальних витрат.

Модель факторного аналізу має такий вигляд:

$$ТП = М \times Мо.$$

Вплив факторів на показник випущеної продукції розрахуємо способом абсолютних різниць

Вплив зміни рівня матеріальних видатків такий:

$$\Delta ТП_{\text{м}} = \Delta М \times Мо_{\text{пл.}} = 300 \times 6,0263 = 1807,895 \text{ тис. грн.}$$

За рахунок зміни матеріальних витрат обсяг випущеної продукції збільшився на 1 807,895 тис. грн.

Вплив зміни рівня матеріаловіддачі такий:

$$\Delta ТП_{\text{мо}} = \Delta Мо \times М_{\text{ф}} = -0,0367 \times 19300 = -707,895 \text{ тис. грн.}$$

За рахунок зміни матеріаловіддачі обсяг випущеної продукції знизився на 707,895 тис. грн.

Балансова перевірка:

$$\Delta ТП = 115 600 - 114 500 = 1807,9 - 707,9 = 1 100 \text{ тис. грн.}$$

Задача 2.5

За даними таблиці 2.21 розрахувати вплив окремих факторів використання матеріальних ресурсів підприємства з боку поставок і використання матеріалів.

Таблиця 2.21

Показник	За планом	Фактично
1 Обсяг виробництва продукції, шт. ТП	2100	2500
2 Залишок матеріалів на початок року, т	200	260
3 Надійшло матеріалів за рік, т	1040	1080
4 Використано матеріалів – усього, т	1100	1180
у тому числі:		
на виробництво основної продукції, М	1100	1040
на інші виробы	-	140
5 Залишок матеріалу на кінець року, т	140	160
6 Вихід продукції з 1 т матеріалу, шт. Мв	2	2,5

Розв'язання

Обсяг виробництва продукції збільшився на 400 шт. На показник випущеної продукції впливає 2 фактори: зміна матеріаловіддачі та матеріальних витрат.

Модель факторного аналізу має такий вигляд:

$$ТП = M \times M_o.$$

Вплив факторів на показник випущеної продукції розрахуємо способом абсолютних різниць.

Вплив зміни рівня матеріальних видатків такий:

$$\Delta TП_{\text{м}} = \Delta M \times M_{o \text{ пл.}} = (1040 - 1100) \times 2 = -120 \text{ шт.}$$

За рахунок зміни матеріальних витрат обсяг виробництва зменшився на 120 шт.

Вплив зміни рівня матеріаловіддачі такий:

$$\Delta TП_{\text{мо}} = \Delta M_o \times M_{\phi} = (2,5 - 2) \times 1040 = 520 \text{ шт.}$$

За рахунок зміни матеріаловіддачі обсяг випущеної продукції збільшився на 520 шт.

Балансова перевірка:

$$\Delta TП = 2500 - 2100 = -120 + 520 = 400 \text{ шт.}$$

Перший фактор (матеріальні витрати) складається з чотирьох:

1) вплив на обсяг виробництва залишку матеріалів на початок року:

$$\begin{aligned} \Delta TП_{\text{м зал на п р}} &= \Delta \text{ залишок на початок року} \times M_{o \text{ пл.}} = \\ &= (260 - 200) \times 2 = 120 \text{ шт.}; \end{aligned}$$

2. вплив знаходження матеріалів:

$$\Delta TП_{\text{м надходж}} = \Delta \text{ надходж} \times M_{o \text{ пл.}} = (1080 - 1040) \times 2 = 80 \text{ шт.};$$

3) вплив незапланованого використання матеріалів (зворотний вплив):

$$\Delta TП_{\text{м незапланов викор}} = \Delta \text{незаплан використ} \times M_{o \text{ пл.}} = 140 \times 2 = -280 \text{ шт.};$$

4) вплив залишку матеріалів на кінець року (зворотний вплив):

$$\Delta TП_{\text{м зал на к р}} = \Delta \text{залишок на кінець року} \times M_{o \text{ пл.}} = (160 - 140) \times 2 = -40 \text{ шт.}$$

$$\text{Баланс факторів} = 120 + 80 - 280 - 40 = -120 \text{ шт,}$$

що дорівнює впливу за рахунок зміни загальних матеріальних витрат.

Задача 2.6

За даними таблиці 2.22 проаналізувати рух робочої сили на підприємстві. Розрахувати абсолютні відхилення й основні коефіцієнти руху робочої сили.

Таблиця 2.22

Показник	Базисний період	Звітний період
1 Прийнято на підприємство	48	56
2 Вибуло з підприємства	42	48
3 У тому числі:		
за власним бажанням	23	28
призов у збройні сили	2	3
на пенсію, з інших причин, передбачених законом	14	12
за порушення виробничої дисципліни	3	5
4 Середньоспискова кількість працівників на початок періоду	236	242

Розв'язання

Аналіз руху робочої сили проведемо у таблиці 2.23.

Таблиця 2.23

Показники	Базисний рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення
1 Прийнято на підприємство	48	56	+8
2 Вибуло з підприємства	42	48	+6
3 У тому числі:			
за власним бажанням	23	28	+5
призов у збройні сили	2	3	+1
на пенсію, з інш. причин, передбачених законом	14	12	-2
за порушення виробничої дисципліни	3	5	+2
4 Середньоспискова кількість працівників на початок періоду	236	242	+6
Коефіцієнти руху робочої сили			
Коефіцієнти обороту:			
з прийому	0,203	0,231	+ 0,028
з вибуття	0,178	0,198	+ 0,020
коефіцієнт плинності кадрів	0,110	0,136	+ 0,026

Наведемо розрахунки коефіцієнтів руху робочої сили.

Коефіцієнт обороту з прийому:

$$K_{\text{прийм } Б}^{\text{об}} = \frac{48}{236} = 0,203;$$

$$K_{\text{прийм } ЗБ}^{\text{об}} = \frac{56}{242} = 0,231.$$

Коефіцієнт обороту з вибуття:

$$K_{\text{виб } Б}^{\text{об}} = \frac{42}{236} = 0,178;$$

$$K_{\text{виб } ЗБ}^{\text{об}} = \frac{48}{242} = 0,198.$$

Коефіцієнт плинності кадрів:

$$K_{\text{пл } Б} = \frac{23+3}{236} = 0,11;$$

$$K_{\text{пл } ЗБ} = \frac{28+5}{242} = 0,136.$$

З наведених даних випливає, що спостерігається негативна тенденція підвищення плинності кадрів за звітний період.

Задача 2.7

За даними таблиці 2.24 проаналізувати фонду робочого часу працівників підприємства способом абсолютних різниць. Розрахувати абсолютні відхилення. Зробити висновки.

Таблиця 2.24

Показники	Базисний рік	Звітний рік
1 Середньорічна кількість робітників, K осіб	4125	4253
2 Відпрацьовано за рік одним робітником:		
2.1 Днів, D	205	216
2.2 Годин	1552	1648
3 Середня тривалість робочого дня T , год. (п. 2.2 / п. 2.1)	7,57	7,63
4 Фонд робочого часу $\Phi PЧ_{\Sigma}$, тис. год. (п. 1 $\times$ п. 2.1 $\times$ п. 3)	6401	7009

Розв'язання

Для аналізу фонду (бюджету) робочого часу працівників підприємства використовується така факторна модель:

$$\Phi P B_{\Sigma} = K \cdot D \cdot T.$$

Аналіз виконується виходячи з відпрацьованих людино-днів і відпрацьованих людино-годин за табельним й оперативним обліком. Вплив на показник $\Phi P B_{\Sigma}$ фактору D – це цілоденні втрати робочого часу, фактору T – це внутрішньозмінні втрати робочого часу.

За аналізованими даними фонд робочого часу в звітному році більше фонду робочого часу в базисному році на $(7009 - 6401) = 608$ тис. годин.

Вплив факторів на зміну фонду робочого часу можна встановити способом абсолютних різниць:

$$\Delta \Phi P B_{\Sigma \text{ } K} = (K_{\text{ЗБ}} - K_{\text{Б}}) \cdot D_{\text{Б}} \cdot T_{\text{Б}} = (4253 - 4125) \cdot 205 \cdot 7,57 = 198,6 \text{ тис.год.};$$

$$\Delta \Phi P B_{\Sigma \text{ } D} = K_{\text{ЗБ}} \cdot (D_{\text{ЗБ}} - D_{\text{Б}}) \cdot T_{\text{Б}} = 4253 \cdot (216 - 205) \cdot 7,57 = 354 \text{ тис.год.};$$

$$\Delta \Phi P B_{\Sigma T} = K_{36} \cdot D_{36} \cdot (T_{36} - T_B) = 4253 \cdot 216 \cdot (7,63 - 7,57) = 55 \text{ тис.год.}$$

Як видно з виконаних розрахунків, наявні трудові ресурси підприємства використовуються досить ефективно. У середньому, одним робітником відпрацьовано на 11 днів більше у звітному році, що збільшило фонд робочого часу всіх робітників на 354 тис. годин. Збільшилася тривалість робочого дня з 7,57 години до 7,63 години, що обумовило скорочення внутрішньозмінних втрат робочого часу. За один день вони склали 0,06 год., а за всі відпрацьовані дні всіма робітниками – 55 тис. годин. Таким чином, загальне збільшення фонду робочого часу становить 608 тис. годин. Значно вплинуло на збільшення фонду робочого часу збільшення кількості робітників на 128 осіб. Це збільшення спричинило зростання фонду робочого часу на 198,6 тис. годин.

Задача 2.8

За даними таблиці 2.25 провести аналіз річного фонду робочого часу одного працівника на підприємстві. Розрахунок впливу факторів проведіть методом ланцюгових підстановок. Зробіть висновки.

Таблиця 2.25

Показник	Базисний період	Звітний період
1 Відпрацьовано днів одним працівником за рік, днів, D	205	216
2 Середня тривалість робочого дня, год., T	7,57	7,63
3 Річний фонд робочого часу одного працівника, год., $\Phi P Ч$	1552	1648

Розв'язання

Для аналізу річного фонду (бюджету) робочого часу одного працівника використовується така модель:

$$\Phi P Ч = D \cdot T.$$

Розглянемо приклад аналізу річного фонду робочого часу одного робітника. Виконаємо аналіз впливу факторів на річний фонд робочого часу методом ланцюгових підстановок.

Базисний річний фонд робочого часу:

$$\Phi P Ч_{\theta} = D_{\theta} \times T_{\theta} = 205 \times 7,57 = 1552 \text{ год.}$$

Проведемо заміну першого фактору – кількості відпрацьованих днів одним робітником:

$$\Phi P Ч_{ум 1} = D_{36} \times T_{\theta} = 216 \times 7,57 = 1635,12 \text{ год.}$$

Звітний річний фонд робочого часу:

$$\Phi P Ч_{36} = D_{36} \times T_{36} = 216 \times 7,63 = 1648 \text{ год.}$$

На наступному етапі розглянемо вплив окремих факторів на річний фонд робочого часу.

Вплив кількості відпрацьованих днів одним робітником:

$$\Delta \Phi P \mathcal{C}_D = \Phi P \mathcal{C}_{ум1} - \Phi P \mathcal{C}_B = 1635,12 - 1552 = 83,12 \text{ год}.$$

Збільшення кількості відпрацьованих днів одним робітників на 11 днів спричинило зростання фонду робочого часу одного робітника на 83,12 год.

Вплив середньої тривалості робочого дня:

$$\Delta \Phi P \mathcal{C}_T = \Phi P \mathcal{C}_\phi - \Phi P \mathcal{C}_{ум1} = 1648 - 1635,12 = 12,88 \text{ год}.$$

Збільшення середньої тривалості робочого дня одного робітника на 0,06 годин спричинило зростання фонду робочого часу одного робітника на 12,88 годин.

Балансова перевірка:

$$\Delta \Phi P B = 1648 - 1552 = 83,12 + 12,88 = 96 \text{ год}.$$

Таким чином, середня величина річного фонду робочого часу одного робітника збільшилася на 96 годин.

Задача 2.9

Є дані про фонд оплати праці за 2 періоди (таблиця 2.26). Розрахувати вплив цих факторів способом абсолютних різниць.

Таблиця 2.26

Показник	Базисний рік	Звітний рік
1 Середньоспискова кількість робітників K , осіб	208,00	202,00
2 Кількість відпрацьованих днів одним робітником у середньому за рік D , днів	225,00	223,00
3 Середня тривалість робочої зміни T , год.	7,70	7,80
4 Фонд оплати праці, грн	790 860,00	776 200,00
5 Середньорічна зарплата робітника $PЗП$, грн (п. 4 : п. 1)	3802,21	3842,57
6 Середньоденна заробітна плата робітника $ДЗП$, грн (п. 4 : (п. 1 × п. 2.))	16,90	17,23
7 Середньогодинна заробітна плата робітника $ГЗП$, грн (п. 4 : (п. 1 × п. 2 × п. 3))	2,19	2,21

Розв'язання

Для аналізу фонду оплати праці використовується така модель:

$$\Phi ЗП = K \cdot D \cdot T \cdot ГЗП.$$

Вплив факторів на зміну фонду оплати праці можна встановити способом абсолютних різниць:

$$\Delta \Phi ЗП_{\Sigma K} = (K_{зг} - K_B) \cdot D_B \cdot T_B \cdot ГЗП_б = (202 - 208) \cdot 225 \cdot 7,7 \cdot 2,19 = -22813,27 \text{ грн}.$$

$$\Delta \Phi ЗП_{\Sigma D} = K_{зг} \cdot (D_{зг} - D_B) \cdot T_B \cdot ГЗП_б = 202 \cdot (223 - 225) \cdot 7,7 \cdot 2,19 = -6827,08 \text{ грн}.$$

$$\Delta \Phi ЗП_{\Sigma T} = K_{зг} \cdot D_{зг} \cdot (T_{зг} - T_B) \cdot ГЗП_б = 202 \cdot 223 \cdot (7,8 - 7,7) \cdot 2,19 = 9885,97 \text{ грн}.$$

$$\Delta \Phi ЗП_{\Sigma ГЗП} = K_{зг} \cdot D_{зг} \cdot T_{зг} \cdot (ГЗП_{зг} - ГЗП_б) = 202 \cdot 223 \cdot 7,8 \cdot (2,21 - 2,19) = 5094,38 \text{ грн}.$$

Балансова перевірка

$$\Delta \Phi ЗП = 776\,200 - 790\,860 = -22\,813,27 - 6827,08 + \\ + 9885,97 + 5094,38 = -14\,660 \text{ грн.}$$

Таким чином, проведений аналіз свідчить про загальне зниження фонду оплати праці на 14 660 грн, чому сприяло зниження кількості робітників на 7 осіб і кількість відпрацьованих днів одним робітником у середньому за рік на 2 дні. Позитивно на фонд заробітної плати вплинуло збільшення середньої тривалості робочої сили, що спричинило зростання фонду заробітної плати на 9 885,97 грн і рівень середньогодинної заробітної плати, який збільшив фонд заробітної плати на 5094,38 грн.

2.9 Тестові завдання до теми 2

- 1 Об'єктом аналізу предметів праці є:
 - 1) склад, структура та динаміка кадрового потенціалу;
 - 2) ефективність використання необоротних активів;
 - 3) рівень забезпеченості підприємства основними засобами;
 - 4) рівень забезпеченості підприємства сировиною та матеріалами.
- 2 Об'єктом аналізу матеріальних ресурсів є:
 - 1) склад, структура та динаміка кадрового потенціалу;
 - 2) ефективність використання предметів праці;
 - 3) рівень забезпеченості підприємства трудовими ресурсами;
 - 4) технічний стан і віковий склад обладнання.
- 3 Під час аналізу ефективності використання предметів праці використовують показники:
 - 1) матеріаломісткості;
 - 2) матеріаловіддачі;
 - 3) коефіцієнт корисного використання матеріалу;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 4 При аналізі забезпеченості підприємства предметами праці використовують показники:
 - 1) потреба в матеріальних ресурсах, фактична наявність запасів;
 - 2) матеріаломісткості, матеріаловіддачі;
 - 3) коефіцієнт корисного використання матеріалу;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 5 Потребу підприємства в матеріальних ресурсах визначають як:
 - 1) добуток норми витрачання матеріальних ресурсів на плановий обсяг випуску продукції;
 - 2) добуток норми запасу в днях на одноденне витрачання матеріальних ресурсів;
 - 3) частку від ділення величини планового випуску продукції на фактичну її матеріаломісткість;

4) як добуток величини планового випуску продукції на фактичну її матеріаловіддачу.

6 Факторами формування матеріаловіддачі продукції є:

- 1) норма витрачання ресурсу;
- 2) ціна ресурсу;
- 3) ціна продукції;
- 4) всі відповіді правильні.

7 Факторами формування матеріаломісткості продукції є:

- 1) норма витрачання ресурсу;
- 2) ціна ресурсу;
- 3) ціна продукції;
- 4) всі відповіді правильні.

8 Матеріаломісткість продукції – це:

- 1) вартість витрачених предметів праці на виробництво однієї гривні продукції;
- 2) вихід продукції з однієї гривні витрачених предметів праці;
- 3) частка вартості повернутих відходів у вартості продукції;
- 4) частка вартості повернутих відходів у матеріальних витратах.

9 Матеріаловіддача продукції – це:

- 1) вартість витрачених предметів праці на виробництво однієї гривні продукції;
- 2) вихід продукції з однієї гривні витрачених предметів праці;
- 3) частка вартості повернутих відходів у вартості продукції;
- 4) частка вартості повернутих відходів у матеріальних витратах.

10 Матеріаломісткість продукції визначається як відношення:

- 1) матеріальних витрат до обсягу випущеної продукції;
- 2) обсягу випущеної продукції до матеріальних витрат;
- 3) вартості повернутих відходів до обсягу випущеної продукції;
- 4) всі відповіді правильні.

11 Матеріаловіддача продукції визначається як відношення:

- 1) матеріальних витрат до обсягу випущеної продукції;
- 2) обсягу випущеної продукції до матеріальних витрат;
- 3) вартості повернутих відходів до обсягу випущеної продукції;
- 4) всі відповіді правильні.

12 Матеріаломісткість виробу – це:

- 1) вартість витрачених предметів праці на виробництво продукції;
- 2) відношення вартості спожитих на виробництво виробу предметів праці до його ціни;
- 3) відношення ціни виробу до вартості спожитих на його виробництво предметів праці;
- 4) всі відповіді правильні.

13 Вартість витрачених предметів праці на виробництво однієї гривні продукції – це:

- 1) матеріаловіддача;
- 2) матеріаломісткість;
- 3) матеріальні витрати;

- 4) коефіцієнт корисного використання матеріалів.
- 14 Вихід продукції з однієї гривні витрачених предметів праці – це:
- 1) матеріаловіддача;
 - 2) матеріаломісткість;
 - 3) матеріальні витрати;
 - 4) коефіцієнт корисного використання матеріалів.
- 15 Факторна модель формування обсягу товарної продукції під впливом предметів праці – це:
- 1) частка від ділення матеріальних витрат на матеріаловіддачу;
 - 2) добуток матеріальних витрат на матеріаловіддачу;
 - 3) частка від ділення матеріаловіддачі на матеріальні витрати;
 - 4) добуток матеріальних витрат на матеріаломісткість.
- 16 Вплив зміни матеріаломісткості на обсяг випуску продукції визначається як:
- 1) добуток відхилення фактичної та планової матеріаловіддачі на фактичні витрати матеріалів;
 - 2) відношення фактичних матеріальних витрат до фактичної матеріаломісткості;
 - 3) добуток матеріаломісткості на обсяг виробництва продукції;
 - 4) різниця між фактичним обсягом продукції та обсягом продукції, розрахованим виходячи з фактичних матеріальних витрат і базової матеріаломісткості.
- 17 На зниження матеріаломісткості продукції впливає:
- 1) зниження норм витрачання матеріальних ресурсів на одиницю продукції;
 - 2) удосконалення матеріально-технічного забезпечення;
 - 3) зростання ціни придбання ресурсів;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 18 Зростання ефективності використання матеріальних ресурсів пов'язують зі:
- 1) зростанням матеріаломісткості;
 - 2) зростанням відходів;
 - 3) збільшенням норм витрачання матеріальних ресурсів;
 - 4) зростанням матеріаловіддачі.
- 19 Під час аналізу забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами порівнюють:
- 1) фактичне надходження матеріальних ресурсів з плановою потребою;
 - 2) фактичні витрати з поточними нормами;
 - 3) поточні норми з середньогалузевими;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 20 Об'єктом аналізу трудових ресурсів підприємства є:
- 1) склад, структура та динаміка кадрового потенціалу;
 - 2) ефективність використання оборотних засобів;
 - 3) рівень забезпеченості підприємства основними засобами;

- 4) конкурентоздатність продукції.
- 21 Об'єктом аналізу кадрового потенціалу підприємства є:
- 1) обсяг, склад, структура та динаміка основних засобів;
 - 2) ефективність використання трудових ресурсів;
 - 3) рівень забезпеченості підприємства предметами праці;
 - 4) асортимент і структура продукції.
- 22 Об'єктом аналізу трудових показників є:
- 1) використання виробничого устаткування;
 - 2) ефективність використання предметів праці;
 - 3) ступінь забезпеченості підприємства трудовими ресурсами;
 - 4) технічний стан і віковий склад обладнання.
- 23 Об'єктом аналізу трудових ресурсів є:
- 1) склад, структура та динаміка оборотних засобів;
 - 2) ефективність використання основних засобів;
 - 3) рівень забезпеченості підприємства власним оборотним капіталом;
 - 4) кваліфікаційний рівень персоналу.
- 24 Об'єктом аналізу трудових показників підприємства є:
- 1) використання робочого часу;
 - 2) ефективність використання предметів праці;
 - 3) ступінь забезпеченості підприємства енергоносіями;
 - 4) технічний стан і віковий склад обладнання.
- 25 Завданням аналізу трудових показників підприємства є:
- 1) вивчення обсягу, складу, структури, руху та динаміки кадрового потенціалу;
 - 2) дослідження якості продукції;
 - 3) оцінювання комплектності випущеної продукції;
 - 4) аналіз забезпеченості підприємства предметами праці.
- 26 Завданням аналізу трудових показників підприємства є:
- 1) вивчення обсягу, складу, структури, руху та динаміки кадрового потенціалу;
 - 2) оцінювання виконання плану та динаміки показників використання робочого часу;
 - 3) аналіз показників і факторів продуктивності праці;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 27 Завданням аналізу трудових показників підприємства є:
- 1) вивчення рівня забезпеченості підприємства робочою силою та кваліфікаційного рівня кадрового потенціалу;
 - 2) аналіз використання робочого часу і показників інтенсивності праці;
 - 3) оцінювання впливу факторів праці на обсяг випуску продукції;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 28 Під час аналізу руху трудових ресурсів підприємства використовують показники:
- 1) коефіцієнти оновлення, вибуття;
 - 2) фондо-, механо-, енергоозброєності праці;

3) коефіцієнти обороту прийому, звільнення, плинності кадрів, заміщення;

4) рентабельності основних засобів.

29 Під час аналізу руху трудових ресурсів підприємства використовують показник:

1) коефіцієнт обороту прийому;

2) коефіцієнт обороту звільнення;

3) коефіцієнт плинності кадрів;

4) всі відповіді правильні.

30 Для узагальнювальної оцінки кваліфікаційного рівня робочої сили підприємства використовують показник:

1) коефіцієнт обороту прийому, коефіцієнт обороту звільнення, коефіцієнт плинності кадрів;

2) середній тарифний розряд робітників, середній тарифний коефіцієнт;

3) фондо-, механо-, енергоозброєності праці;

4) всі відповіді правильні.

31 Для оцінювання екстенсивного використання трудового потенціалу використовують показник:

1) загальна кількість відпрацьованих людино-днів (людино-годин);

2) середнього виробітку працівника (робітника);

3) коефіцієнт обороту прийому, коефіцієнт обороту звільнення, коефіцієнт плинності кадрів;

4) середній тарифний розряд.

32 Для оцінювання інтенсивного використання трудового потенціалу використовують показник:

1) загальна кількість відпрацьованих людино-днів (людино-годин);

2) середнього виробітку працівника (робітника);

3) коефіцієнт обороту прийому, коефіцієнт обороту звільнення, коефіцієнт плинності кадрів;

4) середній тарифний розряд.

33 Для узагальнюючої оцінки використання робочого часу кадровим потенціалом використовують показник:

1) тривалість робочого періоду (дні);

2) коефіцієнт змінності роботи;

3) середня тривалість зміни (год.);

4) всі відповіді правильні.

34 Для оцінювання структури персоналу використовують показник:

1) коефіцієнт обороту прийому, коефіцієнт обороту звільнення, коефіцієнт плинності кадрів;

2) середній тарифний розряд;

3) питома вага окремих категорій персоналу у його загальній кількості;

- 4) питома вага окремих груп основних засобів у загальній їх вартості.
- 35 До екстенсивних факторів використання персоналу відносять:
- 1) середньогодинну продуктивність;
 - 2) середню кількість днів, відпрацьованих робітником;
 - 3) середньоденну продуктивність;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 36 До інтенсивних факторів використання персоналу відносять:
- 1) середню кількість днів, відпрацьованих робітником;
 - 2) середню тривалість робочого дня;
 - 3) питому вагу робітників у кількості персоналу;
 - 4) середньогодинну продуктивність.
- 37 Фактором формування обсягу випуску продукції груп трудових ресурсів є:
- 1) середньооблікова кількість працюючих;
 - 2) питома вага робітників у кількості персоналу;
 - 3) середня продуктивність праці робітника;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 38 Факторами формування середньорічного виробітку (продуктивності праці) робітника є:
- 1) середня кількість днів, відпрацьованих у році;
 - 2) середня тривалість робочого дня;
 - 3) середньогодинний виробіток;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 39 На фонд робочого часу в людино-годинах впливають:
- 1) середня облікова кількість робітників;
 - 2) середня кількість днів роботи за період;
 - 3) середня тривалість робочого дня;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 40 Фактором середньорічного виробітку продукції в розрахунку на одного працівника є:
- 1) кількість працівників;
 - 2) співвідношення між фондомісткістю та матеріаломісткістю;
 - 3) питома вага робітників у загальній кількості персоналу та продуктивності їх праці;
 - 4) співвідношення між основними та допоміжними робітниками.
- 41 До інтенсивних факторів зміни середньорічного виробітку відносять:
- 1) середню кількість днів, відпрацьованих у році;
 - 2) середню тривалість робочого дня;
 - 3) середньогодинний виробіток;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 42 Коефіцієнт інтенсивності обороту прийому персоналу розраховують як:

1) частку від ділення кількості працівників, що вибули за період, до середньооблікової їх кількості;

2) частку від ділення прийнятих за період працівників до середньооблікової їх кількості;

3) частку від ділення звільнених за власним бажанням, за прогули та порушення трудової дисципліни, за рішенням суду до середньооблікової кількості;

4) частку від ділення різниці між прийнятими та звільненими до середньооблікової кількості.

43 Коефіцієнт інтенсивності обороту вибуття персоналу розраховують як:

1) частку від ділення кількості тих працівників, що вибули за період, до середньооблікової їх кількості;

2) частку від ділення прийнятих за період працівників до середньооблікової їх кількості;

3) частку від ділення звільнених за власним бажанням, за прогули та порушення трудової дисципліни, за рішенням суду (зайвий оборот) до середньооблікової кількості;

4) частку від ділення різниці між прийнятими та звільненими до середньооблікової кількості.

44 Коефіцієнт плинності кадрів розраховують як:

1) частку від ділення кількості тих працівників, що вибули за період, до середньооблікової їх кількості;

2) частку від ділення прийнятих за період працівників до середньооблікової їх кількості;

3) частку від ділення звільнених за власним бажанням, за прогули та порушення трудової дисципліни, за рішенням суду (зайвий оборот) до середньооблікової кількості;

4) частку від ділення різниці між прийнятими та звільненими до середньооблікової кількості.

45 Коефіцієнт заміщення персоналу розраховують як:

1) частку від ділення кількості тих працівників, що вибули за період, до середньооблікової їх кількості;

2) частку від ділення прийнятих за період працівників до середньооблікової їх кількості;

3) частку від ділення звільнених за власним бажанням, за прогули та порушення трудової дисципліни, за рішенням суду (зайвий оборот) до середньооблікової кількості;

4) частку від ділення різниці між прийнятими та звільненими до середньооблікової кількості.

46 Коефіцієнт постійності кадрів розраховують як:

1) частку від ділення кількості тих працівників, що вибули за період, до середньооблікової їх кількості;

2) частку від ділення прийнятих за період працівників до середньооблікової їх кількості;

- 3) частку від ділення кількості працівників, які працювали весь період, до їх кількості на кінець періоду;
- 4) частку від ділення різниці між кількістю прийнятих і звільнених до середньооблікової кількості.
- 47 Для розрахунку середнього тарифного розряду використовують формулу:
- 1) середньої арифметичної;
 - 2) середньої геометричної;
 - 3) середньої гармонійної;
 - 4) середньої хронологічної.
- 48 Взаємозв'язок між кількістю, продуктивністю й обсягом виробництва продукції є:
- 1) прямий;
 - 2) зворотний;
 - 3) кратний;
 - 4) комбінований.
- 49 Трудомісткість виробництва продукції характеризує:
- 1) витрати часу на виробництво певної продукції;
 - 2) витрати часу на виконання певної технологічної операції;
 - 3) обсяг продукції, виготовленої за одиницю часу;
 - 4) немає вірної відповіді.
- 50 Трудомісткість одиниці продукції – це результат співвідношення:
- 1) обсягу продукції та продуктивності праці;
 - 2) тривалості робочого дня й обсягу продукції;
 - 3) фонду робочого часу та кількості випущеної продукції;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 51 Для того щоб розрахувати вплив кількості працівників на обсяг продукції можна скористатися:
- 1) балансовим прийомом;
 - 2) функціонально-вартісним аналізом;
 - 3) прийомами елімінування;
 - 4) математичним програмуванням.
- 52 При перевищенні кваліфікації робітників над розрядністю робіт:
- 1) зменшується обсяг виробництва;
 - 2) зростає собівартість продукції;
 - 3) погіршується якість продукції;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 53 У разі перевищення складності робіт над кваліфікацією робітників:
- 1) зменшується обсяг виробництва, знижується якість продукції;
 - 2) зростає собівартість продукції;
 - 3) покращується використання виробничого обладнання;
 - 4) всі відповіді правильні.
- 54 Для забезпечення ефективності виробництва темпи зростання продуктивності праці повинні:

- 1) випереджати темпи зростання оплати праці;
- 2) відповідати темпам зростання продуктивності праці;
- 3) бути нижчими, ніж темпи зростання оплати праці;
- 4) всі відповіді правильні.

55 Ступінь забезпеченості підприємства робочою силою визначають співставленням:

- 1) фактичної та планової продуктивності праці;
- 2) фактичної середньооблікової кількості працівників з фактичною за попередній період у цілому та за категоріями персоналу;
- 3) фактичної середньооблікової кількості працівників у цілому та за категоріями персоналу з плановою;
- 4) всі відповіді правильні.

56 Резерви зростання випуску продукції за рахунок продуктивності праці визначаються як:

- 1) різниця між фактичною та плановою кількістю робітників;
- 2) добуток фактичної середньооблікової кількості робітників на різницю між фактичним і базовим (плановим) рівнями середньорічного їх виробітку;
- 3) добуток фактичної продуктивності праці робітників на різницю між фактичною та плановою середньообліковою кількістю працюючих;
- 4) добуток планової середньооблікової кількості робітників на різницю між фактичним і базовим (плановим) рівнями середньорічного їх виробітку.

57 Для аналізу використання робочого часу персоналом підприємства використовують:

- 1) форму № 3-ПВ статистичної звітності;
- 2) форму № 11-ОЗ статистичної звітності;
- 3) форму № 1 фінансової звітності;
- 4) форму № 1-Б статистичної звітності.

58 Причини плинності кадрів вивчають на основі:

- 1) форми № 1-ПВ статистичної звітності;
- 2) форми № 11-ОЗ статистичної звітності;
- 3) наказів, заяв на звільнення;
- 4) форми № 1 фінансової звітності.

59 Непроодуктивні втрати робочого часу викликані:

- 1) роботою у понадурочний час;
- 2) виготовленням бракованої продукції;
- 3) виправленням браку;
- 4) немає вірної відповіді.

60 За залежністю від зміни обсягів виробництва розрізняють витрати:

- 1) змінні та постійні;
- 2) прямі та непрямі;
- 3) прості та комплексні;
- 4) всі відповіді правильні.

61 Рівень витрат на 1 грн продукції визначають відношенням:

- 1) собівартості продукції до її обсягу в оптових цінах;
- 2) обсягу продукції в оптових цінах до її собівартості;
- 3) матеріальних витрат до обсягу продукції в оптових цінах;
- 4) обсягу продукції до матеріальних витрат.

АНАЛІЗ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Аналіз структури та динаміки доходів підприємства

У ході аналізу доходів підприємства, перш за все, використовується форма 2 фінансової звітності «Звіт про фінансові результати». Оцінювання фінансових результатів починається з аналізу структури та динаміки доходів, що дає можливість отримати найбільш загальне уявлення про фактори, що вплинули на їх формування.

Аналіз структури та динаміки доходів доцільно проводити у вигляді таблиці (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Аналіз структури та динаміки доходів підприємства

Показник	Базисний період		Звітний період		Відхилення		
	сума, грн	питома вага, %	сума, грн	питома вага, %	сума, грн	темп зростання , %	у структу рі
Виручка від реалізації продукції							
Інші операційні доходи							
Прибуток від участі у капіталі							
Інші фінансові доходи							
Інші доходи від звичайної діяльності							
Разом доходів							

Наступним етапом аналізу доходів підприємства і фінансових результатів є аналіз динаміки та структури витрат підприємства (табл. 3. 2..

Таблиця 3.2 – Аналіз динаміки і структури витрат підприємства

Показник	Базисний період		Звітний період		Відхилення		
	сума, грн	питома вага, %	сума, грн	питома вага, %	сума, грн	темп зростання, %	у структу рі
ПДВ							
Собівартість реалізованої продукції							
Адміністративні витрати							
Витрати на збут							
Інші операційні витрати							
Фінансові витрати							
Інші витрати від звичайної діяльності							
Податок на прибуток							
Разом витрат і відрахувань							

Наступним етапом аналізу фінансових результатів є аналіз їх динаміки (табл. 3. 3).

Таблиця 3.3 – Аналіз динаміки фінансових результатів

Показник	Базисний період		Звітний період		Відхилення	
	сума, грн	питома вага, %	сума, грн	питома вага, %	сума, грн	темп зростання, %
Валовий прибуток (збиток)						
Фінансовий результат від операційної діяльності						
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування						
Чистий прибуток						

3.2 Аналіз доходів від операційної діяльності

У складі доходів від операційної діяльності найбільшу питому вагу складають доходи від реалізації продукції.

Обсяг виробництва може бути виражений у натуральному (умовно-натуральному) та вартісному вимірниках. Узагальнювальні показники обсягу виробництва отримують за допомогою вартісного оцінювання за фактично діючими відпускними цінами підприємства або в цінах, прийнятих у плані. Основним показником обсягу виробництва є товарна, валова та реалізована продукція.

Товарна продукція – це економічний показник, який характеризує в грошовому вираженні обсяг виробленої та готової до реалізації продукції. До її складу належить вартість цих видів готової продукції напівфабрикатів, робіт і послуг, призначених для продажу.

Валова продукція – це вартісний показник обсягу виробництва продукції, який характеризує підсумковий результат виробничої діяльності підприємства за певний період, що містить у собі всі складові товарної продукції та залишки незавершеного виробництва.

Реалізована продукція – це товарна продукція, яка відвантажена споживачеві та за неї перераховані гроші на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника. Вона визначається як товарна продукція з урахуванням залишків готової нереалізованої продукції на складах підприємства на початок і кінець звітного періоду.

Вимірюється в діючих відпускних або договірних цінах підприємства.

Аналіз обсягів виробництва продукції починають з вивчення динаміки валової, товарної та реалізованої продукції (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Аналіз динаміки виробництва продукції

Показник	Факт 2021 р.	2022 р	Темп зростання, %	2023 р	Темп зростання, %
Валова продукція					
Товарна продукція					
Реалізована продукція					

На виконання плану за обсягом виробництва продукції впливають такі фактори:

- кількість робітників і їх продуктивність;
- вартість устаткування основних фондів і фондівіддача;
- виробнича площа та знімання продукції з 1 м² виробничої площі;
- кількість робітників, річний фонд часу роботи одного робітника та середньогодинна продуктивність одного робітника;
- кількість одиниць устаткування, річний фонд часу роботи одиниці устаткування, годинна продуктивність одиниці устаткування;
- кількість робітників, кількість робочих днів у році, тривалість робочого дня, середньогодинна продуктивність одного робітника.

Моделі аналізу впливу наведених факторів на обсяг виробництва розраховані за допомогою методу скорочених ланцюгових підстановок.

1) *Обсяг (О) = Кількість робітників (К) × Річна продуктивність робітника (П).*

Схема аналізу:

$$O_B = K_B \cdot P_B; \quad (3.1)$$

$$O_3 = K_3 \cdot P_3; \quad (3.2)$$

$$\Delta O = O_3 - O_B. \quad (3.3)$$

Відхилення за рахунок факторів:

– за рахунок зміни кількості:

$$\Delta O_K = (K_3 - K_B) \cdot P_B; \quad (3.4)$$

– за рахунок зміни середньорічної продуктивності:

$$\Delta O_P = K_3 \cdot (P_3 - P_B). \quad (3.5)$$

$$\text{Балансова перевірка: } \Delta O = \Delta O_K + \Delta O_P. \quad (3.6)$$

2. *Обсяг (О) = Вартість основних фондів (Ф) × Фондовіддача (Фв).*

3) $\text{Обсяг (O)} = \text{Виробнича площа (Пл.)} \times \text{Знімання продукції з одиниці площі (З)}$.

4) $\text{Обсяг (O)} = \text{Кількість робітників (K)} \times \text{Річний фонд часу роботи одного робітника (РФЧ)} \times \text{Середньогодинна продуктивність одного робітника (П)}$.

5) $\text{Обсяг (O)} = \text{Кількість одиниць устаткування (Ч^{уст})} \times \text{Бюджет часу роботи одиниці устаткування (Б^{уст})} \times \text{Годинна продуктивність одиниці устаткування (П^{уст})}$.

6) $\text{Обсяг (O)} = \text{Кількість робітників (K)} \times \text{Відпрацьовано днів 1-м робітником (Д)} \times \text{Тривалість робочого дня (Т)} \times \text{Середньогодинна продуктивність 1 робітника (П)}$.

Одним з важливих напрямків аналізу обсягу виробництва продукції є вивчення його в асортиментно-структурному розрізі.

Асортимент – це перелік найменувань продукції, які випускає підприємство із зазначенням її випуску по кожному виду.

Для оцінювання виконання плану за асортиментом розраховуються коефіцієнт асортиментності, який дорівнює відношенню загального фактичного випуску продукції зарахованого у виконання плану виробництва за асортиментом до загального плану випуску продукції.

Продукція, виготовлена понад планово, не зараховується у виконання плану за асортиментом, тому цей показник не може бути більше за 100 %.

Наступним етапом аналізу виробництва та реалізації продукції є оцінювання виконання договірних зобов'язань і аналіз покупців продукції (табл. 3.5).

Аналіз виконання договірних зобов'язань доцільно починати з вивчення структури покупців (табл. 3.6).

Таблиця 3.5 – Аналіз структури покупців підприємства

Найменування покупця	Базовий рік		Звітний рік		Відхилення	
	тис. грн	питома вага	тис. грн	питома вага	абсолютне	відносне
ТОВ						
ВАТ						
ЗАТ						

Аналіз виконання договірних зобов'язань надано в таблиці 3.6

Таблиця 3.6 – Аналіз динаміки виконання договірних зобов'язань

Найменування покупця	Базовий рік		% виконання договорів	Звітний рік		% виконання договорів
	факт	за договором		факт	за договором	
ТОВ						
ВАТ						
ЗАТ						
ПП						

У деяких випадках доцільно здійснювати аналіз ритмічності випуску продукції.

Ритмічність – рівномірне виробництво продукції, виконання робіт за визначений проміжок часу.

Оцінку рівня ритмічності визначають за допомогою коефіцієнта ритмічності:

$$K_p = \sum O_3 / \sum O_n \quad (3.7)$$

де O_3 – абсолютна величина обсягу випуску за окремий проміжок часу в межах плану;

O_n – абсолютна величина обсягу виробництва за планом в окремих межах часу.

3.3 Аналіз доходів від інших видів діяльності

Якщо підприємство здійснює інвестиційну та фінансову діяльність, то аналіз виконують за такими етапами;

- аналіз динаміки та структури доходів;
- факторний аналіз.

Аналіз доходів від інших видів діяльності можна виконувати за допомогою таблиці 3.7

Таблиця 3.7 – Аналіз динаміки та структури доходів від іншої діяльності

Вид доходів	Базовий рік		Звітний рік		Відхилення	
	тис. грн	питома вага	тис. грн	питома вага	абсолютне	відносне
Доход від фінансової діяльності: % банку курсові різниці доход від продажу акцій інші доходи						
Доходи від інвестиційної діяльності						
Разом						

Заключним етапом аналізу доходів підприємства є факторне оцінювання валового прибутку, яке передбачає визначення впливу таких факторів:

- обсягу реалізації продукції в натуральному виразі;
- структури й асортименту реалізованої продукції;
- рівня витрат на 1 грн реалізованої продукції.

Процедура факторного аналізу валової продукції виконується в такому порядку:

1) розрахунок впливу обсягу реалізації продукції:

$$\Delta P_1 = P_0 \times (K_2 - 1); \quad (3.8)$$

$$K_2 = S_1 / S_0, \quad (3.9)$$

де P_0 – прибуток базового періоду;

K_2 – коефіцієнт зміни собівартості реалізованої продукції;

S_1 – собівартість реалізованої продукції звітного періоду;

S_0 – собівартість реалізованої продукції базового періоду;

2. вплив зміни структури і асортименту реалізованої продукції:

$$\Delta P_2 = P_0 \times (K_1 - K_2) \quad (3.10)$$

$$K_1 = \frac{Q_1^p}{Q_0^p}, \quad (3.11)$$

де K_1 – коефіцієнт зміни обсягу реалізації.

Q_1^p, Q_0^p – обсяг реалізації за звітний і базовий період;

3) вплив зміни рівня витрат на 1 грн реалізованої продукції:

$$\Delta P_3 = Q_1^p \left(\frac{S_0}{Q_0^p} - \frac{S_1}{Q_1^p} \right). \quad (3.12)$$

3.4 Задачі

Задача 3.1

За даними, наведеним у таблиці 3.8, побудуйте модель формування обсягу товарної продукції під впливом фактора праці. Визначте величину впливу кожного з факторів на відхилення випуску продукції, застосовуючи прийом ланцюгових підстановок.

Таблиця 3.8

Показник	Період	
	базисний	звітний
Обсяг товарної продукції, грн, $ТП$	1 536 000	2 206 620
Середньооблікова кількість працівників, осіб, K_p	400	410
Середня кількість днів, відпрацьованих одним працівником, днів, D	240	230
Тривалість робочого дня, год., $T_{рд}$	8,0	7,8
Середньогодинне вироблення одного робітника, грн, $Всч$	2,0	3,0

Розв'язання

Для аналізу впливу фактору праці на обсяг товарної продукції застосовується така модель:

$$ТП = K \times Д \times T \times B_{сз}.$$

Базисний обсяг товарної продукції:

$$ТП_{б} = K_{б} \times Д_{б} \times T_{б} \times B_{сз б} = 400 \times 240 \times 8 \times 2 = 1\,536\,000 \text{ грн.}$$

Проведемо заміну першого фактора – середньооблікової кількості працівників:

$$ТП_{ум1} = K_{зв} \times Д_{б} \times T_{б} \times B_{сз б} = 410 \times 240 \times 8 \times 2 = 1\,574\,400 \text{ грн.}$$

Проведемо заміну другого фактору – кількості відпрацьованих днів одним працівником:

$$ТП_{ум2} = K_{зв} \times Д_{зв} \times T_{б} \times B_{сз б} = 410 \times 230 \times 8 \times 2 = 1\,508\,800 \text{ грн.}$$

Проведемо заміну третього фактору – тривалості робочого дня:

$$ТП_{ум3} = K_{зв} \times Д_{зв} \times T_{зв} \times B_{сз б} = 410 \times 230 \times 7,8 \times 2 = 1\,471\,080 \text{ грн.}$$

Звітний обсяг товарної продукції:

$$ТП_{зв} = K_{зв} \times Д_{зв} \times T_{зв} \times B_{сз зв} = 410 \times 230 \times 7,8 \times 2 = 2\,206\,620 \text{ грн.}$$

На наступному етапі розглянемо вплив окремих факторів на обсяг товарної продукції.

Вплив середньооблікової кількості працівників:

$$\Delta ТП_K = ТМ_{ум1} - ТП_{б} = 1\,574\,400 - 1\,536\,000 = 38\,400 \text{ грн.}$$

Зростання кількості робітників спричинило збільшення обсягу товарної продукції на 38 400 грн.

Вплив кількості відпрацьованих днів робітниками:

$$\Delta ТП_D = ТМ_{ум2} - ТП_{ум1} = 1\,508\,800 - 1\,574\,400 = -65\,600 \text{ грн.}$$

Зниження кількості днів, відпрацьованих одним працівником, спричинило зменшення обсягу товарної продукції на 65 600 грн.

Вплив тривалості робочого дня:

$$\Delta ТП_T = ТМ_{ум3} - ТП_{ум2} = 1\,471\,080 - 1\,508\,800 = -37\,720 \text{ грн.}$$

Зниження тривалості робочого дня спричинило зменшення обсягу товарної продукції на 37 720 грн.

Вплив середньогодинного виробітку одного робітника:

$$\Delta ТП_{B_{сз}} = ТМ_{зв} - ТП_{ум3} = 2\,206\,620 - 1\,471\,080 = 735\,540 \text{ грн.}$$

Зростання середньогодинного виробітку одного робітника спричинило збільшення обсягу товарної продукції на 735 540 грн.

Балансова перевірка:

$$\Delta TP = 2\,206\,620 - 1\,536\,000 = 38\,400 - 65\,600 - 37\,720 + 735\,540 = 670\,620 \text{ грн.}$$

Задача 3.2

Є такі дані про випуск продукції промисловим підприємством, тис. грн (табл. 3.9). Розрахувати коефіцієнт асортиментності (трьома способами).

Таблиця 3.9

Продукція	План	Факт
А	80	100
Б	200	120
В	50	60
Разом	330	280

Розв'язання

Для аналізу асортименту випуску продукції застосуємо табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Виріб	Випуск продукції, тис. грн			Продукція, зарахована у виконання плану за асортиментом, тис. грн (ставиться менше число)
	План	Факт	Виконання плану, %	
1	2	3	4	5
А	80	100	$100/80 \cdot 100 = 125$	80
Б	200	120	$120/200 \cdot 100 = 60$	120
В	50	60	$60/50 \cdot 100 = 120$	50
Разом	330	280	$280/330 \cdot 100 = 85$	250

Розрахунок показників виконання плану асортименту здійснюється трьома способами.

Перший спосіб має назву «спосіб найменшого числа»:

$$K_{ac} = \frac{\text{Всього зараховано у виконання плану за асортиментом}}{\text{Всього за планом}} \cdot 100\%.$$

$$K_{ac} = 250 / 330 = 0,76, \text{ тобто план за асортиментом виконаний на } 76 \%.$$

Другий спосіб – «спосіб найменшого відсотка» – передбачає приймати як відсоток виконання плану за асортиментом найменший відсоток виконання плану серед всіх виробів. У нашому прикладі $K_{ac} = 0,6$, або відсоток виконання плану за асортиментом – 60 %.

Третій спосіб полягає у визначенні коефіцієнта номенклатурності – це відношення кількості позицій з повним виконанням плану до кількості запланованих позицій.

$K_n = 2/3 = 0,666$, або відсоток виконання плану за асортиментом – 66,6 %.

Задача 3.3

За даними таблиці 3.11 проаналізувати ритмічність виробництва. Розрахувати абсолютні відхилення, коефіцієнти ритмічності й аритмічності. Зробити висновки.

Таблиця 3.11

Квартал	Випуск продукції, тис. грн		Продукція, що зарахована у плановий ритм, тис. грн (ставиться менше число)
	План	Факт	
1	250	240	240
2	350	360	350
3	310	300	300
4	400	380	380
Разом	1310	1280	1270

Розв'язання

Коефіцієнт ритмічності продукції, що випускається, розраховується за формулою:

$$K_{\text{ритм}} = \frac{\text{Всього зараховано у плановий ритм}}{\text{Всього за планом}} \cdot 100\% = \frac{1270}{1310} \cdot 100\% = 97\%.$$

Коефіцієнт аритмічності, який характеризує частину продукції, випущеної без порушення графіків, розраховується за формулою:

$$K_{\text{ар}} = 1 - K_{\text{ритм}} = 1 - 0,97 = 0,03 (3\%).$$

Загальне недовиконання плану у зв'язку з неритмічною роботою:

$$O_{\text{недов пл}} = O_{\text{пл}} \times K_{\text{ар}} = 1310 \times 0,03 = 40 \text{ тис. грн.}$$

У зв'язку з неритмічною роботою підприємство недовиконало план випуску продукції на 40 тис. грн.

Задача 3.4

За даними таблиці 3.12 проаналізувати сортність продукції. Розрахувати виконання плану з сортності 3 способами. Зробити висновки.

Таблиця 3.12

Сорт	Відпускна ціна виробу, грн	$K_{пер}$	План			Звіт		
			Випуск продукції, шт.	Питома вага, %	Випуск продукції, ї, грн	Випуск продукції, шт.	Питома вага, %	Випуск продукції, грн
Вищий	1 000	1000/1000=1	950	950/100 =95	950*1000 =950000	1 012	92	1 012 000
1	900	900 / 1000 = 0,9	50	50/1000 =5	50*900= 45000	66	6	59 400
2	700	700 / 1000 = 0,7	—	—	—	22	2	15 400
Разом	—	—	1 000	100	995 000	1 100	100	1 086 800

*Розв'язання***1 спосіб** – спосіб першосортних одиниць.

У способі першосортних одиниць перекладні (посорткові) коефіцієнти множать на відповідну кількість продукції й отримані дані складають.

Розрахуємо середній коефіцієнт сортності за планом і звітний:

$$K_{сорт}^{нл} = (950 \cdot 1 + 50 \cdot 0,9) / 1000 = 0,995;$$

$$K_{сорт}^{зв} = (1012 \cdot 1 + 66 \cdot 0,9 + 22 \cdot 0,7) / 1100 = 0,988.$$

$K_{сорт}^{зв} < K_{сорт}^{нл}$ ($0,988 < 0,995$), таким чином план із сортності не виконаний.

2 спосіб – спосіб порівняння середньозважених цін.

Якщо фактична середньозважена ціна одного виробу більше або дорівнює плановій, то план за сортністю вважається виконаним.

Фактична середньозважена ціна виробу складе:

$$Ц_{ср}^ф = (1012 \cdot 1000 + 66 \cdot 900 + 22 \cdot 700) / (1012 + 66 + 22) = 988 \text{ грн.}$$

Аналогічно планова ціна дорівнює

$$Ц_{ср}^{пл} = (950 \cdot 1000 + 50 \cdot 900) / (950 + 50) = 995 \text{ грн.}$$

$$Ц_{ср}^ф < Ц_{ср}^{пл} \quad (988 < 995), \text{ таким чином план за сортністю не виконаний.}$$

3 спосіб – спосіб порівняння відсотків виконання плану у вартісному та натуральному виразі.

Відсоток виконання плану у вартісному виразі:

$$1\,086\,800 / 995\,100 = 109,2 \, \%.$$

Відсоток виконання плану в натуральному виразі:

$$1100 / 1000 = 110 \, \%.$$

Таким чином, $109,2 < 110$, то план за сортністю не виконаний.

Із усіх трьох способів найбільш універсальним є спосіб першосортних одиниць, тому що він містить вплив зміни асортименту продукції.

3.5 Тестові завдання до теми 3

1 Якщо підприємство перевиконує план з одних виробів, а з інших недовиконує, то:

- 1) порушується виконання плану за асортиментом випущеної продукції;
- 2) порушується виконання плану за якістю продукції;
- 3) порушується виконання плану випуску продукції;
- 4) порушується виконання плану використання виробничих потужностей.

2 Коефіцієнт конкурентоспроможності виробу – це:

- 1) відношення ціни споживання виробу до його корисного ефекту;
- 2) відношення корисного ефекту виробів до ціни їх споживання;
- 3) відношення собівартості виробу до його ціни;
- 4) відношення виробничої собівартості виробу до його вартості за гуртовими цінами.

3 У практиці обліку та техніко-економічних розрахунках використовують ціни:

- 1) фактичні;
- 2) прийняті у плані;
- 3) співвідносні;
- 4) всі відповіді правильні.

4 Номенклатура випуску продукції – це:

- 1) перелік найменувань виробів згідно із загальнодержавним статистичним класифікатором продукції;
- 2) деталізований перелік позицій номенклатури із зазначенням кількості виробів з них;
- 3) питома вага окремих виробів у загальному їх випуску;
- 4) випуск продукції у відповідності з плановим завданням.

5 Асортимент – це:

- 1) деталізований перелік у межах однієї номенклатурної позиції;
- 2) перелік кодів продукції згідно із загальнодержавним статистичним класифікатором продукції;
- 3) співвідношення окремих груп виробів у загальному їх випуску;
- 4) всі відповіді правильні.

6 Структура випуску продукції – це:

- 1) перелік найменувань виробів згідно загальнодержавного статистичного класифікатора продукції;
- 2) деталізований перелік позицій номенклатури із загальнодержавним статистичним класифікатором продукції;
- 3) питома вага окремих виробів у загальному їх випуску;
- 4) випуск продукції у відповідності з плановим завданням.

7 Ритмічність випуску продукції – це:

- 1) перелік найменувань виробів згідно із загальнодержавним статистичним класифікатором продукції;
- 2) деталізований перелік позицій номенклатури із зазначенням кількості виробів з них;
- 3) питома вага окремих виробів узагальному їх випуску;
- 4) дотримання графіків випуску продукції у відповідності з плановим завданням.

8 Вкажіть можливу ситуацію:

- 1) план з асортименту виконано при невиконанні завдання з номенклатури;
- 2) план із структури перевиконано;
- 3) план з асортименту виконано при перевиконанні завдання з усіх видів продукції;
- 4) план із структури виконано при невиконанні завдання з номенклатури.

9 Вкажіть можливу ситуацію:

- 1) план з асортименту перевиконано;
- 2) план із структури не виконано при виконанні завдання з номенклатури й асортименту;
- 3) план з асортименту виконано при недовиконанні завдання з усіх видів продукції;
- 4) план із структури виконано при невиконанні завдання з номенклатури.

10 Рівень виконання завдання за асортиментом випуску продукції розраховується:

- 1) відношенням різниці між фактичним і плановим обсягом випуску до планового;
- 2) відношенням фактичного обсягу випуску продукції до планового;
- 3) відношенням зарахованого обсягу випуску продукції за всіма видами продукції до планового;
- 4) співставленням фактичного випуску продукції кожного виду з плановим.

11 Рівень виконання завдання за структурою випуску продукції розраховується:

- 1) відношенням різниці між фактичним та плановим обсягом випуску до планового;
- 2) відношенням зарахованого обсягу випуску продукції за всіма видами продукції до фактичного;
- 3) відношенням зарахованого обсягу випуску продукції за всіма видами продукції до планового;
- 4) співставленням фактичного випуску продукції кожного виду з плановим.

12 Рівень виконання завдання за номенклатурою розраховується:

- 1) відношенням різниці між фактичним і плановим обсягом випуску до планового;
- 2) відношенням зарахованого обсягу випуску продукції за всіма видами продукції до фактичного;
- 3) відношенням зарахованого обсягу випуску продукції за всіма видами продукції до планового;
- 4) співставленням фактичного та планового переліку позицій номенклатури.

13 Товарна продукція – це:

- 1) економічний показник, який характеризує в грошовому вираженні обсяг виробленої та готової до реалізації продукції. До її складу належить вартість цих видів готової продукції напівфабрикатів, робіт і послуг, призначених для продажу;
- 2) вартісний показник обсягу виробництва продукції, який характеризує підсумковий результат виробничої діяльності підприємства за певний період, що містить у собі всі складові товарної продукції та залишки незавершеного виробництва;
- 3) продукція, яка відвантажена споживачеві та за неї перераховані гроші на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника;
- 4) немає вірної відповіді.

14 Валова продукція – це:

- 1) економічний показник, який характеризує в грошовому вираженні обсяг виробленої та готової до реалізації продукції. До її складу належить вартість цих видів готової продукції напівфабрикатів, робіт і послуг, призначених для продажу;
- 2) вартісний показник обсягу виробництва продукції, який характеризує підсумковий результат виробничої діяльності підприємства за певний період, що містить у собі всі складові товарної продукції та залишки незавершеного виробництва;
- 3) продукція, яка відвантажена споживачеві та за неї перераховані гроші на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника;
- 4) немає вірної відповіді.

15 Реалізована продукція – це:

- 1) економічний показник, який характеризує в грошовому вираженні обсяг виробленої та готової до реалізації продукції. До її складу належить вартість цих видів готової продукції напівфабрикатів, робіт і послуг, призначених для продажу;
- 2) вартісний показник обсягу виробництва продукції, який характеризує підсумковий результат виробничої діяльності підприємства за певний період, що містить у собі всі складові товарної продукції та залишки незавершеного виробництва;
- 3) продукція, яка відвантажена споживачеві та за неї перераховані гроші на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника;
- 4) немає вірної відповіді.

16 На виконання плану за обсягом виробництва продукції впливають такі фактори:

- 1) кількість робітників і їх продуктивність;
- 2) вартість устаткування основних фондів і фондовіддача;
- 3) виробнича площа та знімання продукції з 1 м² виробничої площі;
- 4) усі відповіді вірні;

17 Економічний показник, який характеризує в грошовому вираженні обсяг виробленої та готової до реалізації продукції. До її складу належить вартість цих видів готової продукції напівфабрикатів, робіт і послуг, призначених для продажу— це:

- 1) товарна продукція;
- 2) валова продукція;
- 3) реалізована продукція;
- 4) виторг від реалізації продукції.

18 Вартісний показник обсягу виробництва продукції, який характеризує підсумковий результат виробничої діяльності підприємства за певний період, що містить у собі всі складові товарної продукції та залишки незавершеного виробництва— це:

- 1) товарна продукція;
- 2) валова продукція;
- 3) реалізована продукція;
- 4) виторг від реалізації продукції.

19 Продукція, яка відвантажена споживачеві та за неї перераховані гроші на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника – це:

- 1) товарна продукція;
- 2) валова продукція;
- 3) реалізована продукція;
- 4) виторг від реалізації продукції.

20 Продукція, яка відвантажена споживачеві та за неї перераховані гроші на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника – це:

- 1) товарна продукція;
- 2) валова продукція;
- 3) реалізована продукція;
- 4) виторг від реалізації продукції.

21 За наступною формулою «Разом зараховано у плановий ритм/ Разом за планом» розраховують:

- 1) коефіцієнт ритмічності продукції;
- 2) рівень виконання завдання за номенклатурою;
- 3) рівень виконання завдання за структурою випуску продукції;
- 4) виконання плану за обсягом виробництва продукції.

4 АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ОСНОВНИМИ ФОНДАМИ ТА ЇХ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ

4.1 Аналіз складу, динаміки, структури та технічного стану основних фондів

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство використовує у процесі виробництва або постачання товару, надання послуг, для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій; строк використання перевищує 1 рік.

ОВФ (у відповідності зі стандартом 7) – засоби праці, які приймають участь у процесі виробництва на протязі великого проміжку часу, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, а їх вартість переноситься на вартість продукції поступово, у міру їх використання, шляхом амортизаційних відрахувань.

До ОВФ належать:

- будівлі;
- споруди;
- передаточні пристрої;
- машини й обладнання;
- транспортні засоби;
- інструмент;
- виробничий і господарський інвентар.

Така класифікація прийнята в бухгалтерському обліку.

Мета економічного аналізу наявності та використання основних засобів підприємства полягає у визначенні забезпеченості підприємства основними засобами за умови їх інтенсивного використання та пошуку резервів підвищення ефективності їх використання за рівнем фондівіддачі.

У процесі аналізу основних засобів підприємству необхідно вирішувати такі задачі:

1 виявити забезпеченість підприємства та його структурних підрозділів основними засобами, тобто встановити відповідність складу та технічного рівня основних засобів виробничій програмі підприємства;

2 визначити рівень зростання основних засобів за узагальнювальними та індивідуальними показниками, встановити причини їх зміни та фактори, які впливають на їх зміну;

3 встановити ефективність використання обладнання за часом та потужністю;

4 розрахувати вплив основних засобів на обсяг виробництва продукції;

5 виявити резерви підвищення ефективності використання основних засобів.

Для аналізу основних засобів використовуються такі джерела інформації:

- форма 1 «Баланс підприємства»;
- форма 4 «Звіт про власний капітал»;
- форма № 1-П «Звіт промислового підприємства за продукцією»;
- форма № 11-ОФ «Звіт про наявність і рух основних засобів, амортизацію (знос)».

Крім вказаних джерел, для аналізу використовують документи аналітичного обліку, відомості інвентаризацій, проектно-кошторисну документацію.

Аналіз використання основних засобів починається з вивчення їх складу в цілому по підприємству й окремим підрозділам.

Важливе значення мають показники структури основних засобів:

- розподіл фондів на виробничі та невиробничі;
- співвідношення активних і пасивних частин.

Аналіз складу та структури основних виробничих фондів забезпечує керівництво підприємства інформацією для прийняття рішень з оптимізації структури та визначення ступеню впливу цих змін на показники роботи підприємства. Аналіз структури виконується за допомогою таких таблиць (табл. 4.1; 4.2).

Таблиця 4.1 – Аналіз складу та динаміки основних засобів

Категорія основних засобів	Базисний період		Звітний період		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне	в структурі
1 Промислово виробничі основні засоби						
2 Невиробничі основні засоби						
Разом		100		100		

Таблиця 4.2 – Аналіз структури основних засобів підприємства

Категорія основних засобів	Базисний період		Звітний період		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне	в структурі
Будови та споруди						
Машини та обладнання						
Транспортні засоби						
Інструменти та пристрої						
Виробничий і господарський інвентар						
Всього основні засоби		100		100		

Для конкретизації результатів структурного аналізу можна додатково досліджувати співвідношення активної та пасивної частин, тому

що зниження питомої ваги активної частини основних засобів характеризується як негативна тенденція (табл. 4.3).

Таблиця 4.3 – Структура активної та пасивної частини основних засобів

Категорія основних засобів	Базисний період		Звітний період		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне	в структурі
1 Активні основні засоби						
1.1 Машини і обладнання						
1.2 Інструменти та пристрої						
2 Пасивні основні засоби						
2.1 Будівлі та споруди						
2.2 Транспортні засоби						
2.3 Виробничий і господарський інвентар						
Всього основні засоби						

Важливою характеристикою матеріально-технічної бази є віковий склад активної частини основних засобів. Для такого аналізу існуюче обладнання необхідно згрупувати за видами, а в межах кожної групи – за терміном експлуатації (табл. 4.4).

Таблиця 4. 4 – Аналіз структури обладнання за віковим складом

Вік обладнання	Вікова група						
	До 1	1–3	3–5	5–7	7–15	Більше 15	Разом
Верстати: токарні фрезерні шліфувальні інше металорізальне обладнання	4 - 1 6	10	8	12	6	-	40
Ковальсько-пресове обладнання	-						
Деревообробне обладнання	-						
Підйомно- транспортне обладнання	4						
Інші машини та обладнання	13						
Всього	28						
Питома вага, %	8,4						333

Відомості, наведені у таблиці 4.4, дають можливість визначити як середній вік всього обладнання, так і окремих видів за формулою:

$$\bar{t}_s = \frac{\sum t_i \times q_i}{Q}, \quad (4.1)$$

де t_i – середина інтервалу;

q_i – кількість станків відповідного віку;

Q – загальна кількість одиниць обладнання.

Для графічного зображення результатів аналізу структури обладнання за віковим складом побудуємо гістограму розподілу (рис. 4.1).

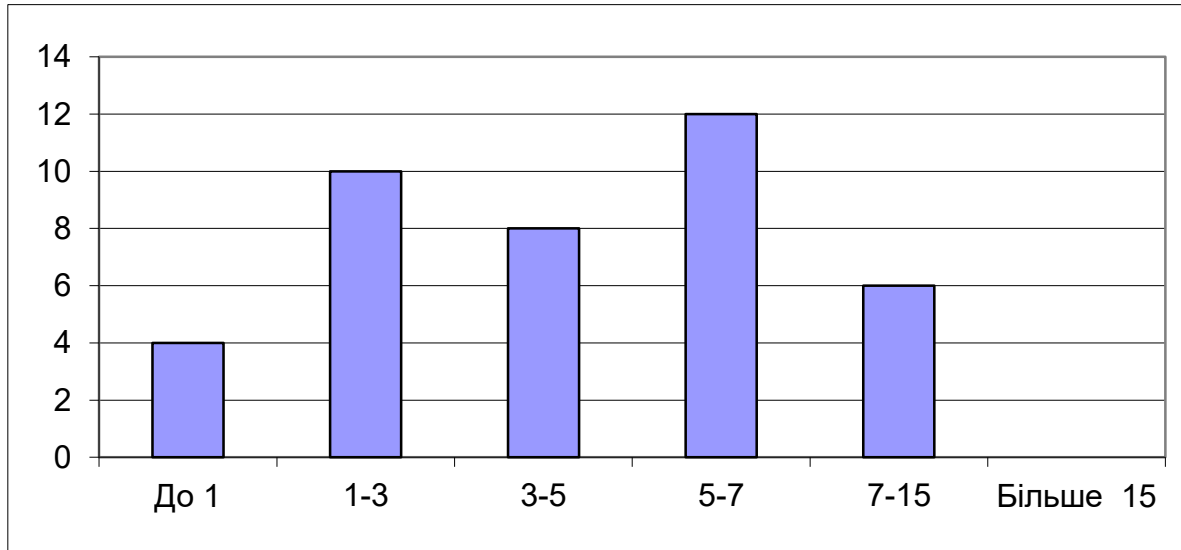

Рисунок 4.1 – Розподіл обладнання за віковим складом

Технічний стан основних засобів характеризується двома показниками:

1) коефіцієнт зносу характеризує частину вартості основних фондів, яка списана на виробництво продукції у попередніх періодах:

$$K_{zn} = \frac{З_p}{\Phi_{кр}}, \quad (4.2)$$

де $З_p$ – сума зносу основних фондів на протязі року;

$\Phi_{кр}$ – вартість основних фондів на кінець року.

$$З_p = \Phi_{кр} - \Phi_{зр}, \quad (4.3)$$

де $\Phi_{зр}$ – залишкова вартість основних фондів на кінець року, який розглядається;

2. коефіцієнт придатності характеризує вартість основних фондів, яка не перенесена на продукцію, що виготовляється:

$$K_{np} = \frac{\Phi_{зр}}{\Phi_{кр}} = 1 - K_{zn}. \quad (4.4)$$

Під час аналізу ці коефіцієнти показують ступінь зношування основних фондів, але не враховують морального зношування.

4.2 Аналіз ефективності використання основних фондів

Для узагальнювальної характеристики ефективності використання основних засобів у першу чергу використовують показник фондівіддачі.

Фондовіддача показує розмір вартості виготовленої продукції, яка приходить на 1 гривню вартості основних засобів (може бути визначена за товарною, валовою, реалізованою продукцією).

Фондовіддача визначається відношенням обсягу виготовленої продукції (O) до середньорічної вартості основних засобів ($\Phi_{срр}$):

$$\Phi_e = O / \Phi_{срр}. \quad (4.5)$$

Розглянемо аналіз фондівіддачі на прикладі (табл. 4.5).

Таблиця 4.5 – Вихідні дані для аналізу фондівіддачі основних засобів підприємства

Показник	Минулий період	Звітний період	Відхилення	
			Абсолютне, +/-	Відносне, %
Обсяг виробництва продукції	1244	1340,2	96,2	7,7
Середньорічна вартість основних засобів	340	350	10	2,9
Фондовіддача	3,66	3,83	0,17	4,6

Вплив окремих факторів виявимо за допомогою методу ланцюгових підстановок:

$$\Phi_{в баз} = 1244 / 340 = 3,66;$$

$$\Phi_{в ум 1} = 1340,2 / 340 = 3,94;$$

$$\Phi_{в зв} = 1340,2 / 350 = 3,83.$$

Зміна фондівіддачі під впливом факторів:

$$\Delta\Phi_{оо} = 3,94 - 3,66 = 0,28 \text{ грн} - \text{позитивний вплив.}$$

У зв'язку зі зростанням обсягу виробництва продукції на 96,2 тис. грн, фондівіддача зросла на 0,28 грн.

$$\Delta\Phi_{оф} = 3,83 - 3,94 = -0,11 \text{ грн} - \text{негативний вплив.}$$

У зв'язку зі зростанням середньорічної вартості основних фондів на 10 грн, фондівіддача знизилася на 0,11 грн.

Балансова перевірка:

$$\Delta\Phi_o = 3,83 - 3,66 = 0,28 + (-0,11) = 0,17 \text{ грн.}$$

З метою більш глибокого аналізу ефективності використання основних засобів показник фондівдачі може бути розрахований за активною частиною, до якої належить технологічне обладнання:

$$\Phi_{\text{в акт}} = O / \Phi_{\text{акт}}, \quad (4.6)$$

де O – обсяг виробництва;

Φ_a – середньорічна вартість основних засобів.

Обсяг виробництва можна представити як добуток кількості одиниць обладнання, бюджету часу роботи одиниці обладнання та годинної продуктивності:

$$\Phi_{\text{оакт}}^B = \frac{D_{\text{об}} \times B_{\text{об}} \times \Pi_{\text{уст}}}{B_{\text{уст}}}. \quad (4.7)$$

Бюджет часу роботи одиниці обладнання можна представити у вигляді кількості відпрацьованих днів за рік (D), коефіцієнта змінності ($K_{зм}$) і середньої тривалості робочої зміни (T).

Середньорічну вартість активної частини можна також представити у вигляді добутку кількості одиниць обладнання ($K_{об}$) і середньої вартості одиниці обладнання ($B_{об}$):

$$\Phi_{\text{оакт}}^B = \frac{D_{\text{б}} \times K_{зм\text{б}} \times T_{\text{б}} \times \Pi_{\text{уст}}}{B_{\text{уст}} \text{ б}}. \quad (4.8)$$

Ще одним показником, який характеризує ефективність використання основних фондів, є фондомісткість – показує розмір вартості основних фондів:

$$\Phi_m = I / \Phi_v. \quad (4.9)$$

4.3 Аналіз використання обладнання та виробничих потужностей підприємства

У процесі аналізу основних фондів використовують ефективність використання обладнання як найбільш активної частини основних фондів.

Ефективність використання обладнання характеризується низкою показників:

- 1) коефіцієнт використання парку обладнання:

$$K_{\text{вик}} = \frac{\Pi_{\text{д}}}{\Pi_{\text{в}}}, \quad (4.10)$$

де $\Pi_{\text{д}}$ – кількість (або потужність) діючого обладнання;

P_e – кількість (або потужність) встановленого обладнання;

2) коефіцієнт екстенсивного використання обладнання характеризує ефективність використання обладнання за часом:

$$K_{екст} = \frac{\Phi_{факт}}{\Phi_{пл}}, \quad (4.11)$$

де $\Phi_{факт}$ – фактичний фонд часу роботи одиниці обладнання на рік, годин;

$\Phi_{пл}$ – плановий фонд часу роботи одиниці обладнання на рік, годин.

Фактичний фонд часу роботи менше планового у зв'язку з виникаючими втратами часу: надплановий ремонт обладнання, простої у зв'язку з поломками, відсутність матеріалів, енергії, у зв'язку з очікуванням транспортних засобів;

3) коефіцієнт інтенсивного використання обладнання характеризує ефективність використання за продуктивністю:

$$K_{інт} = \frac{P_{факт}}{P_{пл}}, \quad (4.12)$$

де $P_{факт}$ – це фактична продуктивність обладнання, шт./год.;

$P_{пл}$ – планова (або максимальна) продуктивність обладнання, шт./год.

Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання може бути також представлений як відношення фактично виробленої продукції до максимально можливого випуску;

4) коефіцієнт інтегрального використання обладнання:

$$K_{інт} = K_{екст} \times K_{інт}; \quad (4.13)$$

5) коефіцієнт змінності роботи обладнання показує скільки в середньому змін відпрацьовує одиниця обладнання при заданому режимі роботи.

Коефіцієнт змінності може бути розрахований двома способами:

$$а) K_{зм} = \frac{C_1 + C_2 + C_3}{C_{заг}}, \quad (4.14)$$

де C_1, C_2, C_3 – кількість одиниць обладнання, яке працює, відповідно, у першу, другу та третю зміни;

$C_{заг}$ – загальна кількість одиниць обладнання;

$$б) K_{зм} = \frac{Машино-години}{C_{заг} \times \Phi_{зм}}, \quad (4.15)$$

де *Машино-години* – загальна кількість машино-годин (станко-годин), які відпрацьовані всім обладнанням за добу;

$\Phi_{зм}$ – фонд часу роботи одиниці обладнання за одну зміну.

Підприємства повинні намагатися збільшити коефіцієнт змінності роботи обладнання, що має збільшити випуск продукції за наявності таких самих основних фондів.

Коефіцієнт завантаження обладнання також характеризує використання обладнання у часі. Він встановлюється для всього парку машин, які знаходяться в основному виробництві. Коефіцієнт розраховується як

відношення трудомісткості виготовлених виробів на такому виді обладнання до фонду часу його роботи. На практиці коефіцієнт завантаження приймають таким, що дорівнює розміру коефіцієнта змінності, зменшивши його у два рази (при двозмінному режимі роботи) або у три рази (при тризмінному).

Ефективність використання площі характеризується:

$$CI_{\text{м}^2} = \frac{O}{B_n}, \quad (4.16)$$

де O – обсяг виробництва продукції у вартісному (натуральному) виразі, грн (шт.);

B_n – виробнича площа, м².

Важливим показником, який характеризує ступень забезпеченості виробництва основними фондами та їх ефективного використання є також показник технічної оснащеності праці (фондоозброєність):

$$\Phi_{\text{в}} = \frac{\Phi_{\text{ср.г.}}}{K_{\text{пвп}}(K_{\text{роб}})} \quad (4.17)$$

де $K_{\text{пвп}}$ ($K_{\text{роб}}$) – чисельність промислово-виробничого персоналу (або робочих), осіб.

Цей показник використовується для характеристики ступеня оснащеності праці робітників.

Енергоозброєність (електроозброєність) праці:

$$K_{\text{ен}} = \frac{E}{K_{\text{пвп}}}; \quad (4.18)$$

$$K_{\text{ел}} = \frac{E_{\text{ел}}}{\text{Ч}_{\text{пвп}}}, \quad (4.19)$$

де E – вартість всіх видів спожитих енергоносіїв (паливо – вугілля, мазут, електроенергія, газ), грн;

$E_{\text{ел}}$ – вартість спожитої електроенергії.

Площеозброєність:

$$K_{\text{пл}} = \frac{B_{\text{п}}}{K_{\text{пвп}}}, \quad (4.20)$$

де B_n – всі виробничі площі на підприємстві.

Ці показники розраховуються та порівнюються між собою за два суміжних періоди та зі зростанням продуктивності праці у вигляді таблиці 4.6.

Індекс зростання продуктивності праці:

$I_{\text{пр}} = 92\,400 / 90\,813 = 1,017$ (101,7 %), тобто продуктивність праці зросла на 1,7 %.

Індекс зростання фондоозброєності праці:

$I_{\text{ф}} = 51\,814 / 50\,413 = 1,027$ (102,7 %), тобто фондоозброєність праці зросла на 2,7 %.

Таблиця 4.6 – Порівняльний аналіз темпів росту фондоозброєності і темпів росту продуктивності праці

Показник	Базисний рік	Звітний рік
1 Обсяг випуску продукції, тис. грн	18 980	18 850
2 Кількість робітників, осіб.	209	204
3 Вартість основних фондів, тис. грн	10 540	10 570
4 Середньорічна продуктивність праці одного робітника, грн / осіб. (стор. 1 / стор. 2)	90 813	92 400
5 Фондоозброєність праці, грн / осіб. (стор. 3 / стор. 2)	50 431	51 814

Перевищення темпів зростання фондоозброєності праці над темпами зростання продуктивності праці є негативною тенденцією. Ідеальним варіантом вважається такий варіант, коли продуктивність праці зростає більшими темпами, ніж фондоозброєність праці, тому що у цьому випадку досягається максимальна ефективність виробництва.

4.4 Задачі

Задача 4.1

Вихідні дані для аналізу фондівіддачі активної частини основних фондів наведено у таблиці 4.7.

Таблиця 4.7

Показник	Умовне позначення	Базовий період	Звітний період	Відхилення	
				±	%
1 Обсяг товарної продукції, тис. грн	O	6270	6890	+620	+9,9
2 Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн	$\Phi_{ср.р.}$	3280	3341	+61	+1,9
3 Середньорічна вартість активної частини основних фондів, тис. грн	$\Phi_{ср.р. акт.}$	1100	1130	+30	+2,7
4 Кількість одиниць устаткування, шт.	$K_{уст}$	20	21	+1	+5
5 Кількість робочих днів у році, дні	D	226	225	-1	-0,4
6 Кількість відпрацьованих машино-годин всім устаткуванням, тис.	$T_{год}$	67,69	65,72	-1,97	-2,9
7 Коефіцієнт змінності	$K_{зм}$	1,92	1,83	-0,09	-4,7
8 Тривалість робочої зміни, год.	T	7,8	7,6	-0,2	-2,5
9 Година продуктивності одиниці устаткування, грн / год. (п. 1 / п. 6)	$P_{уст.}$	92,63	104,84	+12,21	+13,2
10 Середня вартість одиниці устаткування, грн. (п. 3 / п. 4)*1000	$C_{уст}$	55000	53800	-1200	-2,2
11 Фондовіддача активної частини основних фондів, грн (п. 1 / п. 3)	$\Phi_{о акт}$	5,7	6,1	+0,4	+7

Розв'язання

Для розрахунку впливу факторів на приріст фондівіддачі активної частини основних фондів необхідно використати метод повних ланцюгових підстановок.

Загальна схема цього методу має такий вигляд:

$$\Phi_{оакт}^Б = \frac{Д_б \times K_{зм}_б \times T_б \times П_{уст}_б}{Ц_{уст}_б} = \frac{226 \times 1,92 \times 7,8 \times 92,63}{55\,000} = 5,7.$$

Для визначення першого умовного показника фондівіддачі необхідно замість базисної взяти звітну середньорічну вартість (ціну) одиниці устаткування:

$$\Phi_{оакт}^{ум1} = \frac{Д_б \times K_{зм}_б \times T_б \times П_{уст}_б}{Ц_{уст}_з} = \frac{226 \times 1,92 \times 7,8 \times 92,63}{53\,800} = 5,83 \text{ грн.}$$

Далі необхідно встановити, яка була б фондівіддача при структурі устаткування звітного періоду, що характеризує ціна одиниці устаткування, і кількість відпрацьованих днів у звітному періоді, але при базовій величині інших факторів:

$$\Phi_{оакт}^{ум2} = \frac{Д_з \times K_{зм}_б \times T_б \times П_{уст}_б}{Ц_{уст}_з} = \frac{225 \times 1,92 \times 7,8 \times 92,63}{53\,800} = 5,8 \text{ грн.}$$

Третій умовний показник фондівіддачі розраховується при структурі звітного періоду, кількості робочих днів звітного періоду, величині коефіцієнта змінності звітного періоду, але при базовому рівні інших показників:

$$\Phi_{оакт}^{ум3} = \frac{Д_з \times K_{зм}_з \times T_б \times П_{уст}_б}{Ц_{уст}_з} = \frac{225 \times 1,83 \times 7,8 \times 92,63}{53\,800} = 5,53 \text{ грн.}$$

$$\Phi_{оакт}^{ум4} = \frac{Д_з \times K_{зм}_з \times T_з \times П_{уст}_б}{Ц_{уст}_з} = \frac{225 \times 1,83 \times 7,6 \times 92,63}{53\,800} = 5,39 \text{ грн.}$$

$$\Phi_{оакт}^з = \frac{Д_з \times K_{зм}_з \times T_з \times П_{уст}_з}{Ц_{уст}_з} = \frac{225 \times 1,83 \times 7,6 \times 104,84}{53\,800} = 6,1 \text{ грн.}$$

Розрахуємо вплив зміни факторних показників:

1) зміна фондівіддачі у зв'язку зі зміною вартості одиниці устаткування (структурний показник)

$\Delta\Phi_{o \text{ акт } ц} = 5,83 - 5,7 = 0,13$ грн – позитивний вплив. Зниження середньої вартості одиниці устаткування на 1 200 грн спричиняє зростання фондівіддачі активної частини основних фондів на 0,13 грн;

2) зміна фондівіддачі у зв'язку зі зміною кількості робочих днів у році

$\Delta\Phi_{o \text{ акт } д} = 5,8 - 5,83 = -0,03$ – негативний вплив. Зниження кількості робочих днів у році спричинило зниження фондівіддачі активної частини основних фондів на 0,03 грн;

3) зміна фондівіддачі у зв'язку зі зміною коефіцієнта змінності роботи встаткування

$\Delta\Phi_{o \text{ акт } K_{зм}} = 5,53 - 5,8 = -0,27$ грн – негативний вплив. Зниження коефіцієнта змінності роботи встаткування на 0,09 спричиняє зниження фондівіддачі активної частини основних фондів на 0,27 грн;

4) зміна фондівіддачі у зв'язку зі зміною тривалості робочої зміни:

$\Delta\Phi_{o \text{ акт } T} = 5,39 - 5,53 = -0,14$ грн – негативний вплив. Зниження тривалості робочої зміни на 0,2 години спричиняє зниження фондівіддачі активної частини основних фондів на 0,14 грн;

5) зміна фондівіддачі у зв'язку зі зміною годинної продуктивності одиниці устаткування

$\Delta\Phi_{o \text{ акт } П_{уст}} = 6,1 - 5,39 = 0,71$ грн – позитивний вплив. Зростання годинної продуктивності одиниці устаткування на 12,21 грн викликає зростання фондівіддачі активної частини основних фондів на 0,71 грн.

Баланс результатів:

$\Delta\Phi_{o \text{ акт }} = 0,13 - 0,03 - 0,27 - 0,14 + 0,71 = 0,4$ грн – розрахунок виконаний вірно.

Таким чином, у цілому фондівіддача активної частини основних фондів збільшилася на 0,4 грн – це позитивна тенденція. Позитивно на величину фондівіддачі вплинули зниження середньої ціни одиниці устаткування та зростання годинної продуктивності одиниці устаткування. Резерви зростання фондівіддачі закладені у негативних факторах.

Задача 4.2

За даними таблиці 4.8 розрахувати такі коефіцієнти: введення, виведення, ліквідації, зношування, придатності. Зробити висновки щодо придатності основних засобів. (Всі показники у таблиці 4.8 наведені у тис. грн).

Таблиця 4.8

Наявність основних фондів на початок року $\Phi_{пр}$	Надійшло у звітному періоді		Вибуло у звітному році		Наявність основних фондів на кінець року, $\Phi_{кр}$	Залишкова вартість основних фондів, $\Phi_{зр}$
	Всього $\Phi_{вв}$	У т. ч. нових основних фондів, $\Phi_{нов}$	Всього $\Phi_{виб}$	У т. ч. ліквідовано основних фондів, $\Phi_{л}$		
1	2	3	4	5	$6 = 1 + 2 - 4$	7
9 870	2 310	800	555	333	11 625	9 183

Розв'язання

Розрахуємо основні коефіцієнти руху й технічного стану основних засобів.

Коефіцієнт введення:

$$K_{ев} = \frac{2310}{11\,625} = 0,199 = 19,9\%.$$

Коефіцієнт відновлення:

$$K_{обн} = \frac{800}{11\,625} = 0,068 = 6,8\%.$$

Коефіцієнт виведення:

$$K_{выв} = \frac{555}{9870} = 0,056 = 5,6\%.$$

Коефіцієнт ліквідації:

$$K_{л} = \frac{333}{9870} = 0,034 = 3,4\%.$$

Позитивною тенденцією є перевищення коефіцієнта введення та відновлення над коефіцієнтами виведення та ліквідації:

– коефіцієнт зношування:

$$K_{изн} = \frac{11\,625 - 9183}{11\,625} = \frac{2442}{11\,625} = 0,21 = 21\%;$$

– коефіцієнт придатності:

$$K_{з} = 1 - 0,21 = 0,79 = 79\%.$$

Основні засоби амортизовані на 21 %, але ступінь придатності їх ще достатньо велика:

– темп (коефіцієнт) приросту вартості основних засобів:

$$K_{прир} = \frac{2310 - 555}{9870} = 0,178;$$

- коефіцієнт компенсації вибуття основних засобів:

$$K_{\text{комп}} = \frac{555}{2310} = 0,24;$$

- інтенсивність заміни основних засобів:

$$I_z = \frac{333}{800} = 0,416.$$

Задача 4.3

За даними таблиці 4.9 розрахувати такі показники: фондівдачу; фондоозброєність; ефективність використання виробничої площі; коефіцієнти екстенсивного, інтенсивного й інтегрального використання устаткування. Зробити висновки.

Таблиця 4.9

Показники	Базисний рік	Звітний рік
1 Обсяг випуску продукції, млн грн	8290	8800
2 Кількість промислово-виробничого персоналу, осіб	250	276
3 Виробнича площа підприємства, м ²	550	550
4 Середньорічна вартість основних фондів, млн грн	6830	6835
5 Середньогодинна фактична продуктивність устаткування, шт. / год.	22	24
6 Середньогодинна максимальна продуктивність устаткування, шт. / год.	24	24
7 Фактичний фонд часу роботи одиниці устаткування за рік, год.	1280	1300
8 Плановий фонд часу роботи одиниці устаткування за рік, год.	1350	1350

Розв'язання

Ефективність використання основних засобів характеризується такими показниками (табл. 4.10).

Таблиця 4.10

	Базисний період	Звітний період
1 Фондовіддача $\Phi_v = \text{Обсяг випуску продукції} / \text{Середньорічна вартість ОФ}$	$= 8290 / 6830 = 1,21$	$= 8800 / 6835 = 1,29$
2 Фондоозброєність $\Phi_{\text{озбр}} = \text{Середньорічна вартість ОФ} / K_{\text{нвл}}$	$= 6830 / 250 = 33,16$	$= 6835 / 276 = 31,88$
3 Ефективність використання виробничої площі $\text{Ефект. викор. площі} = \text{Обсяг випуску продукції} / \text{Виробнича площа}$	$= 8290 / 550 = 15,07$	$= 8800 / 550 = 16$
4 Коефіцієнт екстенсивного використання устаткування $K_{\text{екст}} = F_{\text{ф}} / F_{\text{пл}}$	$= 1280 / 1350 = 0,95$	$= 1300 / 1350 = 0,96$

5 Коефіцієнт інтенсивного використання устаткування $K_{\text{інт}} = V_{\text{факт}} / V_{\text{пл}}$	$= 22 / 24 = 0,92$	$= 24 / 24 = 1$
6 Коефіцієнт інтегрального використання устаткування $K_{\text{інтегр}} = K_{\text{інт}} \times K_{\text{екст}}$	$= 0,95 \times 0,92 = 0,87$	$= 0,96 \times 1 = 0,96$

У відповідності до виконаних розрахунків можна зробити висновки, що на підприємстві спостерігається позитивна тенденція використання основних фондів. Зросли у звітному періоді всі показники, які характеризують використання встаткування, що є позитивним моментом діяльності підприємства.

4.5 Тестові завдання до теми 4

- 1 До пасивної частини основних засобів відносять:
 - 1) будинки, споруди;
 - 2) машини;
 - 3) устаткування;
 - 4) інструмент.
- 2 До активної частини основних засобів відносять:
 - 1) будинки;
 - 2) споруди;
 - 3) машини й устаткування;
 - 4) земельні ділянки.
- 3 Об'єктом аналізу основних засобів є:
 - 1) склад, структура та динаміка кадрового потенціалу;
 - 2) ефективність використання оборотних засобів;
 - 3) рівень забезпеченості підприємства основними засобами;
 - 4) конкурентоспроможність продукції.
- 4 Об'єктом аналізу основних засобів є:
 - 1) обсяг, склад, структура та динаміка основних засобів;
 - 2) ефективність використання трудових ресурсів;
 - 3) рівень забезпеченості підприємства предметами праці;
 - 4) асортимент і структура продукції.
- 5 Завданням аналізу основних засобів є:
 - 1) вивчення обсягу, складу, структури та динаміки основних засобів;
 - 2) дослідження якості продукції;
 - 3) оцінювання комплектності випущеної продукції;
 - 4) аналіз забезпеченості підприємства предметами праці.
- 6 Під час аналізу обсягу та динаміки основних засобів використовують показники:
 - 1) коефіцієнти оновлення, вибуття;
 - 2) фондо-, механо-, енергоозброєності праці;
 - 3) середньорічної вартості основних засобів і темпів її зміни;
 - 4) рентабельності основних засобів.

7 Під час аналізу руху основних засобів використовують показники:

- 1) коефіцієнти оновлення, вибуття;
- 2) фондо-, механо-, енергоозброєності праці;
- 3) середньорічної вартості основних засобів і темпів її зміни;
- 4) рентабельності основних засобів.

8 Під час аналізу забезпеченості основними засобами використовують показники:

- 1) коефіцієнти оновлення, вибуття;
- 2) фондо-, механо-, енергоозброєності праці;
- 3) середній вік устаткування;
- 4) рентабельності основних засобів.

9 Для оцінювання ефективності використання основних засобів використовують показники:

- 1) коефіцієнти надходження, вибуття, оновлення, ліквідації;
- 2) середній вік устаткування;
- 3) фондівіддача, фондомісткість;
- 4) середній вік устаткування.

10 Для оцінювання технічного стану основних засобів використовують показники:

- 1) коефіцієнти надходження, вибуття, оновлення;
- 2) середній вік устаткування;
- 3) фондівіддача, фондомісткість;
- 4) середній вік устаткування.

11 Для оцінювання структури основних засобів використовують показники:

- 1) коефіцієнти надходження, вибуття, оновлення;
- 2) середній вік устаткування;
- 3) фондівіддача, фондомісткість;
- 4) питомої ваги окремих груп основних засобів у загальній їх вартості.

12 До екстенсивних факторів використання устаткування відносять:

- 1) середньогодинну продуктивність;
- 2) коефіцієнт інтенсивного навантаження устаткування;
- 3) змінність роботи устаткування;
- 4) організаційно-технічний рівень виробництва.

13 До інтенсивних факторів використання устаткування відносять:

- 1) наявність невстановленого устаткування;
- 2) цілоденні, внутрішньозмінні непродуктивні втрати машинного часу;
- 3) структурні зрушення у складі основних засобів;
- 4) середньогодинну продуктивність.

14 Факторами формування фондівіддачі основних виробничих засобів є:

- 1) кількість працюючих;
- 2) рівень забезпеченості предметами праці;
- 3) структура та фондівіддача активної частини основних засобів;

4) вартість активної частини основних засобів.

15 Під фізичним зносом основних засобів розуміють:

- 1) знос, пов'язаний безпосередньо з участю основних засобів у виробничому процесі;
- 2) знецінення основного капіталу внаслідок появи більш сучасного обладнання;
- 3) знос, зумовлений впливом зовнішніх факторів, що викликають передчасне старіння;
- 4) всі відповіді правильні.

16 Під моральним зносом основних засобів розуміють:

- 1) знос, пов'язаний безпосередньо з участю основних засобів у виробничому процесі;
- 2) знецінення основного капіталу внаслідок появи більш сучасного обладнання;
- 3) знос, зумовлений впливом зовнішніх факторів, що викликають передчасне старіння;
- 4) всі відповіді правильні.

17 Коефіцієнт надходження (введення) основних засобів розраховується як відношення:

- 1) вартості основних засобів, які надійшли, до вартості основних засобів на кінець періоду;
- 2) вартості основних засобів, які надійшли, до вартості основних засобів на початок періоду;
- 3) вартості основних засобів, які надійшли, до середньорічної вартості основних засобів;
- 4) вартості основних засобів, які надійшли, до вартості засобів, що вибули.

18 Коефіцієнт ліквідації основних засобів розраховується як відношення:

- 1) вартості ліквідованих основних засобів до вартості основних засобів на кінець періоду;
- 2) вартості ліквідованих основних засобів до вартості на початок періоду;
- 3) вартості ліквідованих основних засобів до середньорічної вартості основних засобів;
- 4) вартості нових основних засобів до вартості ліквідованих основних засобів.

19 Коефіцієнт зносу основних засобів розраховується як відношення:

- 1) суми зносу до первісної вартості основних засобів;
- 2) суми зносу до залишкової вартості основних засобів;
- 3) суми залишкової вартості основних засобів до суми зносу;
- 4) суми первісної вартості основних засобів до суми зносу основних засобів.

20 Коефіцієнт придатності основних засобів розраховується як відношення:

- 1) суми зносу до первісної вартості основних засобів;
- 2) суми зносу до залишкової вартості основних засобів;
- 3) суми залишкової вартості основних засобів до суми зносу;
- 4) суми залишкової вартості основних засобів до первісної вартості основних засобів.

21 Фондомісткість продукції визначається як відношення:

- 1) середньорічної вартості основних засобів до обсягу випущеної продукції;
- 2) обсягу випущеної продукції до середньорічної вартості основних засобів;
- 3) середньорічної вартості основних засобів до обсягу реалізованої продукції;
- 4) середньорічної вартості основних засобів до вартості власного капіталу фірми.

22 Фондовіддача основних виробничих засобів визначається як відношення:

- 1) середньорічної вартості основних виробничих засобів до обсягу випущеної продукції;
- 2) обсягу випущеної продукції до середньорічної вартості основних виробничих засобів;
- 3) середньорічної вартості основних виробничих засобів до обсягу реалізованої продукції;
- 4) середньорічної вартості основних виробничих засобів до вартості власного капіталу фірми.

23 Фондовіддача активної частини основних виробничих засобів визначається як відношення:

- 1) середньорічної вартості активної частини основних виробничих засобів до обсягу випущеної продукції;
- 2) обсягу випущеної продукції до середньорічної вартості активної частини основних виробничих засобів;
- 3) середньорічної вартості основних виробничих засобів до середньорічної вартості активної частини засобів;
- 4) середньорічної вартості основних виробничих засобів до вартості власного капіталу фірми.

24 Фондомісткість основних виробничих засобів визначається як відношення:

- 1) середньорічної вартості виробничих засобів до обсягу випущеної продукції;
- 2) обсягу випущеної продукції до середньорічної вартості виробничих засобів;
- 3) середньорічної вартості основних виробничих засобів до середньорічної вартості активної частини засобів;
- 4) середньорічної вартості основних виробничих засобів до вартості власного капіталу фірми.

25 Коефіцієнт екстенсивного навантаження устаткування розраховується як відношення:

- 1) фактичного фонду часу роботи устаткування в машино-годинах до планового;
- 2) планового фонду часу роботи устаткування в машино-годинах до фактичного;
- 3) фактичного середньогодинного виробітку устаткування до планового;
- 4) планового середньогодинного виробітку устаткування до фактичного.

26 Коефіцієнт інтенсивного навантаження устаткування розраховується як відношення:

- 1) фактичного фонду роботи устаткування в машино-годинах до планового;
- 2) планового фонду роботи устаткування в машино-годинах до фактичного;
- 3) фактичного середньогодинного виробітку устаткування до планового;
- 4) планового середньогодинного виробітку устаткування до фактичного.

27 Коефіцієнт інтегрального навантаження устаткування розраховується:

- 1) добуток екстенсивного й інтенсивного коефіцієнтів навантаження устаткування;
- 2) частка від ділення екстенсивного та інтенсивного коефіцієнтів навантаження устаткування;
- 3) сума екстенсивного й інтенсивного коефіцієнтів навантаження устаткування;
- 4) різниця між екстенсивним й інтенсивним коефіцієнтом навантаження устаткування.

28 Коефіцієнт екстенсивного навантаження вказує на:

- 1) ефективність використання обладнання в часі;
- 2) ефективність використання обладнання за потужністю;
- 3) загальний рівень використання обладнання;
- 4) рівень використання невстановленого обладнання.

29 Коефіцієнт інтенсивного навантаження вказує на:

- 1) ефективність використання обладнання в часі;
- 2) ефективність використання обладнання за потужністю;
- 3) загальний рівень використання обладнання;
- 4) рівень використання невстановленого обладнання.

30 Коефіцієнт інтегрального навантаження вказує на:

- 1) ефективність використання обладнання в часі;
- 2) ефективність використання обладнання за потужністю;
- 3) загальний рівень використання обладнання;
- 4) рівень використання невстановленого обладнання.

31 Фондовіддача основних засобів показує:

- 1) розмір вартості виготовленої продукції, яка приходить на 1 гривню вартості основних засобів;

2) розмір вартості основних фондів, який приходить на 1 гривню виготовленої продукції;

3) скільки в середньому змін відпрацьовує одиниця обладнання при заданому режимі роботи;

4) ступень оснащення праці робітників основними засобами.

32 Фондомісткість основних засобів показує:

1) розмір вартості виготовленої продукції, яка приходить на 1 гривню вартості основних засобів;

2) розмір вартості основних фондів, який приходить на 1 гривню виготовленої продукції;

3) скільки в середньому змін відпрацьовує одиниця обладнання при заданому режимі роботи;

4) ступень оснащення праці робітників основними засобами.

33 Коефіцієнт змінності роботи обладнання показує:

1) розмір вартості виготовленої продукції, яка приходить на 1 гривню вартості основних засобів;

2) розмір вартості основних фондів, який приходить на 1 гривню виготовленої продукції;

3) скільки в середньому змін відпрацьовує одиниця обладнання при заданому режимі роботи;

4) ступень оснащення праці робітників основними засобами.

34 Показник фондоозброєності характеризує:

1) розмір вартості виготовленої продукції, яка приходить на 1 гривню вартості основних засобів;

2) розмір вартості основних фондів, який приходить на 1 гривню виготовленої продукції;

3) скільки в середньому змін відпрацьовує одиниця обладнання при заданому режимі роботи;

4) ступень оснащення праці робітників основними засобами.

5 АНАЛІЗ ОБІГОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

5.1 Аналіз складу, структури та динаміки обігового капіталу підприємства

Обіговий капітал (поточні активи) – функціонують у сфері виробництва (виробничі запаси, НЗВ, витрати майбутніх періодів) і у сфері обігу (готова продукція, товари, кошти на рахунках і дебіторська заборгованість).

Від того наскільки оптимальне співвідношення основного й обігового капіталу, яка кількість коштів вкладена в запаси, в значній мірі залежать результати виробничої та фінансової діяльності, а таким чином і фінансовий стан підприємства.

Зміна структури активів підприємства у бік збільшення частки обігових коштів може вказувати на:

- формування більш мобільної структури активів, що сприяє прискоренню оборотності капіталу, а отже збільшує ліквідність;
- скорочення виробничої бази;
- перекручування результатів оцінювання основних фондів;
- значне відволікання частини обігових коштів з виробничого циклу.

Таким чином, перш за все необхідно оцінити зміни, які відбулися в складі та структурі капіталу підприємства (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 – Аналіз динаміки складу та структури капіталу підприємства

Капітал	На початок року		На кінець року		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне	за структурою
Основний						
Обіговий:						
у виробництві						
в обігу						
Разом						

Далі аналізується структура та динаміка обігового капіталу. Для цього доцільно використати таблицю 5.2.

Таблиця 5.2 – Аналіз зміни структури та динаміки обігового капіталу

Показник	На початок року		На кінець року		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне	за структурою
Обіговий капітал (разом), у т ч						
виробничі запаси						
НЗВ						
готова продукція						
грошові кошти						
товари						
дебіторська заборгованість						

За результатами аналізу роблять висновки про зміну структури та динаміки обігового капіталу підприємства.

5.2 Аналіз запасів, товарно-матеріальних цінностей

Аналіз виробничих запасів здійснюють за такими напрямками:

- аналіз структури та динаміки виробничих запасів;
- аналіз відповідності нормативам і плановим потребам;
- встановлення оптимальної партії замовлень;
- аналіз виконання договірних зобов'язань;
- кореляційний аналіз;
- ABC-аналіз.

Структура та динаміка залишків виробничих запасів може бути проведена в розрізі їх залишків і в розрізі їх руху (табл. 5.3).

Таблиця 5.3 – Структура та динаміка руху ТМЦ

Вид виробничих запасів	На початок року		На кінець року		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне	за структурою
Сировина та матеріали						
Напівфабрикати						
Паливо						
Запасні частини						
Тара						
Інші						
Разом						

Джерелом даних може служити Головна книга підприємства, оборотно-сальдові відомості за рахунками.

Результати аналізу структури запасів можна представити у вигляді структурної діаграми, а динаміки – стовпчикової.

На наступному етапі потрібно проаналізувати надходження та вибуття ТМЦ (табл. 5. 4).

Таблиця 5.4 – Динаміка надходження та вибуття ТМЦ

Вид виробничих запасів	2023 р		2024 р.		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне	за структурою
Сировина та матеріали						
Напівфабрикати						
Паливо						
Запасні частини						
Тара						
Інші						
Разом						

На основі таблиць 5.3, 5.4 можна зробити висновки про вид запасів, який має найбільшу питому вагу та більш детально проаналізувати цей вид запасів. Насамперед оцінюється ритмічність надходження та вибуття цього виду запасів.

Далі в ході аналізу необхідно порівняти фактичні залишки кожного виду запасів з їх нормативами. У результаті зіставлення получаются наднормативний залишок або нестачу щодо нормативів – і те, й інше є негативним фактором.

Для аналізу відповідності фактичних запасів плановим потребам фактичні запаси за окремими видами порівнюють з плановими нормами, перерахованими на фактичний випуск (табл. 5.5).

Таблиця 5.5 – Аналіз фактичних і планових залишків запасів

Вид виробничих запасів	За плановим нормативом на фактичний випуск	Фактична наявність	Відхилення від норм
А			
Б			

З метою управління залишками запасів середній запас кожного виду матеріалів розраховують у днях за формулою:

$$З_{\text{ср}} = \frac{O * D}{B}, \quad (5.1)$$

де O – середній залишок того чи іншого виду матеріалів;

D – тривалість періоду;

B – використання цього виду матеріалів.

Розрахований за формулою фактичний запас у днях порівнюють з плановим і встановлюють ступень відхилення.

Для розрахунку оптимального обсягу поставок може бути використана формула Вільсона:

$$V = \sqrt{\frac{2K \times B}{BZ}}, \quad (5.2)$$

де K – кількість одиниць товару на кожен період;

B – витрати на організацію одного замовлення;

BZ – витрати на складування та зберігання запасів.

Крім того, з метою управління запасами проводять АВС-аналіз. Його мета – виявлення груп запасів, які мають найбільшу вартість і найбільше впливають на економіку підприємства.

Аналіз виробничих запасів може бути також виконаний у розрізі постачальників, за якими виявляється ступень виконання договірних зобов'язань (табл. 5.6).

Таблиця 5.6 – Аналіз ступеня виконання договірних зобов'язань

Найменування постачальника	Вартість ТМЦ за договором	Фактична поставка	% виконання договірних зобов'язань
ТОВ			
АТ			
ПП			

5.3 Аналіз грошових коштів підприємства

Фінансовий стан підприємства у значній мірі залежить від стану грошових коштів як самої мобільної частини обігових коштів.

Аналіз грошових коштів починається з визначення змін питомої ваги самої мобільної частини обігових коштів до загальної суми обігового капіталу (табл. 5.7).

Таблиця 5.7 – Аналіз динаміки та структури обігового капіталу

Показники	На початок року		На кінець року		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне	за структурою
Обіговий капітал разом, у т. ч.						
грошові кошти						

Наступний етап аналізу грошових коштів передбачає вивчення змін, які відбулися у їх складі та структурі на кінець періоду, що аналізується, у порівнянні з початком (табл. 5.8).

Таблиця 5.8 – Аналіз динаміки грошових коштів за рік

Показники	На початок року		На кінець року		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне	за структурою
Каса						
Поточний рахунок						
Валютний рахунок						
Інші грошові кошти						
Разом						

Наступним етапом аналізу є оцінювання інтенсивності руху грошових коштів за джерелами надходження та напрямками вибуття. З цією метою вивчають надходження та вибуття грошових коштів за місяцями (кварталами) (табл. 5.9).

Таблиця 5.9 – Динаміка надходження та вибуття грошових коштів

Показники	2023 р.		2024 р.		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне	за структурою
Реалізація продукції						
Реалізація послуг						
% банку						
Курсові різниці						
Інші надходження						
Разом						

Далі аналізується структура надходження та вибуття грошових коштів. Такий аналіз доцільно проводити у вигляді таблиці 5.10.

Таблиця 5.10 – Структура притоку грошових коштів

Показники	Оцінка, тис. грн			Темп зростання, %	Питома вага, %		
	2023	2024	відхилення		2023	2024	відхилення
Виручка від реалізації і аванси							
Кредити, позики							
Дивіденди та % банку							
Інші надходження							
Разом							

Структура відтоку грошових коштів аналізується за допомогою аналогічної таблиці, де в якості показників застосовуються:

- оплата товарів, робіт, послуг і кошти, які видані під звіт;
- оплата праці та нарахування на фонд оплати праці;
- купівля основних засобів;
- фінансові вкладення;
- виплачені дивіденди;
- розрахунки з бюджетом.

Значну увагу в процесі аналізу руху грошових потоків повинно бути приділено аналізу рівномірності розподілу притоку та відтоку грошових коштів за окремими часовими проміжками – це допоможе виявити характер коливань, абсолютну та відносну величину грошових потоків під впливом різноманітних факторів.

Розподіл грошових потоків за кварталами аналізуємо у таблиці 5.11.

З метою характеристики рівномірності розподілу грошових потоків за кварталами використовують також відносний показник – коефіцієнт рівномірності, який характеризує відносний рівень середньоквадратичних відхилень фактичних значень показників від їх середньоарифметичного значення та розраховується за формулою:

$$K_{\text{равн}} = 1 - \frac{\sigma}{x}, \quad (5.3)$$

де σ – середньоквадратичне відхилення.

$$\sigma = \sqrt{\frac{(x - \bar{x})^2}{n}}, \quad (5.4)$$

де $\bar{x}$ – середнє значення фактичних показників сукупності даних;

x – фактичне значення показника сукупності даних.

У якості значень показників можуть бути використані як абсолютні показники притоку та відтоку, так і показники їх питомої ваги.

Основним джерелом інформації для аналізу грошових потоків є звіт про рух грошових коштів, який може бути надано та проаналізовано за допомогою прямого та непрямого методів.

Прямий метод припускає відображення надходження та вибуття грошових коштів у сумі коштів, що поступили та реально сплачені.

Таблиця 5.11 – Аналіз динаміки розподілу грошових потоків за кварталами, тис. грн

Показники	1 квартал			2 квартал			3 квартал			4 квартал			Середньо квadratic чна валюта	
	2023	2024	Відхилення	2023	2024	Відхилення	2023	2024	Відхилення	2023	2024	Відхилення	2023	2024
1. Залишок коштів на початок періоду														
2. Приток грошових коштів														
3. Питома вага притоку														
4. Відтік грошових коштів														
5. Питома вага відтоку														
6. Залишок коштів на кінець періоду														

Звіт про рух грошових коштів може бути оформлено у вигляді таблиці 5.12.

Таблиця 5.12 – Форма звіту про рух грошових коштів

Показники, тис. грн	Приток	Відтік
1. Грошові кошти на початок періоду	+	
2. Рух грошових коштів у результаті операційної діяльності		
3. Надходження грошових коштів від покупців	+	
4. Виплата грошових коштів постачальникам і робітникам		-
5. Виплата податків		-
6. Позабюджетні сплати		-
7. Надходження та сплати штрафів, пені, недотримок	+	-
8. Інші грошові надходження та виплати	+	-
9. Чисті грошові кошти в результаті операційної діяльності	+	-
10. Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності		
11. Придбання та продаж основних засобів	+	-
12. Придбання та реалізація необоротних активів	+	-
13. Придбання та продаж цінних паперів й інших фінансових вкладень	+	-
14. Надання позик і отримання надходжень від їх погашення	+	-
15. Отримання % і дивідендів	+	
16. Чисті грошові кошти від інвестиційної діяльності	+	-
17. Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності		
18. Емісія власних акцій	+	
19. Виплата дивідендів		-
20. Отримання та погашення позик і кредитів	+	-
21. Погашення заборгованості за довгостроковим орендним зобов'язанням	+	-
22. Цільові фінансові надходження	+	
23. Курсові валютні різниці від переоцінювання валюти	+	-
24. Інші надходження та сплати	+	-
25. Чисті грошові кошти в результаті фінансової діяльності		
26. Чистий приток, відтік грошових коштів		
27. Грошові кошти на кінець періоду		

Звіт про рух грошових коштів, який складається непрямым методом, заснований на даних балансу та звіту про фінансові результати. В основі розрахунку руху грошових коштів укладено різницю між грошовими коштами на початок і кінець періоду. За цією різницею судять про розмір грошового потоку.

Ще одним різновидом непрямого методу є метод джерел і використання, який дає можливість скласти звіт про рух грошових коштів тільки з використанням балансу підприємства.

Аналіз грошових потоків підприємства з використанням методу джерел і використання наведемо (табл. 5.13).

Таблиця 5.13 – Аналіз грошових потоків за методом джерел і використання

Стаття	На початок періоду	На кінець періоду	Джерела	Викорис- тання
Активи				
нематеріальні активи	37,2	148,2		111
незавершене будівництво	1 013,9	1 696,7		682,8
основні засоби	661 666,7	66 401,7		235
інші необоротні активи	59	87		28
Запаси:				
виробничі запаси	15 615,8	14 190,2	1 425,6	
НЗВ	1 464,9	1 693,9		229
готова продукція	7 688	10 678,5		2 990,5
товари	242,3	203,8	38,5	
дебіторська заборгованість за товарними операціями	7 446,7	8 060,7		614
інша дебіторська заборгованість	1 080,2	3 068,6		1 988,4
грошові кошти і еквіваленти	7 619,9	6 620,6	999,3	
інші обігові активи	-	304,7		304,7
Сукупні активи	108 464,6	113 154,6		
Пасиви				
Статутний капітал	458	458		
Інший додатковий капітал	82 195,2	80 763,2		1 432
Резервний капітал	515	515		
Нерозподілений прибуток	19 439,1	21 772,2	2 333,1	
Забезпечення майбутніх витрат і платежів	272,3	316,2	43,9	
Довгострокові кредити банку	150	150		
Кредиторська заборгованість за товарними операціями	493,5	643	149,5	
Інші види кредиторської заборгованості	2 500,5	4 313	1 812,5	
Інші поточні зобов'язання	2 411	4 224	1 813	
Сукупні пасиви	108 434,6	113 154,6	8 615,4	8 615,4

На основі виявлених факторів, які впливають на грошові потоки, здійснимо перевірку початкових і кінцевих сальдо грошових коштів (табл. 5.14).

Таблиця 5.14 – Аналіз притоку та відтоку грошових коштів

Стаття	Сума, тис. грн
А) початкове сальдо грошових коштів	7619,9
Відтік грошових коштів	
нематеріальні активи	111
незавершене будівництво	682,8
основні засоби	235
інші необоротні активи	28
НЗВ	229
готова продукція	2990,5
дебіторська заборгованість за товарними операціями	614
інша дебіторська заборгованість	1988,4
інші обігові активи	304,7
інший додатковий капітал	1432
Б) Разом відтік грошових коштів	8615,4
Приток грошових коштів	
виробничі запаси	1425,6
товари	38,5
грошові кошти й еквіваленти	999,3
забезпечення майбутніх витрат і платежів	43,9
нерозподілений прибуток	2333,1
кредиторська заборгованість за товарними операціями	149,5
інші види кредиторської заборгованості	1812,5
інші поточні зобов'язання	1813
В) Разом приток грошових коштів	7616,1
Г) Чистий рух грошових коштів (В – Б)	–999,3
Д) Кінцеве сальдо грошових коштів (А + Г)	6620,6

Таким чином, у звітному році підприємство має негативний чистий потік. Це говорить про зниження його здатності генерувати грошові кошти.

Цей факт головним чином пояснюється інвестиціями в основні засоби, а також поширенням реалізації продукції у кредит через затоварювання готової продукції.

Велике значення для підтримки платоспроможності підприємства має збалансованість «+» і «–» грошових потоків за сумою та часом виникнення.

Для оцінювання збалансованості грошових потоків використовують 2 пов'язаних показники, які розраховуються як в цілому по підприємству, так і за видами діяльності:

– коефіцієнт ефективності грошових потоків:

$$K_{ef} = ЧГП / ВГК, \quad (5.5)$$

де *ЧГП* – чистий грошовий потік;

ВГП – відтік грошових коштів.

Економічний зміст цього показника аналогічний показнику рентабельності.

Коефіцієнт ліквідності грошових потоків:

$$K_l = ПГП / ВГК, \quad (5.6)$$

де *ПГП* – позитивний грошовий потік.

Коефіцієнт ефективності:

$$K_{ef} = K_l - 1. \quad (5.7)$$

5.4 Аналіз складу та структури дебіторської заборгованості

Завданнями аналізу дебіторської заборгованості є вивчення та оцінювання:

- складу та структури дебіторської заборгованості;
- питомої ваги дебіторської заборгованості в сумі поточних активів;
- її реальності;
- показників якості та ліквідності такої заборгованості;
- впливу дебіторської заборгованості на фінансовий результат підприємства.

Для аналізу дебіторської заборгованості використовують форму 1 «Баланс», Форму 5 «Примітки до фінансової звітності» і головну книгу підприємства.

Перш за все визначають зміни, які відбулися в складі та структурі дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду порівняно з його початком, а також питому вагу дебіторської заборгованості в загальній сумі обігових активів (табл. 5.15).

Таблиця 5.15 – Аналіз динаміки та структури дебіторської заборгованості

Показники	На початок року		На кінець року		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абсолютне	за структурою
Розрахунки з дебіторами: за товари, послуги, строк оплати яких ще не настав за товари, послуги, які не сплачені в строк з іншими дебіторами						
Обігові активи						

Питома вага дебіторської заборгованості в загальній сумі обігових активів						
---	--	--	--	--	--	--

Після загального знайомства зі структурою дебіторської заборгованості необхідно оцінити реальності її вартості та вірогідності її повертання, тому що не вся заборгованість може бути повернена.

Вірогідність повернення дебіторської заборгованості визначається з урахуванням минулих років і реальних умов.

Саме тому необхідно оцінити показники якості та ліквідності дебіторської заборгованості (табл. 5.16).

Під якістю дебіторської заборгованості розуміють вірогідність отримання цієї заборгованості у повній сумі. Показниками цієї вірогідності є строк виникнення заборгованості, а також питома вага простроченої заборгованості в загальній сумі.

Таблиця 5.16 – Аналіз структури дебіторської заборгованості за строками виникнення

Стаття дебіторської заборгованості	Сума	Період заборгованості				
		до 1 місяця	1–3	3–6	6–12	Більше 12
Розрахунки з дебіторами: за товари, послуги, строк оплати яких ще не настав за товари, послуги, які не сплачені в строк з іншими дебіторами						

Далі визначається питома вага простроченої дебіторської заборгованості в загальній сумі дебіторської заборгованості.

Якість дебіторської заборгованості також визначає її оборотність.

Оборотність характеризується такими показниками:

- тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості;
- коефіцієнт обертання;
- співвідношення середнього розміру дебіторської заборгованості до виручки від реалізації.

1 Тривалість періоду оборотності визначається таким чином:

$$Трив = \frac{С_{зал\ д\ з} * Д}{Р}, \quad (5.8)$$

де $С_{зал\ д\ з}$ – середній залишок дебіторської заборгованості;

$Д$ – кількість днів у аналізованому періоді;

$Р$ – обсяг реалізації продукції.

2 Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості визначається таким чином:

$$Kоб \partial з = \frac{P}{Cзал \partial з} . \quad (5.9)$$

3 Співвідношення середнього розміру – це зворотний показник.

Співвідношення та порівняння цих показників у часі дозволяє оцінити ступінь своєчасності платежів покупцями.

Для оцінювання ліквідності дебіторської заборгованості необхідно визначити, до якої групи за ступенем ліквідності належить ця заборгованість.

За ступенем ліквідності обігові кошти згруповані у 3 групи:

- найбільш ліквідні активи (всі грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення);
- швидкоореалізовані активи (дебіторська заборгованість короткострокового характеру до 90 днів і готова продукція);
- важкоореалізовані активи (запаси, дебіторська заборгованість тривалого часу)

Ліквідність дебіторської заборгованості визначається за питомою вагою її по відношенню до різних груп ліквідності обігових коштів.

5.5 Аналіз якості обігового капіталу

Якість обігового капіталу оцінюється з точки зору ступеня ризику його структури, а також прибутковості й оборотності.

Відсоток ризику – опосередкована знижка з балансової вартості конкретного виду активу, яку необхідно було б зробити у разі спроби його швидкої реалізації

Всі обігові активи можна згрупувати за ступенем ризику на 4 групи:

- з мінімальним ризиком вкладень (всі грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення);
- з малим ризиком вкладень (запаси, за виключенням залежалих; дебіторська заборгованість, за виключенням сумнівної; готова продукція за виключенням той, яка не має попиту);
- з середнім ризиком вкладень (МШП, НЗВ, витрати майбутніх періодів);
- з високим ризиком вкладень (сумнівна дебіторська заборгованість, залежали виробничі запаси, готова продукція, яка не має попиту, наднормативне НЗВ, інші елементи обігових коштів).

Чим більше коштів вкладено в активи, які потрапили до категорії високого ризику, тим нижче фінансова стійкість підприємства.

Тому доцільно оцінити співвідношення важкоореалізованих активів і загальної суми активів, а також важко- і легкоореалізованих активів.

Такий аналіз виконують у вигляді таблиці 5.16

Аналізуючи стан поточних обігових активів необхідно оцінити робочий капітал підприємства, тому що він характеризує ліквідність підприємства.

Робочий капітал визначається як різниця між обіговим капіталом (2-й розділ активу балансу) і короткостроковими зобов'язаннями (4-й розділ пасиву балансу).

$$P_k = P_{2ab} - P_{4nb}. \quad (5.10)$$

Таблиця 5.16 – Аналіз стану активів підприємства

№	Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення
1	Витрати майбутніх періодів			
2	НЗВ			
3	Залежалі товари та неліквіди			
4	Готова продукція, яка не має попиту			
5	Сумнівна дебіторська заборгованість			
6	Всього важкореалізованих активів (1 + 2 + 3 + 4 + 5)			
7	Загальна величина обігових активів			
8	Важкореалізовані активи у % до загальної величини обігових активів (6 / 7 × 100 %)			
9	Важко реалізовані активи у % до легкореалізованих (6 / (7 – 6)) × 100 %			

Якщо в ході аналізу виявлено, що виникли зміни робочого капіталу, необхідно з'ясувати, за рахунок чого це відбулося і як це вплинуло на маневреність робочого капіталу.

Маневреність робочого капіталу визначається відношенням величини запасів до розміру робочого капіталу:

$$M_k = Z / P_k. \quad (5.11)$$

Якість оборотного капіталу також характеризується показником прибутковості й оборотності.

Прибутковість оборотного капіталу здійснюється за допомогою таких даних (табл. 5.17).

Таблиця 5.17 – Аналіз прибутковості оборотного капіталу

№	Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення
1	Чистий прибуток, скоректований на суму сплати % за кредит			
2	Середньорічна сума обігового капіталу			
3	Середньорічна сума виробничих запасів			
4	Прибутковість обігового капіталу (1 / 2. × 100 %)			

5	Прибутковість виробничих запасів $(1 / 3) \times 100 \%$			
---	--	--	--	--

Швидкість обороту обігових коштів можна виразити такими показниками:

- коефіцієнт оборотності;
- тривалість 1 обороту.

Коефіцієнт оборотності показує кількість оборотів, які здійснює обіговий капітал за визначений період:

$$K_o = B / O_k, \quad (5.12.)$$

де B – виручка від реалізації продукції без ПДВ;

O_k – обіговий капітал (середньорічний).

Тривалість 1 обороту в днях показує кількість днів, протягом яких обіговий капітал здійснює 1 оборот при проходженні всіх фаз:

$$T_{об} = \frac{O_k * D}{B}, \quad (5.13)$$

де D – кількість днів у періоді, за який здійснюють аналіз.

До показників, які характеризують оборотність капіталу, відносять коефіцієнт закріплення обігових коштів. Він показує, яка кількість обігового капіталу необхідна для того, щоб отримати обсяг реалізації продукції в розмірі 1 гривні:

$$K_z = O_k / B. \quad (5.14)$$

5.6 Задачі

Задача 5.1

Визначити чистий грошовий потік від фінансової діяльності за поточний період. Розрахувати рентабельність грошового потоку від фінансової діяльності. Прибуток від фінансової діяльності становить 250 тис. грн (табл. 5.18).

Таблиця 5.18

Показники	Сума, тис. грн
Грошові потоки на початок періоду	35
Емісія власних акцій	26
Сплата дивідендів	15
Отримання та погашення довгострокових кредитів	37 / 18
Погашення заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями	11
Цільові фінансові надходження	25
Курсові валютні різниці від переоцінювання валюти	+ 3
Інші надходження та сплати	2 / 4

Розв'язання

Розрахунок чистого грошового потоку від фінансової діяльності виконаємо прямим методом у таблиці 5.19.

Таблиця 5.19

Показники	Позитивний грошовий потік, тис. грн	Негативний грошовий потік, тис. грн
Грошові потоки на початок періоду	35	
Грошовий потік від фінансової діяльності		
Емісія власних акцій	26	
Сплата дивідендів		15
Отримання та погашення довгострокових кредитів	37	18
Погашення заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями		11
Цільові фінансові надходження	25	
Курсові валютні різниці від переоцінювання валюти	+3	
Інші надходження та сплати	2	4
Разом грошовий потік від фінансової діяльності	93	48
Разом чистий грошовий потік від фінансової діяльності	80	

Рентабельність позитивного грошового потоку від фінансової діяльності:

$$P = \Pi / \Pi ГП = 250 / 93 = 2,67,$$

де Π – чистий прибуток за поточний період;

$\Pi ГП$ – позитивний грошовий потік (приток) коштів.

Рентабельність чистого грошового потоку від фінансової діяльності:

$$P = \Pi / ЧГП = 250 / 80 = 3,12,$$

де $ЧГП$ – чистий грошовий потік.

Задача 5.2

Визначити чистий грошовий потік від операційної діяльності за поточний період. Розрахувати рентабельність грошового потоку від операційної діяльності. Прибуток від продажів становить 150 тис. грн (табл. 5.20).

Таблиця 5.20

Показники	Сума, тис. грн
Грошові надходження на початок періоду	55
Надходження грошових коштів від покупців	150
Виплата грошових коштів постачальникам і робітникам	75
Сплата податків	45
Позабюджетні сплати	18
Надходження та сплата штрафів	15 / 10
Надходження та сплата пені	8 / 3

Розв'язання

Розрахунок чистого грошового потоку від операційної діяльності виконаємо прямим методом у таблиці 5.21.

Таблиця 5.21

Показники	Позитивний грошовий потік, тис. грн	Негативний грошовий потік, тис. грн
Грошові надходження на початок періоду	55	
Грошовий потік від операційної діяльності		
Надходження грошових коштів від покупців	150	
Виплата грошових коштів постачальникам і робітникам		75
Сплата податків		45
Позабюджетні сплати		18
Надходження та сплата штрафів	15	10
Надходження та сплата пені	8	3
Разом грошовий потік від операційної діяльності	173	151
Разом чистий грошовий потік від операційної діяльності	77	

Рентабельність позитивного грошового потоку від операційної діяльності:

$$P = \Pi / \Pi ГП = 150 / 173 = 0,87,$$

де Π – чистий прибуток за поточний період;

$\Pi ГП$ – позитивний грошовий потік (приток) коштів.

Рентабельність чистого грошового потоку від операційної діяльності:

$$P = \Pi / ЧГП = 150 / 77 = 1,95,$$

де $ЧГП$ – чистий грошовий потік.

Задача 5.3

Визначити чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності за поточний період. Визначити рентабельність грошового потоку від інвестиційної діяльності за умови, що прибуток від інвестиційної діяльності становить 100 тис. грн (табл. 5.22).

Таблиця 5.22

Показники	Сума, тис. грн
Грошові кошти на початок періоду	50
Придбання та реалізація основних засобів	190 / 150
Придбання та реалізація нематеріальних активів	10 / 80
Придбання та реалізація цінних паперів	5 / 8
Придбання та вторинний продаж власних акцій	2 / 7
Надання кредитів і отримання коштів від їх погашення	6 / 8
Отримання відсотків і дивідендів	15

Розв'язання

Розрахунок чистого грошового потоку від інвестиційної діяльності виконаємо прямим методом у таблиці 5.23.

Таблиця 5.23

Показники	Позитивний грошовий потік, тис. грн	Негативний грошовий потік, тис. грн
Грошові надходження на початок періоду	50	
Грошовий потік від інвестиційної діяльності		
Придбання та реалізація основних засобів	150	190
Придбання та реалізація нематеріальних активів	80	10
Придбання та реалізація цінних паперів	8	5
Придбання та вторинний продаж власних акцій	7	2
Надання кредитів і отримання коштів від їх погашення	8	6
Отримання відсотків і дивідендів	15	
Разом грошовий потік від інвестиційної діяльності	268	213
Разом чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності	105	

Рентабельність позитивного грошового потоку від інвестиційної діяльності:

$$P = \Pi / \Pi ГП = 100 / 268 = 0,37,$$

де Π – чистий прибуток за поточний період;

$\Pi ГП$ – позитивний грошовий потік (приток) коштів.

Рентабельність чистого грошового потоку від інвестиційної діяльності:

$$P = \Pi / ЧГП = 100 / 105 = 0,95,$$

де $ЧГП$ – чистий грошовий потік.

Задача 5.4

Грошові потоки підприємства мають такі значення (табл. 5.24).

Таблиця 5.24

Показник	Умовні позначення	Сума, тис. грн
Відтік грошових коштів	<i>НГП</i>	200
Приток грошових коштів	<i>ПГП</i>	350
Чистий прибуток	<i>Р</i>	250
Чистий грошовий потік	<i>ЧГП</i>	50

Визначити коефіцієнт ефективності грошових потоків, коефіцієнт рентабельності позитивного грошового потоку та коефіцієнт рентабельності чистого грошового потоку.

Розв'язання

1 Коефіцієнт ефективності грошових потоків:

$$K_{\text{еф гр}} = \text{ЧГП} / \text{НГП} = 50 / 200 = 0,25.$$

2 Рентабельність позитивного грошового потоку:

$$P = \text{П} / \text{ПГП} = 250 / 350 = 0,714,$$

де *П* – чистий прибуток за поточний період;

ПГП – позитивний грошовий потік (приток) коштів.

3 Рентабельність чистого грошового потоку:

$$P = \text{П} / \text{ЧГП} = 250 / 50 = 5,$$

де *ЧГП* – чистий грошовий потік.

5.7 Тестові завдання до теми 5

1 До складу оборотного капіталу підприємства входить:

1) статутний капітал, довгострокові фінансові вкладення, заборгованість поставальникам за матеріальні цінності, прибуток минулих років;

2) виробничі запаси, грошові кошти, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції;

3) незавершене виробництво, залишки готової продукції на складі, залишок грошових коштів на розрахунковому рахунку;

4) короткострокові фінансові вкладення, сировина і матеріали, заборгованість із заробітної плати, нерозподілений прибуток.

2 Підберіть термін-синонім до категорії «оборотні активи»:

1) робочий капітал;

2) мобільні активи;

3) іммобілізовані активи;

4) власні оборотні кошти.

3 Робочий капітал — це різниця між:

1) необоротними активами підприємства та його довгостроковими зобов'язаннями;

2) необоротними активами підприємства та його власним капіталом;

3) оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями;

4) оборотними активами підприємства та його довгостроковими зобов'язаннями.

4 Обіговий капітал- це:

1) частина виробничого капіталу, яка переносить свою вартість на знову створений продукт повністю і повертається до виробника в грошовій формі після кожного кругообігу капіталу;

2) частина продуктивного капіталу, яка цілком і багаторазово бере участь у виробництві товару, переносить свою вартість на новий продукт частинами (у міру зношення);

3) частина продуктивного капіталу, вартість якої входить у створювані товари цілком і яка повністю повертається в грошовій формі після їх реалізації. До складу оборотного капіталу входять предмети праці (сировина, матеріали, енергія, паливо), а також капітал, витрачений на робочу силу.

4) вірні відповіді 1 і 3.

5 Зміна структури активів підприємства у бік збільшення частки обігових коштів може вказувати на:

1) формування більш мобільної структури активів, що сприяє прискоренню оборотності капіталу, а отже збільшує ліквідність;

2) збільшення виробничої бази;

3) перекручування результатів оцінювання основних фондів;

4) незначне відволікання частини обігових коштів з виробничого циклу.

6 Завданнями аналізу виробничих запасів є:

1) аналіз структури та динаміки засобів праці;

2) ефективність використання предметів праці;

3) рівень забезпеченості підприємства трудовими ресурсами;

4) технічний стан і віковий склад обладнання.

7 ABC-аналіз – це:

1) спосіб нормування і контролю за станом запасів, який полягає в розділенні номенклатури товарно-матеріальних цінностей, які підпадають під реалізацію, на три нерівномірних підмножини А, В, С на основі деякого формального алгоритму

2) метод, який дозволяє класифікувати бізнес-ресурси фірми залежно від їхньої значущості;

3) метод, який використовується при селективному відборі найцінніших для підприємства постачальників і клієнтів, найважливіших

видів сировини і матеріалів, найвагоміших елементів затрат, найрентабельнішої продукції, найефективніших напрямів капіталовкладень;
4) усі відповіді вірні.

8 Результати аналізу структури запасів можна представити наочно у вигляді:

- 1) графіку;
- 2) структурної діаграми;
- 3) стовпчикової діаграми;
- 4) комбінованої діаграми.

9 Надходження коштів від дебіторів за товари, роботи, послуги слід відображати у складі:

- 1) операційної діяльності;
- 2) інвестиційної діяльності;
- 3) фінансової діяльності;
- 4) не відображати у звіті про рух грошових коштів.

10 Прикладом надходження коштів від інвестиційної діяльності є:

- 1) надходження від продажу продукції;
- 2) отримання позики в грошовій формі;
- 3) оплата за придбані довгострокові облігації;
- 4) придбання технологічного обладнання.

11 До грошових операцій відносяться операції:

- 1) придбання облігацій за рахунок акцій первинної емісії;
- 2) обмін подібних активів;
- 3) обмін неподібних активів;
- 4) отримання позики в грошовій формі.

12 Вибуття грошових коштів у результаті фінансової діяльності відбувається:

- 1) при погашенні позик, виплаті дивідендів, викупу акцій власної емісії;
- 2) при розрахунках з постачальниками, бюджетом, працівниками;
- 3) придбанні фінансових інвестицій, основних засобів і нематеріальних активів, виплаті за деривативами, наданні позик іншим підприємствам.

13 Основним джерелом інформації для аналізу грошових потоків є:

- 1) звіт про рух грошових коштів;
- 2) звіт про власний капітал;
- 3) звіт про фінансові результати;
- 4) звіт про фінансовий стан.

14 Коефіцієнт ефективності грошових потоків розраховують:

- 1) як відношення чистого грошового потоку та відтоку грошових коштів;
- 2) як відношення позитивного грошового потоку та відтоку грошових коштів;
- 3) як відношення чистого грошового потоку та позитивного грошового потоку;

4) як відношення прибутку від реалізації та позитивного грошового потоку.

15 Коефіцієнт ліквідності грошових потоків розраховують:

1) як відношення чистого грошового потоку та відтоку грошових коштів;

2) як відношення позитивного грошового потоку та відтоку грошових коштів;

3) як відношення чистого грошового потоку та позитивного грошового потоку;

4) як відношення прибутку від реалізації та позитивного грошового потоку.

16 Коефіцієнт рентабельності позитивного грошового потоку розраховують:

1) як відношення чистого грошового потоку та відтоку грошових коштів;

2) як відношення позитивного грошового потоку та відтоку грошових коштів;

3) як відношення чистого грошового потоку та позитивного грошового потоку;

4) як відношення прибутку від реалізації та позитивного грошового потоку.

17 Коефіцієнт рентабельності чистого грошового потоку розраховують:

1) як відношення чистого грошового потоку та відтоку грошових коштів;

2) як відношення позитивного грошового потоку та відтоку грошових коштів;

3) як відношення чистого прибутку та чистого грошового потоку;

4) як відношення прибутку від реалізації та позитивного грошового потоку.

18 Основним джерелом інформації для аналізу дебіторської заборгованості є:

1) звіт про рух грошових коштів;

2) звіт про власний капітал;

3) звіт про фінансові результати;

4) звіт про фінансовий стан.

19 Під якістю дебіторської заборгованості розуміють:

1) вірогідність отримання цієї заборгованості у повній сумі;

2) тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості;

3) наявність простроченої дебіторської заборгованості;

4) немає вірної відповіді.

20 Відсоток ризику –це

1) ймовірність не погашення простроченої дебіторської заборгованості;

2) опосередкована знижка з балансової вартості конкретного виду активу, яку необхідно було б зробити у разі спроби його швидкої реалізації;

- 3) вірогідність отримання дебіторської заборгованості у повній сумі;
 - 4) немає вірної відповіді.
- 21 До обігових активів з мінімальним ризиком вкладень можна віднести:
- 1) всі грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення);
 - 2) запаси, за виключенням залежалих; дебіторська заборгованість, за виключенням сумнівної; готова продукція за виключенням той, яка не має попиту;
 - 3) МШП, НЗВ, витрати майбутніх періодів;
 - 4) сумнівна дебіторська заборгованість, залежалі виробничі запаси, готова продукція, яка не має попиту, наднормативне НЗВ, інші елементи обігових коштів.
- 22 До обігових активів з малим ризиком вкладень можна віднести:
- 1) всі грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення);
 - 2) запаси, за виключенням залежалих; дебіторська заборгованість, за виключенням сумнівної; готова продукція за виключенням той, яка не має попиту;
 - 3) МШП, НЗВ, витрати майбутніх періодів;
 - 4) сумнівна дебіторська заборгованість, залежалі виробничі запаси, готова продукція, яка не має попиту, наднормативне НЗВ, інші елементи обігових коштів.
- 23 До обігових активів з середнім ризиком вкладень можна віднести:
- 1) всі грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення);
 - 2) запаси, за виключенням залежалих; дебіторська заборгованість, за виключенням сумнівної; готова продукція за виключенням той, яка не має попиту;
 - 3) МШП, НЗВ, витрати майбутніх періодів;
 - 4) сумнівна дебіторська заборгованість, залежалі виробничі запаси, готова продукція, яка не має попиту, наднормативне НЗВ, інші елементи обігових коштів.
- 24 До обігових активів з високим ризиком вкладень можна віднести:
- 1) всі грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення);
 - 2) запаси, за виключенням залежалих; дебіторська заборгованість, за виключенням сумнівної; готова продукція за виключенням той, яка не має попиту;
 - 3) МШП, НЗВ, витрати майбутніх періодів;
 - 4) сумнівна дебіторська заборгованість, залежалі виробничі запаси, готова продукція, яка не має попиту, наднормативне НЗВ, інші елементи обігових коштів.
- 25 За наступною формулою «виручка від реалізації продукції без ПДВ/ обіговий капітал (середньорічний)» розраховують:
- 1) коефіцієнт оборотності обігових коштів;
 - 2) тривалість 1 обороту капіталу в днях ;
 - 3) коефіцієнт закріплення обігових коштів;
 - 4) коефіцієнт ефективності.

26 За наступною формулою «обіговий капітал (середньорічний) / виручка від реалізації продукції без ПДВ» розраховують:

- 1) коефіцієнт оборотності обігових коштів;
- 2) тривалість 1 обороту капіталу в днях ;
- 3) коефіцієнт закріплення обігових коштів;
- 4) коефіцієнт ефективності.

27 За наступною формулою «виручка від реалізації продукції без ПДВ/ обіговий капітал (середньорічний)» розраховують:

- 1) коефіцієнт оборотності обігових коштів;
- 2) тривалість 1 обороту капіталу в днях ;
- 3) коефіцієнт закріплення обігових коштів;
- 4) коефіцієнт ефективності.

28 За наступною формулою «обіговий капітал (середньорічний) / виручка від реалізації продукції без ПДВ» розраховують:

- 1) коефіцієнт оборотності обігових коштів;
- 2) тривалість 1 обороту капіталу в днях ;
- 3) коефіцієнт закріплення обігових коштів;
- 4) коефіцієнт ефективності.

6 АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

6.1 Мета та завдання аналізу ЗЕД

Залежно від часу проведення аналітичної роботи в зовнішньоекономічній діяльності розрізняють попередній, оперативний і наступний аналіз.

Джерелами інформації для аналізу господарської діяльності є дані бухгалтерського й оперативного обліку та звітності.

Основними завданнями аналізу зовнішньоекономічної діяльності є:

1) оцінювання рівня і якості виконання підприємством зобов'язань за контрактами з іноземними партнерами;

2) характеристика динаміки (розвитку) зовнішньоекономічної діяльності підприємства;

3) оцінювання раціональності використання коштів, залучених для виконання зобов'язань за контрактами. Виконання вказаної задачі передбачає послідовне або паралельне вивчення оборотності капіталу підприємства, дослідження непрямих витрат на експорт й імпорт товарів, вивчення ефективності зовнішньоекономічних операцій; узагальнення попередніх результатів аналізу за допомогою коефіцієнта віддачі оборотного капіталу, що і дозволить відповісти на питання, наскільки раціонально використано оборотний капітал у процесі зовнішньоекономічної діяльності підприємства;

4) оцінювання фінансових результатів зовнішньоекономічної діяльності підприємства;

5) характеристика фінансового стану підприємства. Зобов'язання за контрактами повинні бути виконані за терміном постачання товарів, якістю та кількістю товару. За даними звітності підприємства обчислюється узагальнений коефіцієнт прострочених зобов'язань за формулою :

$$(\sum K_{np} / \sum K_e) \times 100 \%, \quad (6.1)$$

де $\sum K_{np}$ – експортна вартість товару за всіма контрактами, прострочених виконанням протягом року;

$\sum K_e$ – сума всіх контрактів з експорту, які підлягають виконанню за звітний рік. Показник прострочень складається за всім експортом за рік, за країнами експорту й товарами. При цьому показники за звітний рік порівнюються з показниками за попередній рік.

Під час проведення економічного аналізу зовнішньоекономічної діяльності необхідно оцінити конкурентоспроможність підприємства та конкурентоспроможність товарів і послуг.

Для повнішої характеристики зовнішньоторговельної роботи підприємства експорт товарів і послуг за звітний рік порівнюється з експортом за попередній рік. Мета такого дослідження – встановити, які зміни відбулися у товарній структурі експорту, розвитку нових видів експорту та його географічному напрямку. Дані про експорт за роки, які вивчаються, групуються за країнами й товарами.

Для отримання відповіді на питання про зміну вартісної структури експорту за країнами й товарами складаються таблиці, де за кожним рядком (країна або товар) показуються суми експорту в тис. грн і їх питома вага у відсотках до загального підсумку.

За товарними групами, які включають кількісно і якісно сумірні товари (наприклад, нафтопродукти: бензин, дизельне паливо, мазут), можна обчислити індекс кількісної структури, що визначається за формулою:

$$I_{cmp} = \frac{\sum q_1 \bar{p}_0}{\sum q_1 p_0}, \quad (6.2.)$$

де q_1 – кількість товарів поточного періоду;

p_0 – базові ціни цих товарів;

$\bar{p}_0$ – середня ціна товарів базового періоду.

Середня ціна обчислюється за формулою:

$$\bar{P}_0 = \frac{\sum q_0 p_0}{\sum q_0}. \quad (6.3)$$

Якщо індекс кількісної структури виявиться більше одиниці, то це означатиме, що у межах товарної групи підвищилась частка коштовних товарів за рахунок зниження частки дешевих товарів. У разі оберненій зміні індекс структури менший за одиницю.

Основними критеріями раціонального використання оборотного капіталу підприємства під час здійснення експортних торгових операцій є **тривалість обороту оборотного капіталу та рентабельність експорту товарів**.

Тривалість обороту залежить від маршруту перевезень товару, часу зберігання на складах, тривалості розрахунків з іноземними покупцями.

Послідовність аналізу. Спочатку визначаються середньорічні залишки оборотних коштів за формулою:

$$CЗ \text{ (середні залишки)} = (З(1) / 2 + З(2) + + З(n - 1) + З(n) / 2) / (n - 1), \quad (6.4)$$

де $З$ – залишок на початок кварталу (місяця);

n – кількість періодів.

Оборот оборотного капіталу (оборотних коштів) відбувається за схемою: гроші – товар на складі – відвантаження товару зі складу та розрахунки з покупцями (дебіторами) – гроші. Всі стадії обороту відображаються в активі за статтями 2-го розділу бухгалтерського балансу.

Далі визначається кількість оборотів ($КО$) оборотного капіталу (оборотних засобів) за рік. Для цього використовується формула:

$$КО = \frac{З(\text{собівартість реалізованих товарів})}{CЗ(\text{середньорічні залишки})}. \quad (6.5)$$

Наступним етапом є визначення тривалості одного обороту:

$$ОД \text{ (оборотність у днях)} = (ЗС \times Д) / З = 360 / КО. \quad (6.6)$$

Якщо оборот оборотного капіталу прискорюється, це дає можливість підприємству досягти відносного звільнення капіталу з обороту. Величина звільнення ($BЗ$) визначається за такою формулою:

$$BЗ = (З / 360) \times (ОД_{зр} - ОД_{мр}). \quad (6.7)$$

Ефективність експортних операцій досягається лише у тому випадку, коли прискорення оборотності поєднується з необхідним рівнем рентабельності продаж.

Показник рентабельності експорту товарів (R) визначається за формулою:

$$R = \text{Прибуток від реалізації продукції} / \text{Собівартість продукції}. \quad (6.8)$$

Крім зміни курсу гривні, на показник впливають такі основні фактори:

- експортна ціна (контрактна ціна);
- рівень витрат у валюті;
- купівельна ціна одиниці товару в гривнях;
- рівень витрат у гривнях тощо.

Факторний аналіз рентабельності експорту здійснюють будь-яким відомим способом.

Для визначення ефективності експортно-імпортних операцій необхідно на підприємствах організувати облік, що забезпечує отримання необхідної достовірної інформації про продаж (закупівлі) в абсолютному та натуральному вираженні, а також витрати та доходи, пов'язані із реалізацією (закупівлею) товарів на зовнішньому ринку в розрізі окремих держав.

Визначення економічної ефективності й ефекту експортної діяльності підприємства доцільно проводити у такій послідовності:

- розрахунок беззбиткової зовнішньоторговельної ціни експортного товару (при відомих повних витратах відповідно до базисних умов постачання);
- розрахунок максимально прийнятних повних витрат на експорт товару відповідно до базисних умов постачання (при відомій зовнішньоторговельній ціні);
- розрахунок економічного ефекту товару;
- розрахунок економічної ефективності експорту товару.

Під час розрахунку показників ефективності експорту необхідно враховувати такі умови:

- ціна за експортну продукцію зовнішньоторговельних операторів зафіксована в українській валюті;
- ціна за експортну продукцію зовнішньоторговельних операторів зафіксована у валюті імпортера або третіх країн;
- спосіб оплати за товар – комерційний кредит.

1 Розрахунок беззбиткової зовнішньоторговельної ціни експортного товару (при відомих повних витратах) з урахуванням наведених умов виглядає таким чином:

$$B_{ек.б.ц} = B_{ек.в}, \quad (6.9)$$

де $B_{ек.б.ц}$ – беззбиткова експортна ціна товару, грн;
 $B_{ек.в}$ – повні витрати на експорт товару (витрати, пов'язані із виробництвом товару та його реалізацією на зовнішньому ринку), грн.

$$B_{ек.б.ц1} = B_{ек.з} / k_{в.е} , \quad (6.10)$$

де $B_{ек.б.ц1}$ – беззбиткова експортна ціна товару, грн;
 $k_{в.е}$ – курс валюти за даними Національного банку України на розрахункову дату, грн / вал. од.

$$B_{ек.б.ц2} = B_{ек.з} / (k_{в.е} \times k_{кв}), \quad (6.11)$$

де $B_{ек.б.ц2}$ – беззбиткова експортна ціна товару, грн;
 $k_{кв}$ – коефіцієнт кредитного впливу.

Використання комерційного кредиту (авансу) у здійсненні експортно-імпортних операцій, які забезпечують обмін продукцією у матеріально-речовій формі, обумовлює коригування показників економічної ефективності й ефекту за допомогою коефіцієнту впливу та розраховується за формулою:

$$k_{кр} = [B_{ек.т} \times ((P \times t) / 100)] / (1 + P_H)^t , \quad (6.12.)$$

де $k_{кр}$ – коефіцієнт кредитного впливу;
 $B_{ек.т}$ – експортна ціна товару, грн;
 P – розмір комерційного кредиту (авансу), %;
 t – термін надання комерційного кредиту (авансу), рік;
 P_H – розмір додаткового прибутку.

Комерційний кредит (аванс) як спосіб розрахунку використовується зовнішньоторговельними суб'єктами для реалізації міжнародних угод, пов'язаних із купівлею – продажем машин і устаткування.

2 Розрахунок максимально допустимих повних витрат на експорт визначеного товару (при відомій зовнішньоторговельній ціні) необхідно здійснювати з урахуванням наведених умов за такими формулами:

$$B_{max\ ек} = B_{ек.т} , \quad (6.13)$$

де $B_{max\ ек}$ – максимально допустимі повні витрати підприємства на експорт товару, грн.;

$$B_{max\ ек1} = B_{ск.т} \times k_{в.е} , \quad (6.14)$$

де $B_{max\ ек1}$ – максимально допустимі повні витрати підприємства на експорт товару, грн.;

$$B_{max\ ек2} = B_{ск.т} \times k_{в.е} \times k_{кр} , \quad (6.15)$$

де $B_{max\ ек2}$ – максимально допустимі повні витрати підприємства на експорт товару, грн.

Якщо $B_{max\ ек2}$ ($B_{max\ ек1}$, $B_{max\ ек2}$ > $B_{ск.т}$, то експорт обраного в цьому випадку товару для підприємства є економічно недоцільним.

3 Розрахунок економічного ефекту експорту товару необхідно виконувати за формулами:

$$E_{ек.н} = B_{ек.т} - B_{ек.в}, \quad (6.16)$$

де $E_{ек.н}$ – економічний ефект експорту товару, грн;
 $B_{ек.т}$ – виручка від експорту товару, грн;
 $B_{ек.в}$ – повні витрати підприємства на експорт товару, грн.

$$E_{ек.н1} = B_{ек.т} - B_{ек.в} = (B_{ек.р} + B_{в}) - B_{ек.в}, \quad (6.17)$$

де $E_{ек.н1}$ – економічний ефект експорт товару, грн.

$$B_{ек.т} = B_{ек.з} + B_{в}, \quad (6.18)$$

де $B_{ек.р}$ – гривневий еквівалент відрахувань до валютного фонду підприємства, розрахований шляхом перерахунку валютної виручки у гривні за курсом Національного банку України на дату надходження валюти, грн;
 $B_{в}$ – гривнева виручка від обов'язкового продажу валюти, грн.

$$E_{ек.н2} = (B_{ек.з} + B_{в}) \times k_{кр} - B_{ек.в}, \quad (6.19)$$

де $E_{ек.н2}$ – економічний ефект експорту товару, грн.

Якщо $E_{ек.н}$ ($E_{ек.н1}$, $E_{ек.н2}$, є додатною величиною, то експорт вибраної продукції економічно вигідний, а тому слід шукати можливості для його збільшення з урахуванням досягнутого рівня виробництва.

4 Розрахунок економічної ефективності експорту товару необхідно виконувати за формулами:

$$EE_{ек.н} = B_{ек.т} / B_{ек.в}, \quad (6.20)$$

де $EE_{ек.н}$ – економічна ефективність експорту.

$$EE_{ек.н1} = (B_{ек.з} + B_{в}) / B_{ек.в}, \quad (6.21)$$

де $EE_{ек.н1}$ – економічна ефективність експорту.

$$EE_{ек.н-1} E_{ек.н2} = (B_{ек.р} + B_{в}) \times k_{кр} / B_{ек.в}, \quad (6.22)$$

де $E_{ек.н2}$ – економічна ефективність експорту.

$$E_{ек.н3} = O_{ек.т} / C_{ек.т}, \quad (6.23)$$

де $E_{ек.н3}$ – економічна ефективність експорту;

$O_{ек.т}$ – обсяг експортних товарів у внутрішніх середньорічних цінах, тис. грн;

$C_{ек.т}$ – виробнича собівартість експортних товарів, тис. грн.

$$EE_{ек.р} = [(B_{ек.р} + B_{в} - B_{ек.в}) / (B_{ек.р} + B_{в})] \times 100 \times [(B_{ек.р} + B_{в}) / K_{ек}], \quad (6.24)$$

де $EE_{ек.р}$ – економічна ефективність експорту, %;

$B_{ек.г.}$ – середньорічна вартість основного й оборотного капіталів у процесі виробництва експортної продукції, тис. грн.

На підставі показників, які визначаються за формулами (6.16–6.24), можна зробити такі висновки про економічну ефективність експорту:

– $E_{ек. n} (E_{ек. n1}, E_{ек. n2})$, $EE_{ек. n} (EE_{ек. n1}, EE_{ек. n2}, EE_{ек. n3}, EE_{ек. n4})$ доцільно розраховувати під час укладання кожної експортної угоди з метою вибору найбільш оптимальної за критерієм максимуму;

– $E_{ек. n} (E_{ек. n1}, E_{ек. n2})$ та за умови $EE_{ек. n} (EE_{ек. n1}, EE_{ек. n2} > EE_{ек. n3}$;

– якщо $E_{ек. n} (E_{ек. n1}, E_{ек. n2}) > 1$, а $E_{ек. n} (E_{ек. n1}, E_{ек. n2} > EE_{ек. n3}$, то експорт відповідних товарів є для підприємства економічно вигідним і слід шукати шляхи збільшення експорту таких товарів з урахуванням найбільш вигідних напрямків експорту;

– $EE_{ек. n4}$ свідчить про рівень ефективності експорту відповідних товарів, при цьому перша частина формули (6.24) показує, який відсоток доходу підприємство отримає від реалізації експортної операції, а друга визначає, скільки разів за період, що розглядається, капітал, авансований на експорт, зміг обернутися. Відповідно, чим більше обидві частини цієї формули, тобто величина $EE_{ек. n4}$, тим вигідніше експорт відповідних товарів.

Показники ефективності експортних угод доцільно використовувати під час аналізу експортної діяльності підприємства за минулий період; обґрунтування окремих пропозицій щодо реалізації товару; планування експортної діяльності на майбутній період.

6.2 Аналіз і оцінювання ефективності імпорتنих операцій

Для більш повної характеристики роботи підприємства в галузі імпорту його обсяги за звітний рік порівнюються з обсягами попереднього року. Метою такого дослідження є вивчення кількісних і якісних змін, яке необхідне, щоб встановити, які зміни відбулися у товарній структурі імпорту.

Аналізуючи імпортні операції підприємства, оцінюють виконання плану поставок з імпорту в розрізі основних країн-постачальників, визначають відсоток виконання плану.

Зобов'язання з імпортних контрактів передбачають дотримання поставок за строками та кількістю товарів, що купуються, а також своєчасність оплати.

Стабільність при виконанні підприємством своїх контрактних зобов'язань за договорами планових поставок свідчить про високу ефективність роботи маркетингової та фінансової служб.

У процесі аналізу використання оборотного капіталу підприємства при імпорті вивчаються такі основні показники:

- тривалість обігу оборотного капіталу;
- рентабельність імпорту товарів.

Під час визначення економічної ефективності імпортової діяльності підприємства доцільно виділити дві групи:

- показники ефективності імпорту товарів виробничого призначення;
- показники ефективності імпорту товарів народного споживання.

Визначення економічної ефективності й ефекту імпортової діяльності підприємства можна виконувати у такій послідовності:

- розрахунок беззбиткової зовнішньоторговельної ціни імпортного товару народного споживання відповідно до базисних умов постачання (при відомій його внутрішній вартості);
- розрахунок мінімально допустимої вартісної оцінки імпортного товару народного споживання (при відомій зовнішньоторговельній ціні відповідно до базисних умов постачання);
- розрахунок економічного ефекту імпорту товару народного споживання;
- розрахунок економічної ефективності імпорту товару народного споживання;
- розрахунок економічної ефективності імпорту товарів виробничого призначення.

Під час розрахунку показників ефективності імпорту товарів народного споживання необхідно враховувати такі умови:

- ціна на імпортну продукцію зовнішньоторговельних операторів зафіксована в українській валюті;
- ціна на імпортну продукцію зовнішньоторговельних операторів зафіксована у валюті експортера або третіх країн;
- ціна на імпортну продукцію зовнішньоторговельних операторів зафіксована у валюті експортера або третіх країн, оплата здійснюється шляхом комерційного кредиту.

1 Розрахунок беззбиткової зовнішньоторговельної ціни імпортного товару народного споживання (при відомій його внутрішній вартісній оцінці) з урахуванням умов необхідно виконувати за такими формулами.

$$B_{im.б.ц} = C_{im.т}, \quad (6.25)$$

де $B_{im.б.ц}$ – беззбиткова імпортна ціна товару, грн;

$C_{im.т}$ – вартісна оцінка одиниці імпортного товару на внутрішньому ринку, грн.

У якості вартісної оцінки може бути ціна аналогічної продукції на внутрішньому ринку або ціна, за якою можна реалізувати імпортні товари народного споживання на внутрішньому ринку:

$$B_{im.б.ц1} = C_{im.т} / k_{в.е}, \quad (6.26)$$

де $B_{im.б.ц1}$ – беззбиткова імпортна ціна товару, грн.

$$B_{im.б.ц2} = C_{im.т} / (k_{в.е} \times k_{кр}), \quad (6.27)$$

де $B_{im.б.ц2}$ – беззбиткова імпортна ціна товару, грн.

2 Розрахунок мінімально допустимої вартісної оцінки імпортного товару народного споживання (при відомій зовнішньоторговельній ціні) з урахуванням наведених вище умов виглядає таким чином:

$$C_{im.m} = B_{im.m}, \quad (6.28)$$

де $C_{im.m}$ – мінімально допустима вартісна оцінка імпортного товару, грн;
 $B_{im.m}$ – повні валютні витрати на імпорт товару (ціна товару та витрати, пов'язані з їх закупівлею на зовнішньому ринку), грн.

$$C_{im.m1} = B_{im.m} \times k_{e.e}, \quad (6.29)$$

де $C_{im.m1}$ – мінімально допустима вартісна оцінка імпортного товару, грн.

$$C_{im.m2} = B_{im.m} \times k_{e.e} \times k_{кр}, \quad (6.30)$$

де $C_{im.m2}$ – мінімально допустима вартісна оцінка імпортного товару, грн.

Якщо $C_{im.m}$ ($C_{im.m1}$, $C_{im.m2}$ < $B_{im.б.у}$), то імпорт цього товару для підприємства не ефективний.

3 Розрахунок економічного ефекту імпорту товару народного споживання. Прямий економічний ефект імпорту цього товару може бути виражений з урахуванням умов такими формулами:

$$E_{im.n} = C_{im.m} - B_{im.m} \quad (6.31)$$

де $E_{im.n}$ – економічний ефект імпорту товару, грн.

$$E_{im.n1} = C_{im.m} - (B_{im.m} \times k_{ee}), \quad (6.32)$$

де $E_{im.n1}$ – економічний ефект імпорту товару, грн.

$$E_{im.n2} = C_{im.m} - (B_{im.m} \times k_{ee} \times k_{кр}), \quad (6.33)$$

де $E_{im.n2}$ – економічний ефект імпорту товару, грн.

Якщо показники $E_{im.n}$ ($E_{im.n1}$, $E_{im.n2}$) є додатними, то імпорт такої продукції економічно вигідний і слід шукати можливості для його збільшення з урахуванням досягнутого попиту на внутрішньому ринку.

Величина $E_{im.n}$ ($E_{im.n1}$, $E_{im.n2}$) характеризує прибуток від реалізації імпортих товарів на національному ринку.

4 Розрахунок економічної ефективності імпорту товарів народного споживання з урахуванням умов такий:

$$EE_{im.n} = C_{im.m} / B_{im.m}, \quad (6.34)$$

де $EE_{im.n}$ – економічна ефективність імпорту.

$$EE_{im.n1} = C_{im.m} / (B_{im.m} \times k_{ee}), \quad (6.35)$$

де $EE_{im.n1}$ – економічна ефективність імпорту.

$$EE_{im.n2} = C_{im.m} - (B_{im.m} \times k_{ee} \times k_{кр}), \quad (6.36)$$

де $EE_{im.n2}$ – економічна ефективність імпорту.

Якщо $EE_{im.n}$ ($EE_{im.n1}$, $EE_{im.n2}$ > 1 , то імпорт економічно вигідний.

5 Розрахунок економічної ефективності імпорту товарів виробничого призначення.

Для розрахунку показників ефективності імпорту машин і технологічного устаткування потрібно визначити повну їх вартість за формулами:

$$C_{im.n} = C_k + E_p, \quad (6.37)$$

$$E_p = BT_{c.m} + BT_{ne} + BT_p + B_{mec} + Z_n, \quad (6.38)$$

де $C_{im.n}$ – повна ціна імпортного товару, тис. грн;

C_k – купівельна ціна імпортного товару, тис. грн;

E_p – експлуатаційні витрати при використанні імпортного товару, тис. грн;

$BT_{c.m}$ – вартість сировини та матеріалів, які споживаються на одиницю продукції, що випускається на імпортному технологічному устаткуванні, тис. грн;

BT_{ne} – вартість палива й енергії, які споживаються на одиницю продукції, що випускається на імпортному технологічному устаткуванні, тис. грн;

BT_p – вартість ремонтів імпортного технологічного устаткування, тис. грн;

Z_n – заробітна плата працівників, які обслуговують імпортне технологічне устаткування, тис. грн.

Далі розраховуються показники економічної ефективності за формулою:

$$EE_{im.n1} = O_m / B_{im.n}, \quad (6.39)$$

де $EE_{im.n1}$ – економічна ефективність імпортного технологічного устаткування;

O_m – обсяг продукції, що випускається на певному технологічному устаткуванні у середньорічних цінах, тис. грн;

$B_{im.n}$ – витрати на імпорт певного технологічного устаткування, тис. грн.

На підставі показників, розрахованих за формулами (6.31–6.39) можна зазначити, що чим більше показник $EE_{im.n1}$ **наближується до 1**, тим імпорт відповідного товару ефективніший. На основі цього показника підприємство може обрати найбільш прийнятний товар з урахуванням не тільки його ціни, але і майбутніх експлуатаційних витрат.

Показники ефективності низки імпортних угод доцільно використовувати на підприємстві: під час закупівлі товарів на зовнішньому ринку; аналізу імпортної діяльності за попередні роки; планування імпортної діяльності; визначення імпортної політики підприємства – технічної або соціальної.

7 ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

7.1 Визначення та сутність фінансового аналізу

Фінансовий аналіз – це процес дослідження фінансового стану й основних результатів фінансово-господарської діяльності підприємства з метою виявлення резервів підвищення його ринкової вартості та забезпечення ефективного розвитку, це засіб накопичення, трансформації й використання інформації фінансового характеру.

Фінансовий аналіз є частиною загального, повного аналізу господарської діяльності, який складається з двох взаємопов'язаних розділів фінансового й управлінського аналізу.

Систематичний аналіз фінансового стану підприємства, його платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості необхідний ще й тому, що доходність будь-якого підприємства та розмір його прибутку багато в чому залежать від його можливості своєчасно розраховуватись по своїм зобов'язанням. Враховують фінансовий стан підприємства також банки при визначенні кредитоспроможності позичальника.

Фінансовий аналіз є основою для управління фінансами підприємства. В узагальненому вигляді він містить три головні елементи:

- 1 оцінку фінансових потреб підприємства;
- 2 розподіл потоків грошових коштів залежно від конкретних планів підприємства, визначення додаткових обсягів залучення фінансових ресурсів і каналів їх одержання – кредити, пошук внутрішніх резервів, додатковий випуск акцій, облігацій;
- 3 забезпечення системи фінансової звітності, яка б об'єктивно відображала процеси та забезпечувала контроль за фінансовим станом підприємства.

Фінансовий аналіз сприяє вирішенню питання поточного руху фінансових ресурсів, їх формування й використання, поточного та довгострокового планування діяльності. Він є засобом поєднання фінансового та загального менеджменту в частині аналізу, а також фінансового забезпечення стратегії підприємства.

Отже, фінансовий аналіз має важливе значення в економічній діяльності підприємства, оскільки дає змогу:

- вишукувати резерви поліпшення фінансового стану підприємства;
- об'єктивно оцінювати раціональність використання усіх видів фінансових ресурсів;
- своєчасно вживати заходи, спрямовані на підвищення платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості підприємства;
- забезпечувати оптимальний виробничий і соціальний розвиток колективу за рахунок використання виявлених у результаті аналізу резервів;
- забезпечити розроблення плану фінансового оздоровлення підприємства.

Об'єктом фінансового аналізу є конкретне підприємство та його фінансовий стан.

Суб'єктами фінансового аналізу є фінансові аналітики, які зацікавлені в діяльності підприємства з будь-яких причин.

Фінансовий стан підприємства може бути стійким, нестійким і кризовим. Він характеризується системою показників, які відображують процес формування й використання фінансових ресурсів підприємства. У ринковій економіці фінансовий стан підприємства по суті характеризується кінцевими результатами його діяльності. Крім того, фінансовий стан господарюючого суб'єкта – це характеристика його фінансової конкурентоспроможності (тобто платоспроможності та кредитоспроможності), використання фінансових ресурсів і капіталу, виконання зобов'язань перед державою та іншими господарюючими суб'єктами.

Отже, фінансовий стан підприємства – це найважливіша характеристика його ділової активності та надійності.

Метою фінансового аналізу є всебічне оцінювання фінансового стану підприємства, резервів його діяльності та ділової активності для пошуку резервів підвищення рентабельності, виробництва та зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства, а також виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком й іншими установами; розробки найбільш вірогідних передбачень і прогнозів майбутніх умов функціонування підприємства, визначення дохідності підприємства для порівняння її з аналогічними показниками інших підприємств або оцінювання підприємства з погляду його ринкової вартості; своєчасного виявлення та усунення недоліків у господарській діяльності для визначення шляхів підвищення фінансового стану підприємства та його платоспроможності, виявлення змін у фінансовому стані в просторово-часовому розрізі й основних чинників, які впливають на фінансовий стан підприємства, прогнозування основних тенденцій у фінансовому стані.

Необхідною умовою діяльності підприємства в ринкових відносинах є сталий фінансовий стан, оскільки від цього залежить своєчасність і повнота погашення його зобов'язань щодо оплати праці робітників, розрахунків з бюджетом, постачальниками матеріальних ресурсів, а також зобов'язань перед комерційними банками стосовно отриманих від них кредитів.

Економічна природа поняття «фінансовий стан підприємства» досить складна, оскільки в ньому відображається взаємодія виробничої, комерційної та фінансової діяльності підприємства.

Оцінювання фінансового стану – невід'ємна частина економічного аналізу діяльності підприємства, без якого неможливе раціональне ведення господарства будь-якого суб'єкта господарювання. Враховуючи це, фінансовий стан – одна з найважливіших складових господарської діяльності кожного підприємства.

Нестача або неправильне використання фінансових ресурсів можуть виявитися головною причиною несвоєчасного погашення кредитів і відсотків за ними комерційних банків, несвоєчасної оплати розрахункових

документів ділових партнерів та контрагентів, неповного та неритмічного надання послуг, виробництва продукції, реалізації товарів, виконання робіт тощо, а отже, й погіршення результатів виконання підприємством плану за обсягом, асортиментом і собівартістю продукції, товарів, робіт і послуг. Забезпеченість фінансовими ресурсами в межах розрахункової потреби та їх раціональне використання створюють широкі можливості для подальшого покращання виробничих і комерційних показників діяльності підприємства, підвищення ефективності та якості праці.

У свою чергу, фінансовий стан підприємства прямо залежить від його діяльності. За успішного виконання та перевиконання плану з виробництва та реалізації продукції, товарів, виконання робіт, надання послуг, зниження їх собівартості підприємство одержує надплановий прибуток, утворюються додаткові джерела коштів, що в результаті сприяє зміцненню фінансового стану підприємства. Отже, фінансовий стан і результати діяльності підприємства залежать один від одного. Тому резерви подальшого поліпшення фінансового стану – це, передусім, покращання фінансової стійкості підприємства.

До економіко-логічних прийомів належать прийоми порівняння, деталізація, групування середніх і відносних величин, балансовий прийом, горизонтальний (у часі) та вертикальний (структурний) аналіз, трендовий аналіз, абсолютних і відносних різниць, факторний аналіз, розрахунки пайової участі.

До економіко-математичних прийомів, які найчастіше використовують у процесі фінансового аналізу, можна віднести інтегральний, графічний і кореляційно-регресійний прийоми.

Найважливішими спеціальними прийомами фінансового аналізу є **порівняльний, або просторовий, аналіз**. Суть прийому порівняння полягає у порівнянні фінансових показників звітного періоду з їх плановим значенням (норматив, норма, ліміт) із показниками попереднього періоду. Для того щоб на основі результатів порівняння можна було зробити правильні висновки, необхідно забезпечити відповідність показників і їх однорідність. Відповідність аналітичних показників пов'язана із відповідністю календарних строків, методів оцінювання, умов роботи, інфляційних процесів.

Для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства – його об'єктивного оцінювання та впливу можливостей підвищення ефективності функціонування – можуть застосовуватись різні методи аналізу.

Методи фінансового аналізу – це комплекс науково-методичних інструментів і принципів дослідження фінансового стану підприємства.

За класифікацією розрізняють неформалізовані та формалізовані методи аналізу.

Неформалізовані (евристичні) методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках і залежностях.

До формалізованих методів фінансового аналізу належать ті, в основу яких покладено жорстко формалізовані аналітичні залежності. Основні з них такі:

- арифметичних різниць;
- ланцюгових підстановок;
- відсоткових чисел;
- дисконтування;
- диференціальний;
- балансовий;
- логарифмічний;
- виокремлення ізольованого впливу факторів;
- інтегральний;
- простих і складних відсотків;
- й ін.

Фінансовий аналіз значною мірою ґрунтується на застосуванні детермінованих факторних моделей.

Для забезпечення виживання підприємства в сучасних умовах управлінському персоналу потрібно, насамперед, вміти реально оцінювати фінансовий стан як свого підприємства, так і його існуючих і потенційних конкурентів. Для цього необхідно:

- володіти методикою оцінювання фінансового стану підприємства;
- мати відповідне інформаційне забезпечення;
- мати кваліфікований персонал, який спроможний реалізувати цю методику на практиці.

Залежно від змісту та завдань аналізу використовують такі основні інформаційні джерела: фінансову звітність, статистичну звітність, дані внутрішньогосподарського (управлінського) бухгалтерського обліку, дані з первинної облікової документації (вибіркові дані), експертні оцінки.

7.2 Фінансова звітність

Фінансова інформація – це набір даних (у систематизованій певним чином формі) про

- господарські ресурси, зобов'язання та фінансові джерела підприємства;
- рівень прибутку й витрат, які дають змогу оцінити очікувані доходи та пов'язані з ними ризики;
- обороти фірми та якість її активів;
- обсяг і якість потоків грошових коштів.

Існує кілька підходів щодо оцінювання діяльності фірми. Один із них – це аналіз фінансових звітів фірми. Він передбачає:

- вивчення Звіту про фінансові результати та Балансу підприємства;
- порівняння джерел і напрямів використання та розміщення коштів підприємством на певні періоди;
- аналіз як пов'язаний звіт про фінансові результати і баланс за допомогою різних коефіцієнтів і співвідношень.

Мета аналізу фінансових звітів – допомогти фінансовим аналітикам обґрунтувати свої фінансові плани, виявити слабкі місця у фінансових операціях підприємства, вжити відповідних заходів, які допоможуть виправити становище, прийняти рішення про найефективніше вкладання коштів і ресурсів, скоригувати напрями майбутньої діяльності підприємства.

Аналіз фінансових звітів допомагає також оцінити ліквідність, фінансову стійкість, платоспроможність і кредитоспроможність підприємства.

Під час аналізу фінансових звітів найважливішим є фінансовий стан підприємства у попередній і звітний період. Такий аналіз дає змогу визначити вірогідність успіху чи банкрутства фірми, а саме:

- фінансову структуру – активи, які належать підприємству, та зобов'язання, які воно на себе взяло, у т. ч. його гнучкість;
- оперативний цикл – стадії, через які проходить підприємство для того, щоб її продукція та послуги з'явилися на ринку;
- тенденції та порівняльну ефективність – напрям розвитку компанії у тому вигляді, в якому він проявляється виходячи із зіставлення фінансових результатів за низку періодів діяльності цього підприємства.

Головне в аналізі фінансових звітів – це зрозуміти та правильно інтерпретувати результати оброблення даних.

Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, складених на основі даних фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у вигляді, який зручний і зрозумілий для прийняття цими користувачами певних ділових рішень.

За допомогою аналізу фінансових звітів здійснюють:

- попереднє (загальне) оцінювання фінансового стану підприємства;
- аналіз кредитоспроможності підприємства та ліквідності його балансу;
- аналіз платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- аналіз фінансових результатів підприємства;
- аналіз обігу оборотних коштів;
- оцінювання потенційного банкрутства;
- аналіз дохідності (рентабельності);
- аналіз використання капіталу;
- аналіз рівня самофінансування;
- аналіз валютної самоокупності.

Для фінансового аналізу застосовуються такі форми фінансової звітності:

- Баланс (ф. № 1);
- Звіт про фінансові результати (ф. № 2.);
- Звіт про рух грошових коштів (ф. № 3);
- Звіт про власний капітал (ф. № 4);
- Примітки до звітів (ф. № 5).

Компоненти фінансової звітності відображують різні аспекти господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього звітного періоду, розкриття облікової політики та її зміни, що робить можливим ретроспективний аналіз діяльності підприємства (табл. 7.1).

Таблиця 7.1 – Призначення основних компонентів фінансової звітності

Складові фінансової звітності	Зміст	Використання інформації
I. Баланс	II. Наявність економічних ресурсів, які контролюються підприємством, на дату балансу	III. Оцінювання структури ресурсів підприємства, їх ліквідності та платоспроможності підприємства, прогнозування майбутніх потреб у позиках, оцінювання та прогнозування змін в економічних ресурсах, які підприємство, ймовірно, контролюватиме в майбутньому
IV. Звіт про фінансові результати	V. Доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства за звітний період	VI. Оцінювання та прогнозування прибутковості діяльності підприємства, структури доходів і витрат
VII. Звіт про власний капітал	IX. Зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду	X. Оцінювання та прогнозування змін у власному капіталі
XI. Звіт про рух грошових коштів	XII. Генерування та використання грошових коштів протягом звітного періоду	XIII. Оцінювання та прогнозування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства
XIV. Примітки	XV. Обрана облікова політика, інформація не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але обов'язкова за П(С)БО, додатковий аналіз статей звітності, необхідний для забезпечення її зрозумілості	XVI. Оцінювання та прогнозування облікової політики, ризиків або невизначеності, які впливають на підприємство, його ресурси та зобов'язання, діяльності підрозділів підприємства тощо

7.3 Аналіз рентабельності

У фінансовому аналізі використовують різні показники рентабельності. Усі вони відносні й показують, скільки одиниць прибутку (балансового, чистого, операційного, оподаткованого тощо) отримують на одиницю реалізованої продукції (активів, виробничих фондів, власного капіталу тощо).

Сукупність показників рентабельності всебічно відбиває ефективність виробничої (операційної), інвестиційної та фінансової діяльності підприємства та відповідає інтересам учасників економічного процесу.

Основні показники рентабельності наведено у таблиці 7.2, які розраховують за вихідними даними фінансової звітності, а саме: Ф. № 1 «Баланс» і Ф. № 2 «Звіт про фінансові результати».

Таблиця 7.2 – Основні показники рентабельності

Рентабельність	Формула для розрахунку	Джерело інформації
1. Рентабельність реалізації продукції за прибутком від операційної діяльності	Операційний прибуток/ Чиста виручка від реалізації	Ф. № 2 р. 2090/ Ф. № 2 р. 2000
2. Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації R_Q	Прибуток від реалізації/ Чиста виручка від реалізації	Ф. № 2 р. 2190/ Ф. № 2 р. 2000
3. Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком $R_Q^ч > 0$. Вказує на наявність можливостей для розширення підприємства і характеризує прибутковість його діяльності, окупність понесених ним витрат	Чистий прибуток/ Чиста виручка від реалізації	Ф. № 2 р. 2350/ Ф. № 2 р. 2000
4. Коефіцієнт рентабельності капіталу (активів) $R_A > 0$. Зменшення коефіцієнта характеризує уповільнення темпів економічного зростання та розвитку підприємства	Чистий прибуток/ Актив балансу	Ф. № 2 р. 2350 / Ф. № 1 р. 1300
5. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу $R_{BK} > 0$. Високий коефіцієнт вказує на окупність вкладених у підприємство засобів у процесі господарської діяльності	Чистий прибуток/ Середня вартість власного капіталу	Ф. № 2 р. 2350/ Ф. № 1 р. 1495 (гр. 3 + гр. 4) / 2
6. Коефіцієнт рентабельності сукупного (загального) капіталу $R_{CK} > 0$. Вказує, який прибуток дає кожна інвестована в активи гривня	Операційний прибуток/ Актив балансу	Ф. № 2 р. 2090/ Ф. № 1 р. 1300 (гр. 3 + гр. 4) / 2

Факторний аналіз рентабельності реалізованої продукції

Визначимо вплив на зміну рентабельності таких чинників, як зміна цін і собівартості реалізованої продукції:

1) загальна зміна рентабельності:

$$P_Q = R_{Q1} - R_{Q0}. \quad (7.1)$$

2. рентабельність реалізованої продукції:

$$R_{Q0} = \frac{P_0}{V_0}; \quad R_{Q1} = \frac{P_1}{V_1}, \quad (7.2)$$

де P_0, P_1 – прибуток від реалізації продукції за період, відповідно, попередній і звітний.

$$P_0 = V_0 - S_0; \quad P_1 = V_1 - S_1, \quad (7.3)$$

де S_0, S_1 – собівартість реалізованої продукції за період, відповідно, попередній і звітний;

V_0, V_1 – чиста виручка від реалізації продукції за період, відповідно, попередній і звітний.

Тоді

$$R_{Q0} = \frac{V_0 - S_0}{V_0}; \quad R_{Q1} = \frac{V_1 - S_1}{V_1}. \quad (7.4)$$

Вплив на зміну рентабельності цінового чинника ΔR_p розраховано за методом ланцюгових підстановок. При цьому поки що припустимо, що собівартість не змінюється, тобто залишається на рівні попереднього року:

$$R_p = \frac{V_1 - S_0}{V_1} - \frac{V_0 - S_0}{V_0}. \quad (7.5)$$

Припускаючи, що виручка від реалізації не змінюється, а береться на рівні звітнього року, вплив фактора змін собівартості

$$R_s = \frac{V_1 - S_1}{V_1} - \frac{V_1 - S_0}{V_1}. \quad (7.6)$$

Сума впливу двох наведених чинників відповідає загальній зміні рентабельності за період:

$$\Delta R_Q = \Delta R_p + \Delta R_s. \quad (7.7)$$

Аналіз рентабельності капіталу (активів)

Рентабельність капіталу (активів), або економічна рентабельність, визначається за формулою

$$R_A = \frac{P_Q}{A}, \quad (7.8)$$

де P_Q – прибуток від реалізації продукції;

A – активи (валюта балансу).

Якщо чисельник і знаменник помножити на чисту виручку від реалізації продукції V , то рентабельність активів можна вважати добутком двох показників-співмножників, а саме:

- рентабельність реалізованої продукції R_Q ;
- ресурсовіддачі, або оборотності активів O_A , або коефіцієнта трансформації K_T .

Економічний зміст коефіцієнта K_T полягає у тому, що він показує, скільки виручки підприємство отримає від реалізації з кожної грошової одиниці, вкладеної в активи підприємства, тобто:

$$R_A = \frac{P_Q V}{AV} = \frac{P_Q V}{VA} = R_Q O_A. \quad (7.9)$$

Регулювання рентабельності капіталу зводиться до впливу на рентабельність продукції та оборотність активів. Якщо рентабельність продукції збільшити неможливо, то, збільшуючи оборотність залучених ресурсів, збільшують рентабельність капіталу.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу $K_{p.ск.}$ визначається як відношення чистого прибутку до середньої вартості власного капіталу підприємства:

$$K_{p.ск.} = \frac{p.2350 \text{ ф.2}}{p.1495 \text{ ф.1}} \times 100\%; \quad (7.10)$$

або

$$K_{p.a.} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}}. \quad (7.11)$$

Цей показник показує ефективність інвестицій, вкладених у власний капітал, і характеризує частку в ньому чистого прибутку.

Оптимальне значення $K_{p.ск.} > 0$, при цьому визначається тенденція до збільшення показника (0,13–0,24).

Високий коефіцієнт вказує на окупність вкладених у підприємство засобів у процесі господарської діяльності.

Коефіцієнт рентабельності сукупного (загального) капіталу $K_{p.ок.}$ визначається як відношення чистого прибутку до середньої вартості власного капіталу підприємства:

$$K_{p.ок.} = \frac{p.2290 \text{ ф.1}}{p.1900 \text{ ф.1}} \times 100\%; \quad (7.12).$$

або

$$K_{p.ок.} = \frac{\text{Фінансовий результат від операційної діяльності}}{\text{Валюта балансу}},$$

де $K_{p.ок.}$ – характеризує ступінь рентабельності активів підприємства, яку забезпечує прибуток від основної виробничої (або комерційної) діяльності підприємства, і показує, який прибуток дає кожна інвестована в активи гривня.

Оптимальне значення $K_{p.ок.} > 0$, відмічається тенденція до збільшення (–0,12–0,18).

7.4 Аналіз складу та джерел утворення майна підприємства

Сума господарських засобів, яка знаходиться у власності та розпорядженні підприємства – показник, який дає загальну вартісну оцінку об'єму підприємства як єдиного цілого. Це – облікова оцінка активів, які враховуються на балансі підприємства (валюта балансу) та на його забалансових рахунках.

Збільшення цього показника в динаміці вказує про зростання майнового потенціалу підприємства.

Фінансовий стан підприємства щодо складу та джерел утворення його майна на певний момент часу характеризує «Баланс» підприємства.

Результат діяльності підприємства в усіх напрямках за звітний період відображається у Ф. № 2 «Звіт про фінансові результати».

На показники «Балансу» впливає отримання прибутку чи зазнання збитків.

Традиційно структура та джерела утворення майна підприємства досліджуються за допомогою порівняльного аналітичного балансу.

Під час складання та аналізу порівняльного балансу використовують прийоми аналізу горизонтального (визначають абсолютні та відносні зміни різних статей балансу) та вертикального (визначають питому вагу окремих статей і їх змін).

Показники порівняльного балансу можна об'єднати у групи:

- структура балансу;
- динаміка балансу;
- структурна динаміка балансу.

На основі структури змін в активі та пасиві можна зробити висновки про те, які джерела в основному забезпечували надходження нових коштів і в які активи вони були інвестовані. Забезпечення наступних витрат і платежів (розділ II пасиву) та доходи майбутніх періодів (розділ V пасиву) показують заборгованість підприємства власне собі, тобто йдеться про власні кошти підприємства. Тому в агрегованому порівняльному балансі суми цих розділів слід додати до власного капіталу.

До показників оцінювання майнового стану належать такі (табл. 7.3):

- активна частина основних засобів;

- коефіцієнт зносу основних засобів;
- коефіцієнт оновлення;
- коефіцієнт вибуття.

Таблиця 7.3 – Показники майнового стану

Показник	Формула для розрахунку	Джерела інформації (форми фінансової звітності)	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
Частка основних засобів в активах, $Ч_{об.з.}$	$\frac{\text{Залишкова вартість ОЗ}}{\text{Активи}}$	$\Phi. \text{ № 1, р. 1010}$ $\Phi. \text{ № 1, р. 1300}$	Частка коштів, інвестованих в основні засоби, у валюті балансу	Зменшення за умови незмінних або збільшуваних обсягів реалізації
Коефіцієнт зносу основних засобів (ОЗ), $K_{зн.оз}$	$\frac{\text{Знос ОЗ}}{\text{Первісна вартість ОЗ}}$	$\Phi. \text{ № 1, р. 1012}$ $\Phi. \text{ № 1, р. 1011}$	Рівень фізичного та морального зносу основних фондів	Зменшення
Коефіцієнт оновлення основних засобів, $K_{он.оз}$	$\frac{\text{Збільшення за звітний період первісної вартості ОЗ}}{\text{Первісна вартість ОЗ}}$		Рівень фізичного та морального оновлення основних фондів	Збільшення за умови виключення інфляційного фактора

7.4.1 Коефіцієнт зносу основних засобів $K_{зн.оз}$

Визначається як відношення суми нарахованого зносу основних засобів до їх первинної вартості:

$$\frac{\Phi. \text{ № 1, р. 1012}}{\Phi. \text{ № 1, р. 1011}} \quad (7.13)$$

Цей коефіцієнт може характеризувати ступінь зносу основних засобів за звітний період і показує частку їх вартості, списану на витрати у попередньому періоді у первісній вартості.

$K_{з.ос}$ використовується в аналізі для характеристики стану основних засобів.

Реальність $K_{з.ос}$ залежить від морального та фізичного зносу основних засобів, правильності визначення корисного строку їх експлуатації, прийнятого обліковою політикою підприємства, й інших факторів.

Зменшення цього показника свідчить про оновлення обладнання, збільшення інвестицій підприємства у власні необоротні активи.

7.4.2 Коефіцієнт оновлення основних засобів $K_{он.оз}$ визначається як відношення вартості придбаних у звітному періоді нових основних засобів до вартості основних засобів (за первісною вартістю) на кінець періоду й розраховується за формулою:

$$K_{оновл} = \frac{\text{Вартість основних засобів, що надійшли за період}}{\text{Первісна вартість основних засобів на кінець періоду}} \quad (7.14)$$

Цей коефіцієнт показує частку нових основних засобів у складі всіх, які враховуються на підприємстві у звітному періоді.

Коефіцієнт оновлення основних засобів і їх знос характеризують інвестиційну політику підприємства.

Чим більше коефіцієнт оновлення, тим більше на підприємстві нового обладнання.

7.4.3 Частка оборотних засобів в активах $\mathcal{C}_{об.з}$ визначається відношенням оборотних активів до загальної вартості активів балансу та показує частку оборотних засобів в активах підприємства:

$$K_{оновл} = \frac{\text{Вартість оборотних активів}}{\text{Загальна вартість активів}}. \quad (7.15)$$

Величина цього показника залежить від виду господарської діяльності підприємства, капітало- і матеріаломісткості виробництва й інвестиційної політики підприємства. Головне, щоб величина показника була оптимальною без понаднормативних неліквідних запасів, без простроченої дебіторської заборгованості й т. п.

7.4.4 Коефіцієнт мобільності активів $K_{моб.а.}$ визначається як відношення оборотних активів підприємства до необоротних:

$$K_{оновл} = \frac{\text{Вартість оборотних активів}}{\text{Вартість необоротних активів}}. \quad (7.16)$$

Це обернений показник коефіцієнта співвідношення необоротних і оборотних активів ($K_{на/од}$). Він вказує кількість гривень оборотних активів, які приходяться на кожну гривню необоротних активів.

Оптимальне значення $K_{моб.а.} = 0,5$ (50 %).

Від зміни складу та динаміки поточних активів як найбільш мобільної частки капіталу, а також їх складу, в неمالому ступні залежить фінансове становище підприємства.

Від раціонального розміщення засобів підприємства в основні та оборотні засоби залежить ефективність його фінансової діяльності.

8 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

8.1 Фінансова стійкість за критерієм стабільності джерел покриття запасів

Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення.

Фінансова стійкість – один із головних чинників, що впливає на досягнення підприємством фінансової рівноваги та фінансової стабільності.

Фінансова стійкість характеризує ступінь фінансової незалежності підприємства щодо володіння своїм майном і його використання. Цей ступінь незалежності можна оцінити за різними критеріями:

- 1) рівнем покриття матеріальних обігових коштів (запасів) стабільними джерелами фінансування;
2. платоспроможністю підприємства (його потенційною спроможністю покрити термінові зобов'язання мобільними активами);
- 3) часткою власних або стабільних джерел у сукупних джерелах фінансування.

Наведеним критеріям відповідає сукупність абсолютних і відносних показників фінансової стійкості, де враховано нормативні вимоги щодо характеристики фінансового стану підприємств в Україні.

Фінансова стійкість за критерієм стабільності джерел покриття запасів

Вартість запасів (З) порівнюється з послідовно поширюваним переліком таких джерел фінансування:

- власні обігові кошти ($ВОК$);
- власні обігові кошти та довгострокові кредити та позики ($ВОК + K^Д$);
- власні обігові кошти;
- довгострокові та короткострокові кредити та позики ($ВОК + K^Д + K^К$).

Згідно з цим сума власних обігових коштів визначається як різниця між власним капіталом ($ВК$) і вартістю необоротних активів ($НА$), на покриття якої, насамперед, спрямовується власний капітал, тобто

$$ВОК + ВК - НА.$$

Наявність власних обігових коштів, тобто додатне значення $ВОК$, – мінімальна умова фінансової стійкості.

Загальноприйнятою формулою визначення власних обігових коштів є різниця між оборотними активами підприємства та його короткостроковими зобов'язаннями або різниця між сумою власного капіталу та довгострокових зобов'язань і необоротними активами.

Відповідно до забезпеченості запасів можливі чотири типи фінансової стійкості.

1 Абсолютна стійкість – для забезпечення запасів достатньо власних обігових коштів; платоспроможність підприємства гарантована, тобто всі запаси підприємства покриваються власними оборотними засобами. Підприємство не залежить від зовнішніх кредиторів. Такий варіант не є ідеальним, тому що керівництво не вміє використовувати зовнішні джерела для основної діяльності:

$$З < BOK.$$

2 Нормальна стійкість – для забезпечення запасів, крім власних обігових коштів, залучаються довгострокові кредити та позики; платоспроможність гарантована:

$$З < BOK + K^Д.$$

Нормальна фінансова стійкість є найбільш бажана для підприємства.

3 Нестійкий фінансовий стан – для забезпечення запасів, крім власних обігових коштів та довгострокових кредитів і позик, залучаються короткострокові кредити та позики; платоспроможність порушена, але є можливість її відновлення. Це характеризує недостатність у підприємства «нормальних» джерел фінансування запасів. У цій ситуації ще існує можливість відновлення рівноваги за рахунок поповнення джерел власних засобів, скорочення дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів:

$$З < BOK + K^Д + K^K.$$

4 Кризовий фінансовий стан – для забезпечення запасів не вистачає «нормальних» джерел їх формування; підприємству загрожує банкрутство, тому що підприємство має кредити та займи, які не погашені в строк, а також прострочену кредиторську та дебіторську заборгованість:

$$З > BOK + K^Д + K^K.$$

Для визначення типу фінансової стійкості підприємства за даними балансу складають агрегований баланс, позиції активу та пасиву за ступенем агрегації відповідають меті аналізу.

Забезпеченість запасів джерелами формування є сутністю фінансової стійкості, її зовнішнім проявом, а наслідком є платоспроможність (ліквідність).

Оцінювання ринкової стійкості підприємства

Ринкова стійкість визначається показниками, що характеризують рентабельність підприємства, ефективність менеджменту, ділову активність, інвестиційну діяльність, дивідендну політику тощо.

Відповідно до стандартів фінансової звітності саме ці показники відображають напрямок фінансової діяльності підприємства. За визначенням, це діяльність, яка зумовлює зміни розміру та складу власного та позикового капіталу підприємства.

За критерієм вартості залучення капіталу, а також ураховуючи позитивний вплив фінансового важеля, підприємству було б вигідно формувати свої активи, насамперед, за рахунок позикових коштів. Проте якщо величина позикових коштів значно перевищує власні, підприємству загрожує банкрутство, оскільки позичальники можуть водночас виставити вимоги щодо повернення боргів.

Співвідношення між власними та позиковими коштами визначає наперед фінансову стійкість підприємства у довгостроковому плані.

Підприємство з не ризиковим співвідношенням впевненіше почувається на ринку капіталу за рахунок додаткової емісії акції, облігацій або кредитів банків.

У світовій і вітчизняній практиці використовують сукупність показників для аналізу фінансової стійкості підприємства з погляду структури джерел фінансування.

1 Коефіцієнт автономії (незалежності), або коефіцієнт концентрації власного капіталу:

$$K_{\text{авт}} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Разом джерел засобів}} = \frac{p.1495 \text{ ф.1}}{p.1900 \text{ ф.1}} \quad (8.1)$$

Коефіцієнт автономії ($K_{\text{авт.}}$) характеризує частку власників підприємства в загальній сумі авансованих коштів. Чим більше значення цього показника, тим більшою є фінансова стійкість підприємства та незалежність його від кредиторів. У загальній сумі фінансових ресурсів частка власного капіталу не повинна бути меншою від 50 %, тобто $K_{\text{авт.}} > 0,5$.

Мінімальне значення коефіцієнта автономії ($K_{\text{авт.}} = 0,5$) свідчить про те, що всі зобов'язання підприємства можуть бути покриті його власними коштами.

2 Коефіцієнт фінансової залежності. Цей коефіцієнт обернений до коефіцієнта автономії. Збільшення коефіцієнта $K_{\text{ф.з.}}$ у часі свідчить про підвищення частки позикових коштів у фінансуванні підприємств і навпаки. Цей коефіцієнт показує скільки одиниць сукупних джерел припадає на одиницю власного капіталу. Показник фінансової залежності використовують у детермінованому факторному аналізі, наприклад, в аналізі чинників рентабельності власного капіталу.

Якщо $K_{\text{ф.з.}} = 1$, підприємство не має позик, нормативне значення = 2.

$$K_{\text{зал}} = \frac{\text{Разом джерел коштів}}{\text{Власний капітал}} = \frac{B}{III} = \frac{p.1900 \text{ ф.1}}{p.1495 \text{ ф.1}} = \frac{1}{K_{\text{авт}}} \quad (8.2)$$

3 Коефіцієнт фінансового ризику показує співвідношення притягнутих коштів і власного капіталу. Розрахунки цього показника проводяться за формулою:

$$K_{\text{фр}} = \frac{\text{Притягнуті кошти}}{\text{Власний капітал}} = \frac{III + IIII + IVII}{III} = \frac{p.1595 \text{ ф.1} + p.1695 \text{ ф.1} + p.1700 \text{ ф.1}}{p.1495 \text{ ф.1}} \quad (8.3)$$

Цей коефіцієнт дає найбільш загальну оцінку фінансової стабільності. Він має досить просту інтерпретацію: показує, скільки одиниць притягнутих коштів припадає на кожну одиницю власних. Зріст показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто про зниження фінансової стабільності, і навпаки.

Оптимальне значення цього коефіцієнта – $k_{ф.р.} \leq 0,5$. Критичне значення – 1.

4 Коефіцієнт мобільності. За умови збереження мінімальної фінансової стабільності підприємства $K_{o/n}$ має бути обмежений зверху значенням співвідношення вартості оборотних і необоротних активів:

$$K_{o/n} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Необоротні активи}} = \frac{OA}{HA} = \frac{\Phi. \text{ №1, } p.260 + p.270}{\Phi. \text{ №1, } p.80}. \quad (8.4)$$

5 Коефіцієнт маневреності власного капіталу. Цей показник показує, яка частина власного обігового капіталу перебуває в обороті, тобто в тій формі, яка дозволяє вільно маневрувати цими коштами, а яка – капіталізована. Коефіцієнт повинен бути досить високим, щоб забезпечити гнучкість у використанні власних коштів підприємства.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу розраховується як відношення власного обігового капіталу підприємства до власних джерел фінансування:

$$K_{ман} = \frac{\text{Власні обігові кошти}}{\text{Власний капітал}}. \quad (8.5)$$

Значення величини власного капіталу можна одержати безпосередньо з пасиву балансу, що ж стосується такого розповсюдженого абсолютного показника, як **величина власних обігових коштів**, то його розрахунки потребує коментаря. Цей показник характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття його поточних активів. Цей показник можна розрахувати двома способами:

1) від суми власного капіталу відняти вартість необоротних активів:

$$Кв.ок = I П - I A = p. 1495 \text{ ф.1} - p. 1095 \text{ ф.1}$$

2) від суми оборотних активів відняти суму позикового капіталу:

$$\begin{aligned} Кв.ок &= II A - (II П + III П + IV П) = p. 1195 \text{ ф. 1} - \\ &- (p. 1595 \text{ ф. 1} + p. 1695 \text{ ф. 1} + p. 1700 \text{ ф. 1}) \end{aligned}$$

Таким чином, формула розрахунків коефіцієнта маневреності набуває такого вигляду:

$$K_{\text{ман}} = \frac{II + IA}{II} = \frac{IIA - (III + IIII + IVII)}{II} = \frac{p.1495 \phi.1 - p.1095 \phi.1}{p.1495 \phi.1} = \frac{p.1195 \phi.1 - (p.1595 \phi.1 + p.1695 \phi.1 + p.1700 \phi.1)}{p.1495 \phi.1} \quad (8.6)$$

Цей показник може значно варіюватися залежно від структури капіталу й галузевої приналежності підприємства. Нормальною вважається ситуація, коли коефіцієнт маневреності в динаміці незначно збільшується. Різкий зріст цього коефіцієнта не може свідчити про нормальну діяльність підприємства. Зв'язане це з тим, що збільшення цього показника можливо під час або зросту власного обігового капіталу, або зменшення власних джерел фінансування. У зв'язку із цим різке збільшення цього показника автоматично приведе до зменшення інших показників, наприклад, коефіцієнта фінансової автономії, що приведе до посилення залежності підприємства від кредиторів.

6 Співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованістю:

$$Kd / z = \frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Кредиторська заборгованість}}. \quad (8.7)$$

В умовах інфляції для фінансового стану підприємства краще, щоб кредиторська заборгованість перевищувала дебіторську.

8.2 Показники платоспроможності (ліквідності)

Фінансовий стан підприємства на короткострокову перспективу оцінюється показниками ліквідності та платоспроможності, які характеризують можливість підприємства своєчасно та в повному обсязі погасити поточні зобов'язання перед контрагентами.

Ліквідність – можливість підприємства виконати свої зобов'язання за всіма видами платежів за рахунок оборотних активів.

Статті в активі балансу показані (зверху до низу) за наростаючою ліквідністю активів (від нематеріальних активів до грошових коштів і їх еквівалентів).

До найбільш ліквідних належать:

- грошові кошти та їх еквіваленти;
- поточні фінансові інвестиції;
- дебіторська заборгованість;
- запаси.

Основним показником ліквідності є перевищення оборотних активів над короткостроковими (поточними) пасивами.

Платоспроможність – можливість підприємства здійснити розрахунки за своїм короткостроковими зобов'язаннями.

Основні показники платоспроможності:

- наявність у підприємства грошових засобів і їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, яка вимагає термінового погашення (розрахунки за кредитами; розрахунки з держбюджетом, постачальниками, з оплати праці, з робітниками тощо);

- відсутність простроченої кредиторської заборгованості.

Підприємство вважається платоспроможним, якщо сума оборотних активів перевищує або дорівнює сумі його зобов'язань.

Поряд з абсолютними показниками фінансової стійкості, рівень ліквідності та платоспроможності доцільно розраховувати сукупністю відносних аналітичних показників – коефіцієнтів ліквідності, що ґрунтуються на співставленні оборотних засобів (активів) і короткострокових зобов'язань (пасивів).

До аналізу коефіцієнтів ліквідності в закордонній і вітчизняній практиках фінансового аналізу існують дещо різні підходи.

Західні фахівці для аналізу ліквідності використовують два коефіцієнти: коефіцієнт поточної ліквідності й коефіцієнт термінової ліквідності. У вітчизняній практиці фінансового аналізу ліквідність балансу зазвичай характеризує трьома показниками: коефіцієнтом загальної ліквідності, уточненим (проміжним) коефіцієнтом ліквідності й коефіцієнтом абсолютної ліквідності. Незважаючи на різні назви, порядок розрахунків коефіцієнтів поточної й термінової ліквідності, використовуваних у роботах закордонних аналітиків, збігається з порядком розрахунків відповідно коефіцієнта загальної ліквідності й проміжного коефіцієнта ліквідності. Слід зазначити, що назви цих коефіцієнтів у різних джерелах не збігаються. У зв'язку з цим важливо звертати увагу на якісний склад таких показників. Доцільно привести назви коефіцієнтів ліквідності, що найбільш часто зустрічаються.

Коефіцієнт загальної ліквідності (у закордонних джерелах цей коефіцієнт називається коефіцієнтом **поточної ліквідності**) показує, чи достатньо наявних оборотних активів для задоволення поточних зобов'язань. Логіка розрахунку цього коефіцієнта полягає в тому, що оборотні активи повинні бути повністю переведені в кошти протягом одного року, а поточні зобов'язання також необхідно оплатити протягом року.

Згідно із загальноприйнятими стандартами, вважається, що **цей коефіцієнт повинен перебувати в межах від одиниці до двох**. Нижня границя обумовлена тим, що обігових коштів повинно бути щонайменше достатньо для погашення короткострокових зобов'язань, інакше компанія опиниться під погрозою банкрутства. Перевищення короткострокових коштів над зобов'язаннями більше ніж у два (три) рази вважається також небажаним, оскільки може свідчити про порушення структури капіталу. Під час аналізу коефіцієнта особливу увагу слід звернути на його динаміку.

Використовуючи класифікацію активів і пасивів, наведену вище, формулу для визначення коефіцієнта загальної ліквідності можна представити в такому вигляді:

$$k_{\text{общ(тек)}} = \frac{Л1 + Л2 + Л3}{П1 + П2} \quad (8.8)$$

У роботах деяких вітчизняних аналітиків для комплексної оцінки ліквідності балансу пропонується така формула оцінки загальної платоспроможності підприємства:

$$k_{\text{общ}} = \frac{Л1 + 0,5Л2 + 0,3Л3}{П1 + 0,5П2 + 0,3П} \quad (8.9)$$

За допомогою цього коефіцієнта ліквідності оцінюється не тільки здатність підприємства погасити поточні зобов'язання, але й потенційна можливість розрахуватися за довгостроковими зобов'язаннями.

Проміжний (уточнений) коефіцієнт ліквідності (у закордонній практиці він називається коефіцієнтом **термінової ліквідності**) вважається більш твердим тестом на ліквідність, тому що під час його розрахунку не береться до уваги найменш ліквідна частина оборотних активів – повільнореалізовані активи (ЛЗ). Існує дві основні причини, через які повільнореалізовані активи не використовуються у розрахунках цього коефіцієнта:

- чиста реалізаційна вартість таких активів за умови змушеної реалізації набагато менше вартості цих активів в Балансі;
- якщо підприємство продає свої матеріальні запаси (а саме вони найчастіше домінують у цій групі активів), то виникає питання, як воно буде продовжувати свою діяльність.

Коефіцієнт проміжної ліквідності розраховується за формулою:

$$k_{\text{пром(сроч)}} = \frac{Л1 + Л2}{П1 + П2} \quad (8.10)$$

Бажане, щоб цей коефіцієнт був **близько 1,5**. Однак у наших умовах **достатнім зізнається його значення, рівне 0,7–0,8**.

Під час визначення цих коефіцієнтів ліквідності слід урахувувати один немаловажний момент: у розрахунок включаються ліквідні кошти перших трьох груп, у тому числі дебіторська заборгованість. В умовах розвиненої ринкової економіки такий підхід цілком виправданий: підприємство має цілий ряд законодавчо регламентованих можливостей, за допомогою яких воно може стягнути борги зі своїх дебіторів. У перехідній економіці України, для

якої характерна криза неплатежів, реалізація такої можливості стає проблематичною. Тому викликає сумнів доцільність оцінки ліквідності українських підприємств за допомогою коефіцієнтів загальної й проміжної ліквідності, особливо в тих випадках, коли це не підтверджується докладним аналізом показників, що використані для розрахунків.

Очевидно, що в більшості випадків найбільш надійною є оцінка ліквідності тільки за показниками першої групи активів: коштів і поточних фінансових інвестицій. Більше того, у багатьох випадках доцільно оцінювати ліквідність тільки за показниками коштів.

Коефіцієнт оцінки ліквідності за показниками першої групи активів називається **коефіцієнтом абсолютної ліквідності**. У західній практиці коефіцієнт абсолютної ліквідності розраховується рідко. У країнах з перехідною економікою його **оптимальне значення** знаходиться на рівні **0,2–0,35**. Значення вище 0,35 не завжди потрібно, тому що надлишок коштів свідчить про неефективне їхнє використання. Формула розрахунків коефіцієнта абсолютної ліквідності має такий вигляд:

$$k_{\text{аб}} = \frac{Л1}{П1 + П2} \quad (8.11)$$

8.3 Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства

Рівень ефективності господарської діяльності будь-якого підприємства визначають фінансові результати, отримані внаслідок цієї діяльності. Це можуть бути як прибуток, так і збитки.

Позитивний фінансовий результат діяльності підприємства характеризується абсолютними та відносними показниками; сумою отриманого прибутку та рівнем рентабельності.

Прибуток – це додаткова вартість, яка утворюється у процесі виробництва понад вартість спожитих виробничих ресурсів і робочої сили. Прибуток – це частина чистого доходу, створеного у процесі виробництва та реалізованого у сфері обігу, який безпосередньо отримують підприємства. Тільки після продажу продукції чистий дохід набуває форми прибутку.

Прибуток формується на макрорівні. На нього як на фінансовий показник роботи підприємства, що відображається в бухгалтерському обліку і офіційній звітності, впливає встановлений державою порядок формування витрат на виробництво продукції (робіт, послуг); обчислення та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг); визначення прибутку та витрат від інших видів діяльності; розрахунок загального (валового) прибутку.

Джерелами аналітичної інформації є:

- 1) бізнес-план;

2. фінансовий план;
- 3) баланс підприємства (форма 1);
- 4) звіт про фінансові результати (форма 2);
- 5) звіт про рух грошових коштів (форма 3);
- 6) звіт про власний капітал (форма 4);
- 7) декларація про прибуток підприємства;
- 8) доходи від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- 9) зведена таблиця основних показників (форма 22);
- 10) дані бухгалтерського обліку – рахунки класу 7. Рахунок 79 «Фінансові результати» та його субрахунки:
 - 791 «Результат основної діяльності»;
 - 792 «Результат фінансових операцій»;
 - 793 «Результат іншої звичайної діяльності»;
 - 794 «Результат надзвичайних подій».

У процесі діяльності підприємства використовують такі показники прибутку: валовий прибуток; загальна сума прибутку; прибуток від іншої звичайної діяльності; прибуток від надзвичайних подій; неоподаткований прибуток (цільовий); чистий прибуток; нерозподілений прибуток.

Валовий прибуток – це економічний результат діяльності суб'єктів господарської діяльності, що визначається як різниця між чистою виручкою від реалізації продукції (робіт, послуг) і виробничою собівартістю.

Під чистою виручкою розуміють різновид кінцевого результату, що визначається вирахуванням із загальної виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) наданих знижок, повернення проданих товарів, податку на додану вартість, акцизного збору. Якщо виробнича собівартість перевищує операційний прибуток, чисту виручку, то це означає, що підприємство, замість валового прибутку, отримує валовий збиток.

Операційний прибуток – це фінансовий результат від операційної діяльності, який визначається відніманням від валового прибутку операційних витрат, додаванням до одержаного результату інших операційних доходів.

До інших операційних доходів належать доходи від реалізації іноземної валюти, інших оборотних активів (крім фінансових інвестицій), від операційної оренди активів, від операційної курсової різниці за операціями в іноземній валюті, суми штрафів, пені, недодержок й інших санкцій за порушення господарських договорів, які одержано від боржників, або коли є рішення суду, арбітражного суду про їх стягнення, доходи від списання кредиторської заборгованості, щодо якої минув строк позовної давності, відшкодування раніше списаних активів (надходження боргів, списаних як безнадійні), суми одержаних грантів і субсидій, інші доходи від операційної діяльності.

До **операційних витрат** належать адміністративні (загальногосподарські) витрати, витрати на збут, собівартість реалізованих виробничих запасів, визнані економічні санкції, втрати від операційних курсових різниць, безнадійні борги тощо.

Прибуток або збиток від звичайної діяльності до оподаткування

– це результат від фінансової діяльності, що визначається додаванням до операційного прибутку доходу від участі в капіталі, фінансових доходів у формі дивідендів, відсотків, отриманих від фінансових інвестицій, та інших доходів (від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів, доходу від неопераційних курсових різниць), і відніманням від отриманого результату фінансових витрат у формі відсотків й інших витрат, пов'язаних із залученням позикового капіталу, втрат (збитків) від участі в капіталі й інших витрат (собівартість фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів, втрат від неопераційних курсових різниць і уцінення фінансових інвестицій і необоротних активів).

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності після оподаткування – це різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податку на прибуток.

Чистий прибуток (збиток) – це алгебраїчна сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності після оподаткування та надзвичайного прибутку, надзвичайного збитку та податків з надзвичайного прибутку. Чистий прибуток повністю залишається у розпорядженні підприємства.

Аналіз результатів діяльності підприємства містить такі обов'язкові елементи:

- 1) горизонтальний аналіз фінансових результатів за звітний період – дослідження змін кожного показника за аналізований період;
2. вертикальний аналіз – дослідження структури відповідних показників і їх змін;
- 3) трендовий аналіз – дослідження у загальному вигляді динаміки зміни показників фінансових результатів за кілька звітних періодів.

8.4 Факторний аналіз прибутку від операційної діяльності

До чинників, що впливають на операційний прибуток, належать зміни:

- ціни на реалізовану продукцію;
- обсягу реалізації продукції;
- структури реалізованої продукції;
- собівартості одиниці продукції;
- собівартості продукції за рахунок структурних зрушень у складі продукції.

Суть методики розрахунку впливу на операційний прибуток наведених чинників полягає у послідовному аналізі кожного з них, тобто припускається, що інші чинники у цей час на прибуток не впливають.

1 Вплив на прибуток змін ціни на реалізовану продукцію:

$$\Delta P^p = \sum_{i=1}^n Q_{i1}(p_{i1} - p_{i0}), \quad (8.12)$$

де Q_{i1} – обсяг реалізації i -го виду продукції у звітному періоді ($i = 1, n$);
 p_{i1}, p_{i0} – ціна реалізації i -го виду продукції у періоді, відповідно, звітному та попередньому.

Для кожного i -го виду продукції встановлюється, скільки можна одержати прибутку додатково завдяки реалізації обсягів виробництва у звітному періоді за цінами, що перевищують ціни у попередньому періоді.

2 Вплив на прибуток змін обсягів реалізації продукції:

$$\Delta P^Q = P_o \left(\frac{S_{1,0}}{S_0} - 1 \right), \quad (8.13)$$

де P_o – прибуток від реалізованої продукції за попередній період;
 $S_{1,0}$ – фактична собівартість реалізованої продукції у звітному періоді, що розрахована в цінах і тарифах попереднього періоду.

$$S_{1,0} = \sum_{i=1}^n s_{i0} Q_{i1}, \quad (8.14)$$

де s_{i0} – собівартість i -го виду продукції у попередньому періоді;
 Q_{i1} – обсяг реалізації i -го виду продукції в звітному періоді;
 S_0 – фактична собівартість реалізованої продукції у попередньому періоді.

$$S_{1,0} = \sum_{i=1}^n s_{i0} Q_{i0}, \quad (8.15)$$

де Q_{i0} – обсяг реалізації i -го виду продукції у попередньому періоді.
З'ясовується, скільки додатково було отримано прибутку тільки завдяки збільшенню обсягів виробництва окремих видів продукції.

Для зручності порівняння обсяги виражені через собівартість (з метою уникнення впливу цінового чинника). Припускається, що пропорційно до зміни обсягів виробництва змінюється прибуток.

3 Вплив на прибуток змін у структурі реалізованої продукції:

$$\Delta P^{Q^1} = P_o \left(\frac{V_{1,0}}{V_0} - \frac{S_{1,0}}{S_0} \right), \quad (8.16)$$

де $V_{1,0}$ – обсяги реалізації продукції у звітному періоді за цінами попереднього періоду;
 V_0 – виручка від реалізації продукції за попередній період.

$$V_{1,0} = \sum_{I=0}^N Q_{I1} p_{I0}. \quad (8.17)$$

4 Вплив на прибуток змін собівартості одиниці продукції:

$$\Delta P^S = \sum_{i=1}^N (S_{i1} - S_{i0}) Q_{i1}, \quad (8.18)$$

де S_{i1} – собівартість i -го виду продукції у звітному періоді.

5 Вплив на прибуток змін собівартості продукції за рахунок структурних зрушень у складі продукції:

$$\Delta P^{SQ} = S_0 \frac{V_{1.0}}{V_0} - S_{1.0}. \quad (8.19)$$

6 Сукупний вплив чинників на прибуток від реалізації продукції:

$$P^r = \Delta P^P + \Delta P^Q + \Delta P^{Q^1} + \Delta P^S + \Delta P^{SQ}. \quad (8.20)$$

7 Загальне збільшення операційного прибутку

$$\Delta P = P_1 - P_0 = \Delta P^r + \Delta P^O, \quad (8.21)$$

де P_1 – операційний прибуток за звітний період;

ΔP^O – збільшення інших операційних доходів.

8.5 Аналіз взаємозв'язку обсягів виробництва, собівартості та прибутку

Розглянемо методику розрахунків для одно - та багато номенклатурного виробництва, а також для умов, за яких ціна реалізації продукції залежить від обсягів реалізації.

Основою аналізу є поділ витрат підприємства на такі:

– постійні, або умовно постійні ($S_{ном}$), за певний період; вони залишаються незмінними щодо змін обсягів виробництва або ступеня завантаження виробничих потужностей, наприклад: амортизаційні відрахування, орендна плата, відсотки за позиковий капітал, заробітна плата управлінського персоналу, утримання легкового транспорту, оплата послуг зв'язку й охорони й ін. Ці витрати враховуються за місцем виникнення;

– змінні ($S_{змін}$), тобто такі, що прямо залежать від зміни завантаження виробничих потужностей, або зміни обсягів виробництва: витрати на сировину, матеріали, комплектувальні вироби, заробітну плату робітників-відрядників, технологічні енергоресурси й інші. Носій цих витрат – продукт, виріб;

– сукупні, тобто повна собівартість (S) – сума постійних ($S_{ном}$) і змінних ($S_{змін}$) витрат:

$$S = S_{пост} + S_{змін}, \quad (8.22)$$

$$S_{змін} = Q^S_{змін}, \quad (8.23)$$

$$V = Q_P, \quad (8.24)$$

де Q – обсяг виробництва (реалізації) у натуральних одиницях вимірювання;

$S_{змін}$ – змінні витрати на одиницю продукції;

V – виручка від реалізації продукції;

P – ціна реалізації продукції.

Припускається, що обсяг виробництва дорівнює обсягу реалізації продукції.

Використовуючи наведені раніше рівняння, можна розрахувати критичний обсяг виробництва ($Q_{крит.}$), тобто обсяг, який забезпечує беззбитковість діяльності підприємства. Це досягається тоді, коли виручка від реалізації продукції дорівнює повній собівартості, тобто

$$V = S_{пост.} + Q_{крит.змін}, \quad (8.25)$$

якщо $V = Q_P$, то

$$PQ_{крит.} = S_{пост.} + Q_{крит.змін}, \quad (8.26)$$

звідки

$$Q_{крит} = \frac{S_{пост}}{P - S_{змін}}. \quad (8.27)$$

Різниця між ціною реалізації виробу та змінними витратами на один виріб (знаменник останнього рівняння) становить маржинальний дохід на одиницю виробу.

Розрахувавши $Q_{крит}$, можна встановити, скільки одиниць продукції потрібно реалізувати, щоб постійні витрати були покриті маржинальним доходом, який дає кожна реалізована одиниця продукції

У діяльності підприємства може постати потреба у визначенні постійних витрат, прийнятних цін реалізації або змінних витрат на одиницю продукції.

$$S_{пост}^{крит} = Q(p - S_{змін}). \quad (8.28)$$

Критичний рівень ціни реалізації продукції

$$P_{крит} = \frac{S_{пост}}{Q} + S_{змін}. \quad (8.29)$$

У разі реалізації продукції за цінами, нижчими за критичні, підприємство зазнає збитків, а за цінами, що перевищують критичні – одержує прибуток.

У разі виробництва та збуту водночас кількох видів продукції, узагальнити які неможливо, необхідно враховувати, що вони мають різні ціни та потребують різних змінних витрат, а отже, різняться й частки їх внесків у покриття загальних постійних витрат. У цьому разі точки беззбитковості залежить від частки кожного виробу в сукупному обсязі реалізації.

Точки беззбитковості для багатомоделного виробництва визначають у два етапи:

– обчислюють частку кожного виробу в обсязі реалізації;

– розраховують підсумковий зважений дохід.

Як обмеження припускається, що частки виробів у сукупному обсязі реалізації за розрахунковий період залишаються незмінними.

8.6 Тестові завдання до теми 8

- 1 Коефіцієнт фінансового ризику визначають так:
 - 1) Позиковий капітал/ Власний капітал;
 - 2) Власний капітал / Позиковий капітал;
 - 3) Довгострокові зобов'язання / Власний капітал;
 - 4) Робочий капітал / Позиковий капітал.
- 2 Фінансову стійкість підприємства не характеризує такий відносний показник:
 - 1) коефіцієнта маневреності власного капіталу;
 - 2) коефіцієнта покриття;
 - 3) коефіцієнта автономії;
 - 4) коефіцієнта покриття відсотків.
- 3 Коефіцієнт фінансової незалежності визначається як відношення:
 - 1) Позиковий капітал/ Власний капітал;
 - 2) Чистий дохід / Запаси;
 - 3) Робочий капітал / Майно підприємства;
 - 4) Власний капітал / Авансований капітал.
- 3 Об'єктом фінансового аналізу є:
 - 1) трудові ресурси підприємства;
 - 2) фінансові ресурси підприємства;
 - 3) вплив неврожаю зернових на видатки;
 - 4) вплив реклами на підвищення попиту на модні моделі взуття.
- 4 До внутрішніх користувачів фінансової звітності відносять:
 - 1) вище керівництво організації, а також менеджери відповідних рівнів;
 - 2) існуючі й потенційні власники (акціонери, засновники);
 - 3) існуючі й потенційні кредитори,
 - 4) постачальники та покупці.
- 5 Фінансова звітність:
 - 1) є комерційною таємницею підприємства;
 - 2) має оприлюднюватися всіма підприємствами без винятку;
 - 3) оприлюднюється лише підприємствами, що зобов'язані Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні";
 - 4) немає правильної відповіді.
- 6 Фінансовий стан підприємства:
 - 1) характеризується системою показників, наявність, розміщення і ефективність використання фінансових ресурсів;
 - 2) характеризується показниками, ефективність використання матеріальних ресурсів;

3) комплексне поняття, яке характеризується показниками, що відображають ефективність використання трудових ресурсів;

4) комплексне поняття, яке характеризується показниками, що відображають ефективність господарської діяльності.

7 За наступною формулою Чистий прибуток/ Власний капітал розраховується:

- 1) коефіцієнт рентабельності сукупного капіталу;
- 2) коефіцієнт рентабельності власного капіталу;
- 3) коефіцієнт вартості майна виробничого призначення;
- 4) коефіцієнт фінансової автономії.

8 За наступною формулою Чистий прибуток/ Виторг від реалізації розраховується:

- 1) коефіцієнт рентабельності сукупного капіталу;
- 2) коефіцієнт рентабельності власного капіталу;
- 3) коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції;
- 4) коефіцієнт рентабельності виробництва.

9 За наступною формулою Чистий прибуток/ Собівартість продукції розраховується:

- 1) коефіцієнт рентабельності сукупного капіталу;
- 2) коефіцієнт рентабельності власного капіталу;
- 3) коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції;
- 4) коефіцієнт рентабельності виробництва.

10 Оборотний (робочий) капітал підприємства рівний власним обіговим коштам, якщо:

- 1) підприємство має довгострокові зобов'язання;
- 2) підприємство не має довгострокових зобов'язань;
- 3) підприємство не має короткострокових кредитів банку.

11 Оборотний (робітник) капітал можна розрахувати по формулах:

- 1) Оборотні активи – Поточні зобов'язання;
- 2) Власний капітал + Довгострокові зобов'язання – Необоротні активи;
- 3) Власні обігові кошти + Довгострокові зобов'язання;
- 4) усі відповіді вірні.

12 Який з перерахованих показників не характеризує структуру капіталу:

- 1) коефіцієнт автономії;
- 2) коефіцієнт маневреності;
- 3) коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів;
- 4) коефіцієнт фінансової залежності?

13 Коефіцієнт автономії характеризує:

- 1) частку майна виробничого призначення в сукупних активах;
- 2) частку власного капіталу у валюті балансу;
- 3) ступінь мобільності власного капіталу.

14 До ознак фінансової стабільності підприємства ставляться:

1) перевищення вартості необоротних активів над сумою власного капіталу;

- 2) використання заборгованості по розрахунках з бюджетом у якості джерела фінансування запасів;
- 3) перевищення власного капіталу над сумою позикових коштів;
- 4) фінансування запасів із власних обігових коштів;
- 5) перевищення суми власного капіталу над вартістю необоротних активів.

15 Як можна охарактеризувати фінансову стабільність підприємства, якщо сума власних обігових коштів перевищує вартість запасів:

- 1) нормальна;
- 2) нестійкий фінансовий стан;
- 3) кризова;
- 4) абсолютна?

16 Як можна охарактеризувати фінансову стабільність підприємства, якщо підприємство використовує для покриття запасів, крім власних обігових коштів, також і довгострокові притягнуті кошти:

- 1) нормальна;
- 2) нестійкий фінансовий стан;
- 3) кризова;
- 4) абсолютна?

17 Абсолютна фінансова стабільність характеризується наступним чином:

- 1) всі запаси підприємства покриваються власними обіговими коштами, тобто організація не залежить від зовнішніх кредиторів;
- 2) підприємство використовує для покриття запасів, крім власних обігових коштів, також і довгострокові притягнуті кошти;
- 3) підприємство має кредити й позики, не погашені в строк, а також прострочену кредиторську й дебіторську заборгованість;
- 4) характеризується недоліком у підприємства «нормальних» джерел для фінансування запасів.

18 Кризовий фінансовий стан підприємства характеризується ситуацією:

- 1) всі запаси підприємства покриваються власними обіговими коштами, тобто організація не залежить від зовнішніх кредиторів;
- 2) підприємство використовує для покриття запасів, крім власних обігових коштів, також і довгострокові притягнуті кошти;
- 3) підприємство має кредити й позики, не погашені в строк, а також прострочену кредиторську й дебіторську заборгованість;
- 4) характеризується недоліком у підприємства «нормальних» джерел для фінансування запасів.

19 Фінансова стабільність коли підприємство має кредити й позики, не погашені в строк, а також прострочену кредиторську й дебіторську заборгованість характеризується як:

- 1) нормальна;
- 2) нестійкий фінансовий стан;
- 3) кризова;
- 4) абсолютна?

20 Основні джерела інформації для аналізу фінансового стану:

- 1) баланс (ф. 1);
- 2) примітки до балансу;
- 3) звіт про продукцію (ф.1-П);
- 4) звіт по праці (ф.1-ПВ).

21 Ліквідність - це:

- 1) здатність підприємства перетворювати свої активи в гроші для покриття всіх необхідних платежів у міру настання їх строку;
- 2) здатність підприємства погасити короткострокову заборгованість своїми коштами;
- 3) можливість реалізації матеріальних і інших цінностей підприємства для перетворення їх у кошти;
- 4) можливість швидко мобілізувати наявні кошти (активи) для оплати у відповідний термін зобов'язань, а також непередбачених боргів;
- 5) найважливіший критерій оцінки фінансового стану підприємства акціонерами, банками, постачальниками й іншими його партнерами.

22 Під платоспроможністю підприємства розуміється:

- 1) наявність у підприємства коштів і їх еквівалентів у кількості, достатньому для розрахунків по кредиторській заборгованості, що вимагає негайного погашення;
- 2) можливість реалізації матеріальних і інших цінностей підприємства для перетворення їх у кошти;
- 3) можливість швидко мобілізувати наявні кошти (активи) для оплати у відповідний термін зобов'язань, а також непередбачених боргів;
- 4) найважливіший критерій оцінки фінансового стану підприємства акціонерами, банками, постачальниками й іншими його партнерами.

23 Коефіцієнт абсолютної ліквідності залежить від:

- 1) структури запасів;
- 2) структури дебіторської й кредиторської заборгованості;
- 3) розміру власного капіталу;
- 4) коштів на розрахунковому рахунку.

24 Якщо підприємство має кредити й позики, непогашені в строк, прострочену кредиторську й дебіторську заборгованість, то це свідчить про:

- 1) абсолютну фінансову стабільність;
- 2) нормальну фінансову стабільність;
- 3) нестійкий фінансовий стан;
- 4) кризовий фінансовий стан.

25 До найбільш ліквідних активів відносять:

- 1) всі статті коштів підприємства й поточні фінансові інвестиції.
- 2) активи, для обігу яких у грошову форму потрібно більш тривалий час: готова продукція, товари, дебіторська заборгованість, векселі отримані;
- 3) необоротні активи підприємства, вартість яких відбита в першому розділі активу балансу;
- 4) всі відповіді вірні.

9 АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПРОЕКТІВ

9.1 Методи оцінювання інвестиційної привабливості капіталовкладень

Прийняття інвестиційних рішень можна віднести до найважливіших в економічній діяльності. Від цього залежить не тільки доля окремої фірми (її конкурентоспроможність і можливість виживання в конкурентних умовах), а й іноді і напрямок розвитку економіки країни. Саме тому в економічній теорії так багато уваги приділяється прийняттю рішення про здійснення інвестицій і оцінювання їх доцільності й ефективності.

Як правило, вибір інвестиційного проекту проводиться в два етапи. На першому етапі це інвестиційний аналіз, відповідно до якого приймається рішення про доцільність або недоцільність інвестицій з погляду інвестора. На другому етапі здійснюється фінансовий аналіз проекту, що повинен змодельовати й оцінити поведінку проекту в процесі його реалізації.

В економічній практиці широко застосовуються п'ять основних методів оцінювання інвестиційної привабливості капіталовкладень:

- метод чистої сьогодишньої вартості (*ЧСВ*);
- внутрішня норма рентабельності (*ВНР*);
- метод періоду повернення вкладених інвестицій (*ППВІ*);
- балансова норма рентабельності (*БНР*);
- індекс прибутковості (*ІП*).

Для проведення аналізу переваг і недоліків використання кожного з них зупинимося спочатку на аналізі впливу часу на вартість грошей. Це пов'язано з тим, що під час оцінювання ефективності реалізації проекту необхідно врахувати специфіку інвестицій: кошти вкладаються в один момент часу, а вигоду від реалізації проекту надходить у різні періоди.

Метод чистої сьогодишньої вартості (*ЧСВ*). Загальну формулу *ЧСВ* для (*n*) років можна виразити так:

$$ЧСВ = \sum_{n=0}^T \frac{МН}{(1+n)^n} . \quad (9.1)$$

Якщо *ЧСВ* інвестиційного проекту більше 0, то такий проект може бути запропонований для реалізації. У тому разі, коли цей розмір менше 0, необхідно відмовитися від проекту.

Якщо *ЧСВ* інвестиційного проекту більше 0, то такий проект може бути запропонований для реалізації. У тому разі, коли цей розмір менше 0, необхідно відмовитися від проекту.

Методика, використовувана для розрахунку *ЧСВ*, називається дисконтуванням. До переваг цього методу можна віднести:

- можливість найточніше враховувати зростання вартості майна акціонерів;

- можливість урахування впливу часу на грошові потоки, що надходять у результаті реалізації проекту;
- легкість використання методу спеціалістами;
- використання для розрахунку показника всього грошового потоку проекту;
- можливість використання різних рівнів вартості капіталу.

Внутрішня норма рентабельності (*ВНР*).

Метод внутрішньої норми рентабельності є досить простим і використовує здебільшого той самий математичний апарат, що й метод чистої сьогоdnішньої вартості, тобто метод дисконтування. Внутрішня норма рентабельності – це така процентна ставка, при якій *ЧСВ* дорівнює 0. Є два методи пошуку *ВНР* – графічний метод і метод пробних розрахунків. Графічний метод полягає у пошуку двох показників *ЧСВ* при різних процентних ставках, при яких вони мали б позитивне або негативне значення. Потім ці точки відображаються на графіку і між ними проводиться пряма. Точка перетину цієї прямої осі *ЧСВ* і є величиною *ВНР*.

9.2 Метод пробних розрахунків

Метод пробних розрахунків складніший, оскільки потребує великої кількості розрахунків, але більш точний. Цей метод ще відомий як «метод пошуку лева у пустелі». Його сутність стисло можна сформулювати так: для того, щоб знайти лева, необхідно розділити ту частину пустелі, де перебуває лев, на дві рівні частини. Після того, як така операція буде проведена кілька разів, можна з упевненістю визначити квадрат із левом. Те ж саме відбувається і під час розрахунку *ВНР*. Переваги цього методу подібні до переваг методу *ЧСВ*:

- метод враховує чинник часу;
- для розрахунку *ВНР* використовується весь грошовий потік проекту;
- можливість визначити вартість капіталу, який може бути залучений до фінансування проекту.

До недоліків методу можна віднести такі його характеристики:

- знайти значення *ВНР* набагато складніше, ніж *ЧСВ* (часто для цього необхідний комп'ютер);
- при об'єднанні для здійснення двох або більше проектів показник *ВНР* нового сумарного проекту повинен обчислюватися наново – його не можна отримати шляхом додавання *ВНР* проектів складових;
- при використанні цього методу можна одержати кілька показників *ВНР* або жодного;
- метод не завжди спрямований на підвищення вартості майна акціонерів (наприклад, можливі випадки, коли проект із кращим показником *ЧСВ* матиме гірші показники *ВНР* порівняно з альтернативними проектами);

- досить складно розрахувати *ВНР* для всього терміну реалізації проекту;
- при розрахунку *ВНР* вважається, що гроші, отримані від проекту, реінвестуються назад у проект під ставку *ВНР*. Це не так, тому потрібно бути дуже обережним з інтерпретацією цього показника, особливо у тому разі, коли він значно більший, ніж обрана для проекту ставка дисконтування;
- цей метод неможливо застосовувати у разі потреби розрахувати *ВНР* для проекту, що використовує капітал різноманітної вартості.

9.3 Метод періоду окупності

Метод періоду окупності (ПО). За допомогою періоду окупності визначається термін, протягом якого інвестор може одержати назад внесені ним гроші. Цей метод був дуже поширеним у 70-ті роки в більшості країн світу, але і зараз він досить активно застосовується на практиці, особливо тоді, коли треба швидко проаналізувати ефективність невеликих за масштабом проектів.

Метод *ПО* звичайно використовують для порівняння альтернатив вкладення коштів. Крім того, його можна використовувати у тому разі, коли обсяги інвестицій незначні та не має сенсу проводити складні розрахунки та дослідження для пошуку *ЧСВ*. Цікаво, що метод *ПО* є єдиним методом оцінювання ефективності інвестицій, при якому можна не враховувати вартість залученого робочого капіталу. Це пов'язано з тим, що в будь який час, коли припиняється здійснення інвестицій (або вони скуповуються), можна відразу повернути залучений робочий капітал. Водночас цей метод неможливо застосувати під час розрахунку дисконтованого періоду окупності.

До переваг цього методу можна віднести такі:

- він дуже простий у застосуванні. Якщо розрахунок *ВНР* може проводити тільки підготовлений спеціаліст, то *ПВВІ* легко розраховується і не дуже кваліфікованим персоналом. Крім того, результати таких розрахунків будуть зрозумілими для більшості співробітників підприємства;
- метод дає можливість оцінити доцільність проекту з погляду його ліквідності, тобто визначити, як швидко можуть повернутися вкладені в нього кошти. Це також дає змогу оптимізувати структуру капіталу, особливо тоді, коли підприємство відчуває брак коштів для подальших капіталовкладень;
- завдяки методу можна автоматично відібрати менш ризиковані проекти (з погляду їх реалізації). Очевидно, що чим довше реалізується проект, тим він більш ризикований. Вибираючи проект з найкоротшим терміном існування, ми зменшуємо свій ризик;
- як відомо, досить складно розрахувати надходження коштів протягом, наприклад, десятирічного терміну. Метод *ПВВІ* дає можливість провести розрахунки тільки для того періоду, протягом якого доцільно реалізовувати проект.

До недоліків методу *ППВІ* можна віднести такі:

- він не враховує чинник часу (вихід із ситуації – можливість використання методу дисконтованого періоду повернення вкладених інвестицій);
- основна мета цього методу – не максимізація вартості майна акціонерів, а поліпшення ліквідності;
- метод *ППВІ* не враховує надходжень після закінчення терміну реалізації проекту;
- дані аналізу досить складно інтерпретувати під час ухвалення рішення інвестувати чи не інвестувати проект, а також вирішуючи, під який відсоток можна залучити капітал для реалізації проекту. Тому доцільно використовувати його в сукупності з іншими методами (насамперед *ЧСВ*);
- у тому разі, коли вкладення коштів провадиться не тільки на початковому етапі реалізації проекту, а й у середині проекту, досить важливо визначити, який термін вважати періодом повернення інвестицій і який момент буде початковим для його розрахунку.

Балансова норма рентабельності. Цей метод є єдиним, у якому, замість поняття грошового потоку, використовуються балансові значення прибутку. Крім того, це найбільш неоднозначний метод. Існує кілька формул для його розрахунку, а сам метод має чотири різні назви:

- accounting rate of return (балансова норма рентабельності);
- average accounting return (середня балансова рентабельність);
- return on capital employed (рентабельність використаного капіталу);
- return on investments (рентабельність інвестицій).

Розрахунок цієї величини здійснюють такими способами:

- середній розмір прибутку, отриманий за період реалізації проекту, ділиться на середній розмір використаного капіталу;
- середній розмір прибутку, отриманий за період реалізації проекту, ділиться на початкову величину залученого капіталу.

До переваг цього методу можна віднести:

- розрахунок проводиться досить просто, а розмір коефіцієнта дається у відсотках, що легше сприймається співробітниками підприємства;
- доцільність реалізації проекту визначається на основі підрахунку прибутку проекту, що є зрозумілішим для керівництва підприємства;
- аналіз якості роботи керівництва досить часто проводиться за коефіцієнтами прибутковості використання капіталу, а не за величиною вартості майна акціонерів.

Перелік недоліків цього методу значно ширший:

- відсутня єдина процедура розрахунку коефіцієнта (як обсягу прибутку, так і величини капіталу, які застосовуватимуться у розрахунках);
- коефіцієнт розраховується у процентах і не враховує масштабу проекту;
- для розрахунку коефіцієнта використовується прибуток, а не грошовий потік, що є неправильною основою для прийняття рішення про доцільність інвестування;

- метод не враховує чинника часу;
- метод спрямований на підвищення балансового прибутку компанії, а не на підвищення вартості майна акціонерів;
- метод не дає точної бази для прийняття рішення про доцільність реалізації проекту. Він фактично може застосовуватися тільки у разі порівняння кількох проектів для вибору кращого з них. Використання середнього рівня прибутковості капіталу підприємства для ухвалення рішення про інвестування може спричинити серйозні помилки, особливо в умовах інфляції й у разі реалізації ризикованого проекту. Показник балансової норми рентабельності не може застосовуватися для порівняння з коефіцієнтом дисконтування, який використовується для розрахунків іншого рівня.

9.4 Індекс прибутковості

Ще одним методом, що використовує дисконтування, є індекс прибутковості. Він розраховується так:

$$\frac{(CB \text{ грошового потоку після початкового інвестування})}{/ (\text{обсяг грошової інвестиції})}.$$

Індекс прибутковості використовується у тому разі, коли в умовах обмежених фінансових ресурсів необхідно вибрати найоптимальніший проект з погляду збільшення вартості майна акціонерів.

До переваг цього методу можна віднести:

- можливість у більшості випадків точно враховувати зростання вартості майна акціонерів;
- можливість враховувати чинник часу;
- легкість застосування фахівцями;
- використання для розрахунків показників усього грошового потоку проекту;
- можливість правильно вибрати об'єкти інвестування у разі обмеженості фінансових ресурсів підприємства;
- можливість використовувати під час розрахунку *III* різні рівні вартості капіталу (відсотків).

До недоліків можна віднести:

- досить складно одержати дані для всього періоду реалізації проекту;
 - у разі вибору одного із взаємовиключних проектів може бути неправильний результат (тоді краще застосувати метод *ЧСВ*);
- розробляти методологію та здійснювати аналіз проектів може тільки підготовлений персонал;

– його можна використовувати тільки тоді, коли інвестиційний проект можна реалізувати частинами, тобто його можна розділити.

Для оцінювання доцільності капіталовкладень використовують чотири основні методи:

- 1-й – період окупності;
- 2-й – чистої теперішньої вартості;
- 3-й – внутрішньої норми рентабельності;
- 4-й – індекс прибутковості.

Оцінювання проектів капітальних вкладень може здійснюватись:

- дисконтуванням грошових потоків (2-й і 3-й методи);
- без урахування змін вартості грошей у часі (1-й і 4-й методи).

Дисконтування – процес коригування майбутніх грошових потоків для визначення їх теперішньої вартості.

Дисконтування ґрунтується на визначенні теперішньої вартості грошей і внутрішньої норми прибутковості. Методи, що не враховують вартість грошей у часі, ґрунтуються на визначенні періоду окупності та використанні облікової норми прибутковості.

Потреба використання методів оцінювання доцільності капіталовкладень у підприємства виникає у разі:

- необхідності заміни застарілого обладнання новим;
- розширення виробничих потужностей через оренду, купівлю готових або побудову приміщень;
- використання можливостей злиття з іншим підприємством;
- планування випуску нових виробів;
- планування здійснення рекламних заходів;
- інше.

Період окупності – це період часу, необхідний, щоб чисті доходи від інвестицій відшкодували зроблені витрати. Коли порівнюють два чи більше проекти, перевагу надають тим, у яких термін окупності є коротшим. Проте ухвалені проекти не повинні перевищувати якийсь граничний, раніше визначений, термін окупності.

Задача 9.5

Є такий перелік грошових потоків проектів А і В

Рік	Проект А	Проект В
0	–15 000	–15 000
1	8 000	3 000
2	6 000	5 000
3	4 000	6 000
4	2 000	8 000

Розрахувати період окупності проектів **A** та **B** (рис. 9.1; 9.2; 9.3).

	0	1	2	3	4
Грош. потік	-15 000	8000	6000	4000	2000
Совок. грош. потік	-15 000	-7000	-1000	3000	5000

	0	1	2	3	4
Грош. потік	-15 000	3000	5000	6000	8000
Совок. грош. потік	-15 000	-12000	-7000	-1000	7000

Рисунок 9.1

$$\text{Окупність} = \left(\text{Рік до повного відшкодування} \right) + \frac{\left(\text{Невідшкодовані витрати на початок року} \right)}{\left(\text{Грошовий потік на початок року} \right)}.$$

$$\text{Окупність пр. A} = 2 + (1000 / 4000) = 2,25 \text{ років};$$

$$\text{Окупність пр. B} = 3 + (1000 / 8000) = 3,125 \text{ років}.$$

Визначимо дисконтований період окупності, якщо допустити, що обидва проекти мають вартість капіталу 10 % (рис. 9.2.. Кожний грошовий прибуток ділиться на

$$(1 + \text{ДО})^t = (1,10)^t.$$

Розглянемо грошовий прибуток для проекту A:

$$A = 8000 / (1,10)^1 + 6000 / (1,10)^2 + 4000 / (1,10)^3 + 2000 / (1,10)^4 = 7272,73 + 4958,68 + 3005,26 + 1366,03 = 16\,602,7 \text{ грн.}$$

Таким чином, після чотирьох років проект забезпечить одержання дисконтованих грошових прибутків у розмірі 16 602,7 грн.

Якщо витрати становлять 15 000 грн, то ця інвестиція буде відшкодована протягом 3 років.

$$B = 3000 / (1,10)^1 + 5000 / (1,10)^2 + 6000 / (1,10)^3 + 8000 / (1,10)^4 = 2727,27 + 4132,23 + 4507,89 + 5464,11 = 16\,831,5 \text{ грн.}$$

Таким чином, після чотирьох років проект забезпечить одержання дисконтованих грошових прибутків у розмірі 16 831,5 грн.

Якщо витрати становлять 15 000 грн, то ця інвестиція буде відшкодована протягом 4 років.

	0	1	2	3	4
Грош. потік	-15 000	8000	6000	4000	2000
Дисконтов грош потік	-15 000	7272,73	4958,68	3005,26	1366,03
Совок. диск грош. потік	-15 000	-7727,27	-2768,59	236,67	1602,7

Рисунок 9.2 – Дисконтовані грошові потоки проектів А і В

Дисконтований період окупності проекту А:

$$A = 2 + (2768,59 / 3005,26) = 2,92 \text{ року.}$$

	0	1	2	3	4
Грош потік	-15 000	8000	6000	4000	2000
Дисконтов грош потік	-15 000	2727,27	4132,23	4507,89	5464,11
Совок диск грош. потік	-15 000	-12272,7	-8140,5	-3632,61	1831,5

Рисунок 9.3 – Дисконтовані грошові потоки проектів А і В

Дисконтований період окупності проекту Б:

$$A = 3 + (3632,61 / 5464,11) = 3,66 \text{ року.}$$

9.2 Тестові завдання до теми 9

1 Який з методів не застосовуються для оцінювання інвестиційної привабливості капіталовкладень:

- 1) метод чистої сьогоденної вартості;
- 2) внутрішня норма рентабельності;
- 3) балансова норма рентабельності;
- 4) індекс порівняння.

2 Який із методів оцінювання інвестиційної привабливості капіталовкладень використовують для порівняння альтернатив вкладення коштів:

- 1) метод чистої сьогоденної вартості;
- 2) внутрішня норма рентабельності;
- 3) балансова норма рентабельності;

4) метод періоду окупності.

3 До переваг методу метод чистої сьогоденної вартості можна віднести:

- 1) можливість найточніше враховувати зростання вартості майна акціонерів;
- 2) можливість урахування впливу часу на грошові потоки, що надходять у результаті реалізації проекту;
- 3) легкість використання методу спеціалістами;
- 4) усі відповіді вірні.

4 Інша назва методу «метод пошуку лева у пустелі» - це:

- 1) метод чистої сьогоденної вартості;
- 2) внутрішня норма рентабельності;
- 3) балансова норма рентабельності;
- 4) метод періоду окупності.

5 Який з методів оцінювання інвестиційної привабливості капіталовкладень звичайно використовують для порівняння альтернатив вкладення коштів:

- 1) метод чистої сьогоденної вартості;
- 2) внутрішня норма рентабельності;
- 3) балансова норма рентабельності;
- 4) метод періоду окупності.

6 До переваг методу періоду окупності не відносять :

- 1) доцільність реалізації проекту визначається на основі підрахунку прибутку проекту, що є зрозумілішим для керівництва підприємства;
- 2) він дуже простий у застосуванні;
- 3) метод дає можливість оцінити доцільність проекту з погляду його ліквідності, тобто визначити, як швидко можуть повернутися вкладені в нього кошти;
- 4) завдяки методу можна автоматично відібрати менш ризиковані проекти (з погляду їх реалізації).

7 До переваг методу балансової норми рентабельності відносять :

- 1) доцільність реалізації проекту визначається на основі підрахунку прибутку проекту, що є зрозумілішим для керівництва підприємства;
- 2) він дуже простий у застосуванні;
- 3) метод дає можливість оцінити доцільність проекту з погляду його ліквідності, тобто визначити, як швидко можуть повернутися вкладені в нього кошти;
- 4) завдяки методу можна автоматично відібрати менш ризиковані проекти (з погляду їх реалізації).

8 До переваг методу чистої сьогоденної вартості відносять:

- 1) доцільність реалізації проекту визначається на основі підрахунку прибутку проекту, що є зрозумілішим для керівництва підприємства;
- 2) можливість найточніше враховувати зростання вартості майна акціонерів;

3) метод дає можливість оцінити доцільність проекту з погляду його ліквідності, тобто визначити, як швидко можуть повернутися вкладені в нього кошти;

4) завдяки методу можна автоматично відібрати менш ризиковані проекти (з погляду їх реалізації).

9 До недоліків методу періоду окупності можна віднести:

1) доцільність реалізації проекту визначається на основі підрахунку прибутку проекту, що є зрозумілішим для керівництва підприємства;

2) дані аналізу досить складно інтерпретувати під час ухвалення рішення інвестувати чи не інвестувати проект, а також вирішуючи, під який відсоток можна залучити капітал для реалізації проекту ;

3) метод дає можливість оцінити доцільність проекту з погляду його ліквідності, тобто визначити, як швидко можуть повернутися вкладені в нього кошти;

4) завдяки методу можна автоматично відібрати менш ризиковані проекти (з погляду їх реалізації).

10 До переваг методу чистої сьогоденної вартості відносять:

1) доцільність реалізації проекту визначається на основі підрахунку прибутку проекту, що є зрозумілішим для керівництва підприємства;

2) можливість найточніше враховувати зростання вартості майна акціонерів;

3) метод дає можливість оцінити доцільність проекту з погляду його ліквідності, тобто визначити, як швидко можуть повернутися вкладені в нього кошти;

4) завдяки методу можна автоматично відібрати менш ризиковані проекти (з погляду їх реалізації).

11 До недоліку методу балансової норми рентабельності можна віднести:

1) відсутня єдина процедура розрахунку коефіцієнта (як обсягу прибутку, так і величини капіталу, які застосовуватимуться у розрахунках);

2) дані аналізу досить складно інтерпретувати під час ухвалення рішення інвестувати чи не інвестувати проект, а також вирішуючи, під який відсоток можна залучити капітал для реалізації проекту ;

3) метод дає можливість оцінити доцільність проекту з погляду його ліквідності, тобто визначити, як швидко можуть повернутися вкладені в нього кошти;

4) основна мета цього методу – не максимізація вартості майна акціонерів, а поліпшення ліквідності.

12 Період окупності – це:

1) кількість часу, необхідна для покриття витрат на той чи інший проект або для повернення коштів, вкладених підприємством за рахунок коштів, одержаних в результаті основної діяльності по даному проекту;

2) це час, який потрібен для того, щоб сума надходжень від реалізації проекту відшкодувала суму витрат на його впровадження;

3) обидві відповіді вірні.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996 – XIV. Редакція від 01.07.2021, підстава – 738-IX. Дата оновлення: 01.07.2021. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Податковий кодекс України : *Кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI зі змінами і доповненнями* / Редакція від 01.08.2021, підстава [1600-IX](#). Дата оновлення: 08.08.2021. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17>
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Мінфіну України від 7.02.13. № 73, Редакція від 23.07.2019, підстава - z0685-19– Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
4. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности: учебник / О.И. Аверина, Е.Г. Москалева, Л.А. Челмакина [и др.]. — 2-е изд., перераб. — М. : КНОРУС, 2016. — 430 с.
5. Аналіз господарської діяльності: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – Житомир: ЖДТУ, 2016. [Електронний ресурс] — Режим доступу:
http://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/17806/mod_resource/content/1/AGD_metod_samost_OEM.pdf
6. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник / [за заг. ред. І.В. Сіменко, Т.Д. Косової] – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 384 с.
7. Косова Т. Д., Сухарев П. М., Ващенко Л. О. та ін. Організація і методика економічного аналізу. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 528 с.
8. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. / Шевчук В.О., Коновалова О.В., Пантелеєв В.П. Нац. акад. статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. – К.: ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2011. – 399 с.
9. Комплексный анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учебник/Савицкая Г. В., 7-е изд., перераб. и доп. - М.: НИЦ ИНФРА-М, 2016. - 608 с.
10. Вигівська І.М. Аналіз ресурсного потенціалу корпорацій: організаційні аспекти / І.М. Вигівська, В.О. Іваненко, Л.Я. Шевченко / Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : зб. наук. праць. – Вип. 1 (25). – Житомир : ЖДТУ, 2013 – С. 53-70. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/28474>
11. Вигівська І.М. Комплексний аналіз ресурсного потенціалу корпорацій / І.М. Вигівська, В.О. Іваненко, Л.Я. Шевченко // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – № 4 (66). – С. 10-28. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://ven.ztu.edu.ua/article/view/34191>

Навчальне видання

ДУБИНСЬКА Олена Сергіївна

АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальний посібник

Редагування, комп'ютерне верстання

Я. О. Бершацька

57/2017. Формат 60 × 84/16. Ум. друк. арк. 15,35.
Обл.-вид. арк. 15,47. Тираж 100 пр. Зам. № 26

Видавець і виготівник
Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №1633 від 24)12.2003